

ŠTUDIJA
PODATKOV
RAZISKAVE
SPRETNOSTI
ODRASLIH -
PIAAC

Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi

ŠTUDIJA
PODATKOV
RAZISKAVE
SPRETNOSTI
ODRASLIH -
PIAAC,
2020

**Delovno
aktivni
prebivalci
z nižjimi
spretnostmi**

Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi; Študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih - PIAAC, 2020

Vodja naloge "Zaposleni odrasli z najnižjimi dosežki na testiranju spretnosti PIAAC – posebnosti": doc.dr. Petra Javrh, Andragoški center Slovenije

Uredila: doc. dr. Petra Javrh

Avtorice: doc. dr. Petra Javrh, mag. Jasmina Mirčeva, dr. Nevenka Bogataj

Sodelavci: mag. Ester Možina

Tehnični sodelavci: Jana Plaznik, Nathaniel Koncut

Obdelava podatkov: dr. Barbara Brečko

Jezikovni pregled: Vlasta Kunej

Oblikovanje: Larisa Hercog

Založnik: Andragoški center Slovenije, Ljubljana, 2020

Podatki za citiranje: Javrh, P. (ur.), 2020. Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi. Študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, elektronski vir.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=38072067

ISBN 978-961-7116-07-6 (pdf)

URL: https://arhiv.acs.si/publikacije/Delovno_aktivni_prebivalci_z_nizjimi_spretnostmi.pdf

Spoštovani bralec!

Namen tega elaborata je večplasten: raziskovalke Andragoškega centra Slovenije smo se osredotočile na izjemno bogato slovensko bazo podatkov raziskave PIAAC SLO 2016, deloma pa tudi na mednarodne podatke baze PIAAC 2016. Središče našega raziskovanja so bili dosežki pri merjenju spretnosti dveh skupin delovno aktivnih na katere vplivajo različni dejavniki, kot so regija, tip naselij, poklic, dohodek in druge posebnosti preučevane podpopulacije v Sloveniji. Posebej smo se posvetili analizi delovno aktivnih prebivalcev, ki so izkazali nižje dosežke pri »spretnostih za obdelavo in procesiranje informacij«, ki jih je merila raziskava PIAAC.

V tej študiji je prikazanih več analiz, na primer regijska distribucija glede na razvitost spretnosti pri delovno aktivnih prebivalcih za vsako merjeno spretnost posebej, glede na tip naselja oziroma okolja, v katerem delovno aktivni prebivalci živijo; pri tem so spremljane najvišje in najnižje ravni razvitih spretnosti. Prikazana je povezanost družbene participacije z najnižjimi ravni v dosežkih delovno aktivnih prebivalcev v Sloveniji. Delovno aktivni odrasli pa so bili analizirani tudi glede na udeležbo v izobraževanju. Vse to nam je pomagalo bolj osredinjeno pripraviti predloge za načrtovalce politik o tem, katere ukrepe bi bilo treba vpeljevati za izboljšanje stanja razvitosti spretnosti odraslih v Sloveniji. Pridobljeni podatki in uvidi v stanje spretnosti pri delovno aktivnih prebivalcih so s tem poročilom bolj sistematično na voljo različnim socialnim partnerjem, saj so potrebe po »razvojnih odločitvah, utemeljenih na podatkih«, v zdajšnjih razmerah še toliko večje.

V začetku te študije so izbrani predlogi in priporočila za načrtovalce politik, ki bodo uporabni za naročnika, v osrednjem delu je izčrpno znanstveno poročilo o delovno aktivnih prebivalcih Slovenije z nižjimi dosežki pri besedilnih, matematičnih spretnostih in spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Z nadaljnjimi analizami je mogoče globlje prodreti v razumevanje dejavnikov, ki generirajo ciljno skupino delovno aktivnih prebivalcev z najnižjimi dosežki. Mednarodne primerjave podatkov (prim. OECD, 2016) so namreč pokazale, da je ta skupina odraslih v Sloveniji številčnejša kot povprečno v večini drugih evropskih držav in hkrati tudi številčnejša glede na povprečje OECD. To kaže na zaskrbljujoče stanje razvojnih moči države Slovenije, z drugo besedo, njenega človeškega kapitala. Splošni sklepi, ki izhajajo iz mednarodnih podatkov raziskave, dokazujejo statistično pomembno povezanost med razvitostjo spretnosti in splošno blaginjo, zaposlenostjo in na primer višino zaslužka. Bolj razvite so spretnosti, večja verjetnost je, da bodo delovno aktivni prebivalci imeli delo, boljši zaslužek in da bodo bolj udeleženi v družbenem življenju (OECD 2019).

Z natančnejšim vpogledom v posebnosti proučevane skupine odraslih tudi lažje sklepamo na njihove resnične izobraževalne potrebe. Tako je mogoče oblikovati natančnejše usmeritve, preden se pripravljajo ustrezni ukrepi za izobraževanje zaposlenih v delovnih okoljih in izboljšanje njihovih spretnosti. Predlagana študija, prinaša ugotovitve, ki so koristne ne le za izobraževanje odraslih, temveč za izobraževanje nasploh, pa tudi za področja dela, sociale, gospodarstva, infrastrukture in enakomernega regionalnega razvoja. Besedilo je namenjeno tako strokovnjakom, ki se ukvarjajo s problematiko izobraževanja odraslih in s spretnostmi delovno aktivnih prebivalcev, kot tudi oblikovalcem resornih politik in širši javnosti.

Pomembno pa je, da lahko načrtovalci in razvijalci ob prikazanih podatkih globlje spoznajo resnične spremembe v razmerjih izobraževanje – razvoj kariere – potrebe po delu / možnosti za delo – razvitost temeljnih spretnosti. Na temelju dozdajšnjih raziskav v Sloveniji (OECD, 2019; Mirčeva, Žalec, Radovan, 2014; Javrh, 2013; Javrh, 2011) je mogoče trditi, da je v zdajšnjih razmerah v svetu dela še bolj poudarjena potreba po posodobitvi in prilagoditvi kurikulumov izobraževalnih programov prav z zornega kota pridobivanja temeljnih spretnosti. Prvi pogoj za dobro posodobitev in prilagoditev teh programov pa je prav globlje poznavanje resnične razvitosti temeljnih spretnosti v populaciji.

To raziskovalno poročilo je bilo kot posebna naloga financirano iz nacionalnih sredstev Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter je prosto dostopno in objavljeno na spletni strani Andragoškega centra Slovenije.

Urednica

Vsebina

Vsebina	6
Poudarki in povzetki elaborata	7
Opredelitev raziskovalnih vprašanj in prikaz načrta raziskovalnega dela	11
Uvod	12
Izhodišča	14
Cilji proučevanja in temeljna raziskovalna vprašanja	19
Uporabljena metodologija	20
Prikaz dobljenih rezultatov z razpravo	25
Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti	26
Uvod	26
Utemeljitev analize	27
Metodološka izhodišča analize	29
Prikaz rezultatov in primerjave med skupinama	34
Poglavitne ugotovitve	51
Priporočila in predlogi	55
Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - primerjava med skupinama z visokimi in nizkimi dosežki	59
Uvod	59
Metodologija	61
Rezultati	63
Razprava in sklepi s predlogi	71
Neenake priložnosti in možnosti za vključevanje zaposlenih v izobraževanje ...	75
Uvod	75
Udeležba delovno aktivnih v izobraževanju glede na značilnosti dela, delovnega mesta in zaposlitve	76
Udeležba delovno aktivnih v izobraževanju glede na regionalne posebnosti in specifikke tipa naselja	83
Diskusija	86
Priporočila	87
Skupne ugotovitve in predlogi	89
Delovno aktivni prebivalci z nizkimi dosežki	90
Skupna priporočila in predlogi	94
Viri in literatura	101
Kazalo slik in preglednic	105
Priloge	109

Poudarki in povzetki elaborata

Namen te študije je bil s pridobitvijo fokusiranih empiričnih podatkov bolje opisati delovno aktivne prebivalce z nizkimi spretnostmi. Predmet študije so bila tri področja:

- posebnosti skupine delovno aktivnih prebivalcev glede na regijo, tip naselja, družinske razmere, migrantski status in splošno zdravje;
- delovno sodelovanje z zornega kota dosežkov pri spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih;
- udeležba v izobraževalnih aktivnostih in priložnosti za izobraževanje v delovnih okoljih.

Izhajali smo iz postavk: da populacija delovno aktivnih ni homogena; da na razlike med kontrastnima skupinama z visokimi in nizkimi spretnostmi vplivajo številni dejavniki, med njimi tudi nekatere specifične skupine same, okolje, kjer živijo osebe iz te skupine, družinske razmere, migrantsko ozadje, delovno sodelovanje v delovnem okolju, priložnosti za udeležbo v izobraževalnih aktivnostih in drugi.

V tej skupini je daleč največji delež polkvalificiranih poklicev za industrijski način dela in osemkrat več tistih z osnovnimi poklici za preprosta dela kot v skupini z najvišjimi spretnostmi. Glede na število ljudi v gospodinjstvu skupina delovno aktivnih z nizkimi spretnostmi živi v nekoliko večjih družinah kot splošna populacija. Pokazalo se je, da glede na velikost gospodinjstva višje dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih izkazujejo gospodinjstva z več člani.

Skupina z najnižjimi dosežki je glede na bralne navade v zelo slabem položaju: v gospodinjstvu imajo malo knjig – tretjina oseb iz nje ima doma le 10 knjig ali manj, več staršev oseb iz te skupine je priseljencev, v skupini pa je skoraj trikrat večji delež priseljenih prve generacije kot v tisti z najvišjimi dosežki.

Skupina z nizkimi dosežki se bolje kot tista z visokimi dosežki odziva na povečano delovno avtonomijo: delovno sodelovanje in delovna razprava osebe iz nje spodbudita, aktivirata celo bolj kot osebe v primerljivi evropski skupini. Šibkosti učnih strategij v skupini z nizkimi dosežki so le delno odvisne od nje same, saj rezultati kažejo na močan vpliv konteksta. Nezadovoljstvo s kariero, nižji dohodek in učna pasivnost skupine z nižjimi dosežki so lahko večji potencial kot ovira.

Delo je pomemben dejavnik, ki vpliva na udeležbo v izobraževanju, je pa ta (udeležba) pri različnih kategorijah zaposlenih diferencirana. Več se izobražujejo in usposablajo zaposleni z višjimi besedilnimi spretnostmi kot tisti z nižjimi. Tudi analiza preferenc in razlogov za nesodelovanje delovno aktivnih odraslih z nižjimi dosežki ne kaže pomembnih odmikov in potrjuje zelo nizko motiviranost delavcev z nižjimi dosežki, da z izobraževanjem izboljšajo svoj delovni položaj. Krepitev delovnega sodelovanja zaupanje bistveno okrepi prav v skupini, ki ima nižje dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih. Izobraževanje odraslih bi torej moralo naslavljati in proučevati splošno zaupanje ter vpliv primarnih in sekundarnih skupin (družine, soseske, delovnega tima, učne skupine) in odnosov na delovnem mestu. Brez (pozitivnih) odnosov namreč ni delovnega sodelovanja, delovne razprave in torej (posredno) zviševanja ravni spretnosti.

Pri vseh proučevanih parametrih so bile evidentne razlike v izobraževalni udeležbi glede bralnih spretnosti zaposlenih ter narave dela. Zaposleni z manj zahtevnimi poklici oziroma naravo dela imajo manj možnosti za izboljševanje delovnega položaja in napredovanje, zaradi nižjih prihodkov pa tudi manj priložnosti, da bi si sami financirali izobraževalno dejavnost. Še posebno so prikrajšane kategorije z nižjimi spretnostmi, ki delajo v zasebnem sektorju in v mikropodjetjih. Delovno aktivni iz teh kategorij navajajo med razlogi za nesodelovanje

situacijske pa tudi institucionalne razloge, prevladujeta pa »predrago izobraževanje in usposabljanje« ter »preveč dela v službi«.

Na podlagi analiz lahko na splošno sklepamo tole:

Skupino z nizkimi spretnostmi določajo številni dejavniki, med njimi tudi nekatere specifične v njej sami (starost, migrantsko ozadje, kakovost zdravja), lokalno okolje, kjer prebivajo osebe iz te skupine, družinske razmere, delovno sodelovanje v delovnem okolju, priložnosti za udeležbo v izobraževalnih aktivnostih in drugi.

Analiza *Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti* je pokazala, da je skupina glede na bralne navade v zelo slabem položaju, življenjski partnerji oseb iz nje so redkeje delovno aktivni, osebe iz te skupine kar za petkrat več ocenjujejo, da so slabega zdravja, v primerjavi s skupino z visokimi dosežki.

Skupina z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju je nezaupljiva in ima nizko delovno avtonomijo. Oboje je v Sloveniji izrazitejše kot v primerljivi evropski skupini. Več kot polovica oseb iz skupine z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju se »rada uči novosti«, raba spretnosti (npr. učenje z delom) pa je šibka. Ob povečanem obsegu delovnega sodelovanja pa se okrepi celo bolj kot v evropski primerljivi skupini, je pokazala analiza *Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih*.

Delo je pomemben dejavnik, ki vpliva na udeležbo v izobraževanju, vendar je ta (udeležba) pri različnih kategorijah zaposlenih diferencirana. Več se izobražujejo in usposabljuje zaposleni z višjimi bralnimi spretnostmi kot tisti z nižjimi. Najbolj so prikrajšane osebe iz skupine z nižjimi spretnostmi, ki delajo v zasebnem sektorju in v mikropodjetjih, je pokazala analiza *Neenake priložnosti in možnosti za udeležbo zaposlenih v izobraževanju*. Potrdila je zelo nizko motiviranost delavcev z nižjimi dosežki, da bi z izobraževanjem izboljšali svoj delovni položaj. Poudarila je, da je za vse delovno aktivne prebivalce v Sloveniji ugodnejše, če delajo v srednje velikih ali velikih gospodarskih in negospodarskih sistemih, če so zaposleni v javnem sektorju; glede izobraževanja pa je najspodbudnejša oblika zaposlitve zaposlitev za nedoločen čas.

Poudarjamo tale priporočila na podlagi rezultatov analiz:

Delovna mesta bi morala biti oblikovana tako, da omogočajo pridobivanje in uporabo kompleksnih spretnosti. Ohranjanje že pridobljenih spretnosti in pridobivanje novih je pomembno za vse kategorije zaposlenih, za tiste, ki opravljajo zahtevnejše ali manj zahtevne naloge in imajo različne položaje v podjetjih. Naša analiza je pokazala, da so najbolj prikrajšane skupine z nižjimi spretnostmi, tiste osebe, ki delajo v zasebnem sektorju in mikropodjetjih. Večina oseb iz te skupine se ni udeleževala organiziranih izobraževalnih dogodkov v enem letu in je imela zelo omejene priložnosti za učenje pri delu. Pri oblikovanju ukrepov bi bilo smiselno prav tem skupinam zaposlenih nameniti posebno pozornost.

Izobraževanje odraslih bi torej moralo naslavljeni in proučevati splošno zaupanje delovno aktivnih prebivalcev ter vpliv primarnih in sekundarnih skupin (družine, soseske, delovnega tima, učne skupine) in odnosov na delovnem mestu. Krepitev delovnega sodelovanja zelo okrepi zaupanje prav v skupini delovno aktivnih, ki so imeli nižje dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih. Brez (pozitivnih) odnosov namreč ni delovnega sodelovanja, delovne razprave in se torej (posredno) ne zvišuje raven spretnosti.

Pomemben cilj razvoja izobraževalnih aktivnosti in neformalnih programov za delovno aktivne z nižjimi spretnostmi bi moral biti razvoj bralnih spretnosti, v to bi bilo treba usmeriti več proračunskega denarja. Že število knjig v gospodinjstvu deloma kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti v domačem okolju. Analiza je pokazala, da ima velika večina oseb iz skupine delovno aktivnih prebivalcev z najnižjimi dosežki v domačem gospodinjstvu zelo malo knjig. Glede na ta podatek lahko sklepamo, da se klasične bralne navade velikega deleža skupine z najnižjimi dosežki v domačem okolju utrjujejo malo ali pa sploh ne. Slabe bralne spodbude in nizka avtonomija na delovnem mestu pa pripomorejo k hitremu usihanju besedilnih spretnosti, ki so temelj vseh drugih.

Sklep: Študija je razgrnila nekaj posebnosti skupine delovno aktivnih odraslih z nizkimi dosežki, stanje glede njihove udeležbe v izobraževanju in delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih. Pokazala je na šibke točke te skupine, nakazala pa je tudi njene potenciale, ki bi jih izobraževanje odraslih lahko izkoristilo pri načrtovanju in izvedbi nadaljnjih izobraževalnih aktivnosti, posebej namenjenih tej skupini.

Študija se ni ukvarjala z razlikami med delovno aktivno populacijo in delovno neaktivno populacijo z nizkimi dosežki; tudi to bi bilo treba proučiti v nadaljevanju.

Opredelitev raziskovalnih vprašanj in prikaz načrta raziskovalnega dela

V dokumentu Evropske komisije z naslovom *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes* (2012) je podatek, da je bilo leta 2012 v Evropski uniji 73 milijonov odraslih nižje izobraženih, njihova udeležba v vseživljenjskem učenju pa 8,9-odstotna. Poleg tega je bila takratna ocena, da bo do leta 2020 kar 20 % več delovnih mest, ki bodo zahtevala višje ravni spretnosti (prav tam).

Globalna razsežnost znanja, takojšnji dostop in zmožnost uporabe številnih novih omrežij informacij pomembno spreminjajo možnosti za razvoj delovno aktivnih prebivalcev in njihove kariere. Glede na pomen, ki ga ima za odraslega delo, bi moral biti sleherni odrasli opremljen s temeljnim znanjem o tem, kateri univerzalni mehanizmi vplivajo na njegovo poklicno pot in še posebno, kakšno vlogo in vpliv imajo pri tem odločitve o izobraževanju in usposabljanju za neki poklic ali delo.

Ko razmišljamo o razvoju področja dela, zaposlovanja, gospodarskega in tehnološkega napredka, se navadno sklicujemo na t. i. štiristopenjski model industrijske revolucije: mehanske, električne, elektronske in digitalne stopnje. Priča smo četrti, digitalni stopnji, zanj je značilna nadgradnja obstoječih gospodarskih in družbenih razmerij in s tem povezanih procesov. Odlikujejo jo odlične možnosti povezovanja ljudi ter poudarjene možnosti obdelave informacij, hrambe in dostopa do znanja. Pojavljajo se tudi pomembne spremembe v načinu dela, izobraževanja, družbenega povezovanja in preživljanja prostega časa. Te novosti pogosto pripomorejo k večanju neenakosti, ki bi se v nadaljnjem poteku digitalne revolucije lahko še povečala (Schwab, 2016).

Po navedbah K. Schwaba (2016) imajo v takih razmerah družbenega in gospodarskega razvoja prednost na trgu dela tisti, ki so sposobni sodelovati v različnih sistemih, ki temeljijo na inovacijah ter so povezani s ponujanjem novih zamisli, delovnih modelov, proizvodov in storitev, ne pa tisti, ki obvladajo le nizkokvalificirano delo. Seveda se posledice naraščanja neenakosti ne izražajo kot zgolj gospodarski pojav. Schwab povezuje neenakost v družbi z gospodarskim nasiljem, večanjem kriminalitete, revščino, premajhnim zaupanjem in celo nižjim splošnim zdravstvenim stanjem prebivalstva. Učinki in posledice, so odvisni od tega, koliko se zmore človeštvo osredotočiti na ljudi, njihovo opolnomočenje, in ne na izločanje drugačnih, potiskanje posameznih skupin na rob.

V taki povezavi in takem razvoju dogodkov je jasno, da imajo znanje, kompetence in spretnosti populacije in še posebno delovno aktivnega prebivalstva pomembnejšo vlogo kot kdaj koli prej za vstop na trg dela in obstanek na njem. Na raven spretnosti zaposlenih vplivajo različni dejavniki (dosežena raven posameznika, delovne organizacije, raven ponudnika izobraževalnih storitev in raven sistema). Poročilo GRALE (2019) kaže, da imajo najučinkovitejša podjetja, ki največ vlagajo v izobraževanje odraslih, višjo stopnjo organizacijskega in proizvodnega dobička. Od nacionalnih politik na trgu dela pa se zato upravičeno pričakuje, da bodo poiskale nove načine sodelovanja in bivanja ter učinkovito izkoristile priložnosti, ki jih prinaša digitalna revolucija.

Novejše raziskave v Sloveniji so pokazale, da se izobraževalnih aktivnosti odraslih udeležujejo predvsem ljudje iz istega socialnega okolja ter da precejšen del odraslih ne sodeluje pri organiziranih učnih dogodkih (OECD, 2017). Na podlagi tega je bilo ugotovljeno, da koncept »vseživljenjskega učenja« podpira le omejen segment populacije.

Analize podatkov nekaterih dozdajšnjih raziskav na tem področju (Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, 2001; Družbeno-skupinski vplivi udeležbe odraslih v izobraževanju kot podlaga za razvoj modela poklicne kariere, 2004; Posledice recesije na izobraževanje za potrebe trga dela in vpliv tega dejavnika na izhod iz recesije, 2011) so pokazale, da zaznamuje značilnosti aktivnega prebivalstva, predvsem pa zaposlenih, visoka polarizacija v znanju, spretnostih in kompetencah in da se oblikujejo segmenti zaposlenih, ki nimajo temeljnih spretnosti za nadaljnje razvijanje znanja in kompetenc. Zanje je značilno tudi, da se težje prilagajajo novim gospodarskim in družbenim razmeram ter da najpogosteje sodijo v skupino brezposelnih.

Baza podatkov, iz katere so bili zajeti podatki za to študijo, je slovenska baza raziskave Spretnosti odraslih PIAAC SLO 2016. Raziskava je za Slovenijo na splošno prinesla tele rezultate, kot jih je poudarilo skupno raziskovalno poročilo Skills mater: Further results from the survey of adult skills, Slovenia – Country Note (OECD, 2016, str. 1): »Odrasli v Sloveniji v povprečju dosegajo nižje rezultate od povprečja v OECD na področju besedilnih in matematičnih spretnosti ter reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Približno eden od štirih odraslih v Sloveniji ima nižje besedilne in matematične spretnosti ter spretnosti reševanja problemov, kar je nekoliko slabše od povprečja v OECD. Razlike med doseženimi rezultati so pri odraslih v Sloveniji večje od povprečja v državah OECD. Pri odraslih v Sloveniji se kažejo znatne razlike pri uspešnosti glede na starost, izobrazbo in družbeno okolje. Dosežki odraslih na področju besedilnih spretnosti so se opazno izboljšali v zadnjih dveh desetletjih. Merjene spretnosti delavcev v Sloveniji se dobro ujemajo z delom, ki ga opravljajo. Tako kot v drugih državah OECD ima tudi v Sloveniji višja raven besedilnih in matematičnih spretnosti pozitiven vpliv na vključenost v delovno silo in višino plačila ter na številne neekonomske dejavnike, kot so npr. zaupanje drugim, politična učinkovitost, prostovoljno delo in lastna ocena zdravja.«¹

Temeljna izhodišča za zasnovo te sekundarne študije so v prejšnji študiji Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018). Predmet raziskovanja prejšnje študije je bila individualna karierna uspešnost v povezavi z različnimi ravnmi spretnosti. Tematska študija Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018) je proučevala populacijo delovno aktivnih prebivalcev glede na individualno oceno kariernega uspeha in glede na dosežke pri merjenih spretnostih (bralne spretnosti, matematične spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih).

Rezultati prvotne študije (Javrh, 2018) so pokazali, da je delovno aktivna populacija (v starosti od 16 do 65 let) segmentirana na več skupin glede na karierno uspešnost in razvitost spretnosti. Te so:

- nadpovprečno karierno uspešni z najvišjimi dosežki pri spretnostih, visokokvalificirani in z najmanjšim deležem starejših delavcev (poimenovali smo jo skupina A);
- samozaposleni v manjših ali majhnih podjetjih, z visokimi spretnostmi, večinoma srednješolsko izobraženi, z zelo raznolikimi dohodki (skupina B);
- zaposleni večinoma v javnem sektorju, ki so najprožnejši pri delu, iz visokokvalificiranih poklicev, kjer je več žensk (skupina C);
- srednješolsko in višješolsko (ISCED 5b) izobraženi, ki veliko delajo z ljudmi, vsak dan izpolnjujejo obrazce in pogosto uporabljajo osnovne matematične spretnosti (kalkulator), s poudarjenim deležem delavcev v poznem kariernem obdobju ter z raznolikimi dohodki (skupina D);
- skupina z več moških s srednješolsko in višješolsko (ISCED 5b) izobrazbo, ki vsak dan

1 Terenska raziskava Spretnosti odraslih - PIAAC je v Sloveniji potekala od 1. aprila do 31. decembra 2014. V njej je sodelovalo 5331 odraslih od 16. do 65. leta starosti.

uporabljajo spretnosti rok in prstov, kjer je malo inovacij in zelo redko berejo pri delu (skupina E);

- nižjekvalificirani iz večinoma elementarnih poklicev, z najvišjim deležem delavcev v poznem kariernem obdobju, z najnižjimi dosežki pri spretnostih in z najnižjim dohodkom (skupina F), (Javrh, 2018).

Na podlagi te študije, njenih ugotovitev in izhodišč je bil oblikovan kategorialni aparat, ki vsebuje nekatere temeljne pojme in kategorije, ki jih je treba opredeliti in pojasniti:

Karierni uspeh je ena od kariernih determinant (prim. Javrh, 2018). Sestavljen je iz dveh med seboj dokaj različnih polov: subjektivnega kariernega uspeha in objektivnega kariernega uspeha, poudarjata Melink in Pavlin (2012); avtorja navajata vrsto večdisciplinarnih raziskav, ki so se ukvarjale z vprašanjem subjektivnega in objektivnega kariernega uspeha. Karierni uspeh je doseženi zaželeni rezultat dela v katerem koli času posameznikove izkušnje, bodisi da je ta rezultat subjektivno doživljen ali objektivni. V tej študiji se lotevamo razumevanja kariere z andragoških izhodišč (prim. Javrh, 2008). Za karierni uspeh sta pomembni obe dimenziji, čeprav je glede tega, katera ima večji vpliv, v teoretskih razpravah veliko različnih mnenj.

Koncept *udeležbe odraslih* v izobraževanju ima psihološke, sociološke, andragoške in druge vidike. Psihološke smernice obravnavajo predvsem notranje dejavnike in procese, ki spodbujajo ali ovirajo izobraževanje, sociološki vidiki pa analizirajo interakcijo med individualnim konceptualnim aparatom in širšim okoljem. Sociologi poudarjajo, da je razmerje med societalnimi procesi, strukturami in institucionalnimi procesi v odnosu do izobraževanja odraslih precej odvisno od možnosti/priložnosti in omejitve države. Refleksija teoretičnih izhodišč kaže, da razumevanje udeležbe v vseživljenjskem učenju ni enotno, temveč zahteva integracijo številnih vidikov (Mirčeva, 2018). V zvezi s tem nas zanima predvsem vidik, ki se osredotoča na populacijo delovno aktivnih prebivalcev, in obravnavamo udeležbo tega segmenta v organiziranih izobraževalnih procesih.

Spretnosti (skills) so tiste od komponent *temeljnih zmožnosti (key competencies)*, ki jih je mogoče meriti. Raziskava PIAAC je bila osredotočena na merjenje *temeljnih spretnosti*. Kot temeljne spretnosti so opredeljene *spretnosti za obdelavo in procesiranje informacij*, te pa sestavljajo tri ključna področja, ki jih je merila tudi raziskava Spretnosti odraslih PIAAC (2016): besedilne spretnosti, matematične spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Besedilne spretnosti, matematične spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih – ki se merijo v raziskavi PIAAC – so kompetence, bistvene za delovanje v sodobnem svetu in za opravljanje nešteti nalog, ki se jih morajo odrasli lotiti v različnih življenjskih kontekstih. Raziskava spretnosti odraslih se ne osredinja toliko na obvladovanje nekaterih vsebin (npr. besedišče ali računske operacije) in nabor kognitivnih strategij, temveč bolj na zmožnost, da z uporabo teh vsebin in teh strategij uspešno izpeljemo procesiranje informacij v raznovrstnih okoliščinah resničnega življenja. Besedilne spretnosti in matematične spretnosti se pogosto opisujejo kot »osnovne« spretnosti, ker zagotavljajo »temelj« za razvoj drugih kompetenc. Ta opis ni ravno posrečen, saj lahko ustvari vtis, da so takšne spretnosti manj kompleksne kot nekatere druge spretnosti »višjega reda« ali da se politika zanima za te spretnosti zgolj zato, da bi zagotovila sprejemljiv minimum za prebivalstvo ali njegovo obvladovanje te spretnosti na temeljni ravni (prim. Raziskava spretnosti odraslih: Vodnik za bralca 2015).

Merske lestvice opisujejo stopnjevanje kompleksnosti nalog procesiranja informacij na področjih merjenih spretnosti. Ta kompleksnost se na vsakem področju dojema kot funkcija določenega števila dejavnikov, na primer vrsta kognitivnih operacij, ki jih zahteva naloga, prisotnost motečih informacij in narava informacij ter znanja, ki je potrebno za uspešno dokončanje naloge².

Reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih pomeni zmožnost najti, izbrati, ovrednotiti in uporabiti informacije z uporabo računalnika za reševanje problemov. OECD (2009) je spretnost reševanja problemov v tehnološko bogatih opredelil kot zmožnost uporabe digitalne tehnologije, komunikacijskih orodij in omrežij za iskanje, izbiranje, ovrednotenje, uporabo informacij, njihovo izmenjavo z drugimi ter reševanje praktičnih nalog. » Merjenje v raziskavi PIAAC se je osredotočilo na sposobnosti reševanja problemov za osebne in delovne namene ter namen delovanja v skupnosti, s pomočjo postavljanja primernih ciljev in načrtovanje ter dostopanje in uporabo informacij s pomočjo računalnikov in računalniških omrežij.« (Brzelak in drugi, 2016)

Raven znanja oziroma kompetentnost je v raziskavi PIAAC razumljena in izražena kot kontinuum spretnosti. Tako torej več – manj kompetentnosti pomeni tudi različno raven spretnosti. Posameznik je uvrščen v posamezno raven, če je vsaj 67-odstotna verjetnost, da bo pravilno izpolnil naključno izbrane naloge iz seta nalog za določeno raven (prav tam).

V raziskavi Spretnosti odraslih PIAAC (2016) so bile zbrane tudi informacije o tem, kako pogosto odrasli na delovnem mestu uporabljajo spretnosti za obdelavo informacij in različne generične spretnosti (OECD 2016c, str. 11): »Odrasli v Sloveniji pri delu berejo, pišejo, uporabljajo matematiko, rešujejo probleme in uporabljajo računalnike enako pogosto, kot to v povprečju počnejo odrasli v vseh sodelujočih državah OECD. Delež zaposlenih, katerih bralne spretnosti se ujemajo z bralnimi zahtevami njihovega dela (88 %), je primerljiv s povprečjem v državah OECD. Rezultati za Slovenijo kažejo, da okrog 10 % zaposlenih bolje obvlada besedilne spretnosti, kot to zahteva njihovo delo (preusposobljeni), in da okrog 2 % delavcev besedilne spretnosti obvlada slabše, kot je zahtevano (premalo usposobljeni). Podobno je 11 % delavcev preusposobljenih in okrog 3 % premalo usposobljenih na področju matematičnih spretnosti.«

Izobraževanje je razumljeno v najširšem pomenu, zajema raznovrstne subjekte in se uresničuje po bolj ali manj institucionaliziranih učnih poteh, temelji na starih in novo nastalih učnih potrebah ter ponuja različne načine sodelovanja v izobraževalnih dejavnostih.

Pri opredelitvi *udeležbe odraslih v izobraževanju* v tej povezavi so bile izhodiščno upoštevane smernice OECD, ki zagotavljajo mednarodno in časovno primerljivost. Udeležba odraslih v izobraževanju je opredeljena kot sodelovanje odraslih v enem ali več organiziranih učnih dogodkih na leto na katerem koli področju izobraževanja (Belanger, Valdivielso, 1997, str. 9).

Kompetence za potrebe dela pa so vsota vseh sposobnosti, spretnosti, znanja, osebnostnih in vedenjskih značilnosti, ki so podlaga za to, da posameznik uspešno in učinkovito opravlja neko nalogo v organizaciji in s tem podpira doseganje strateških ciljev podjetja (Gelhard, 2017). Termin kompetenc v zvezi s tem Gelhard povezuje z zaposljivostjo: »/.../ pojem kompetenc je

2 Na spodnjem delu lestvice imajo posamezniki raven spretnosti, ki jim omogoča opravljati manj kompleksne naloge, kot so poiskati posamezne informacije v kratkih besedilih, ob katerih ni motečih informacij, ali izvajati enostavne matematične operacije, ki zajemajo en korak, kot sta štetje ali razvrščanje. Na najvišji ravni zmožnosti se odrasli lahko lotijo nalog, ki zajemajo integracijo informacij iz več zgoščenih besedil, razmišljanje s sklepanjem, delo z matematičnimi argumenti in modeli ter reševanje kompleksnih problemov z uporabo informacijskih tehnologij, ki zahtevajo navigacijo in uporabo več orodij. (Prim. Raziskava spretnosti odraslih: Vodnik za bralca 2015.)

neka vrsta pretvorbe kapitala zaposljivosti – tega lahko definiramo kot vsoto kompetenc, ki jih je kak delojemalec pridobil skozi življenje in delo. Zaposljivost zaposlenega se poveča vsakič, ko si pridobi novo kompetenco ali ko doseže višjo raven pri kakšni že osvojeni kompetenci. Prispevek podjetja k zaposljivostnemu kapitalu pa se poveča ob nadaljnjem razvoju kompetenčnega profila zaposlenih.«

Predmet proučevanja

Predmet proučevanja te študije je skupina delovno aktivnih prebivalcev, ki so pri merjenju spretnosti za obdelavo in procesiranje informacij v raziskavi Spretnosti odraslih PIAAC dosegali najnižje rezultate. Spretnosti za obdelavo in procesiranje informacij sestavljajo besedilne, matematične spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Skupino delovno aktivnih prebivalcev z najnižjimi spretnostmi smo proučevali glede na njihove specifične značilnosti, glede na njihovo udeležbo v izobraževanju in glede na njihovo delovno sodelovanje.

Namen

Temeljni namen našega dela je bil na podlagi podatkov iz baze PIAAC SLO prikazati specifične značilnosti delovno aktivnih prebivalcev za najnižjimi spretnostmi, njihovo udeležbo v organiziranih izobraževalnih dejavnostih ter delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju. Osredotočali smo se na tri pogloblitve vidike:

Prvi fokus analize (*Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti*) so bili dosežki pri merjenju spretnosti odraslih v povezavi z spremenljivkami, kot so: regija, tip naselij, poklic, migrantsko ozadje in druge posebnosti delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, ki so izkazali najnižje dosežke pri spretnostih za obdelavo in procesiranje informacij, ki jih je merila raziskava PIAAC.

Namen analize *Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti* je bil boljše spoznati tiste delovno aktivne prebivalce, ki so izkazali najnižje dosežke pri besedilnih spretnosti, matematičnih spretnostih in spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih, ki jih je merila raziskava PIAAC, in sicer glede na različne posebnosti.

Drugi fokus (analiza *Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih*) je bila »izmenjava informacij pri reševanju problemov« v delovnem okolju, torej delovno sodelovanje pri »iskanju, izbiri, ovrednotenju, uporabi informacij« za reševanje praktičnih nalog (OECD, 2009).

Namen analize *Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih* je boljše razumevanje tistih z najnižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju, da bi prispevali k učinkovitejšim ukrepom za njihovo (izobraževalno in siceršnje) spodbujanje k aktivnemu in učinkovitemu reševanju problemov.

Delovno aktivne prebivalce pa smo analizirali (*Neenake priložnosti in možnosti za*

vkjučevanje zaposlenih v izobraževanje) tudi glede na njihovo udeležbo v izobraževanju v povezavi z nizko ravniyo vseh treh spretnosti: besedilnih, matematičnih spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Namen analize *Neenake priložnosti in možnosti za udeležbo zaposlenih v izobraževanju* je, da na podlagi rezultatov raziskave PIAAC predstavi raven udeležbe delovno aktivne populacije v izobraževanju ter pojasni dejavnike, ki vplivajo na to stanje, in trende. Predvsem smo si prizadevali ugotoviti značilnosti dela (delovnega mesta), narave dela zaposlenih, ki se najmanj udeležujejo programov izobraževanja.

Cilji proučevanja in temeljna raziskovalna vprašanja

Prej opisane ugotovitve so bile izhodišče za postavitev temeljnih raziskovalnih vprašanj, ki so okvir celotne študije:

Kakšne so posebnosti skupine delovno aktivnih prebivalcev, ki je pri merjenju spretnosti za obdelavo in procesiranje informacij v raziskavi Spretnosti odraslih PIAAC dosegla najnižje rezultate? Kakšne so posebnosti glede na udeležbo v izobraževanju in glede na vključenost v odnose in družbene kontekste?

To skupino smo ob podatkih PIAAC v tej raziskavi obravnavali z različnih zornih kotov: zanimalo nas je, kdo in kakšni so prebivalci, ki so izkazali večje primanjkljaje pri vseh treh spretnostih, kje živijo in koliko sodelujejo v družbenem življenju. Z načinom življenja je povezano zaupanje v druge ljudi, družbo in državo ter njihova sodelovalnost. Za zdaj smo se osredotočili le na sodelovanje na delovnem mestu. Še posebno nas je zanimalo, koliko se udeležujejo izobraževanja in kakšnih oblik.

Raziskovalna vprašanja za del analize o specifičnih značilnostih delovno aktivnih prebivalcev, ki je pri merjenju spretnosti v raziskavi PIAAC dosegla najnižje rezultate in najnižjo karierno uspešnost, so bila: *V katerih regijah in tipih naselja je skupina najbolj zastopana? Kako zahtevno delo opravljajo prebivalci iz te skupine? Kakšne bralne navade imajo? Kakšno je njihovo migranjsko ozadje? V kakšnih družinskih okoliščinah živijo? Kakšna je kakovost njihovega zdravja?*

V delu analize, ki se je ukvarjala z udeležbo v izobraževanju, so bila kot poglavitna vprašanja proučevanja opredeljena tale: *Koliko lahko regija ali tip naselja vplivata na udeležbo delovno aktivnih prebivalcev v izobraževanju in usposabljanju? Kakšne so značilnosti dela (delovnega mesta, narave dela) zaposlenih, ki se najmanj udeležujejo izobraževanja? Ali značilni vzorci udeležbe odraslih v izobraževanju veljajo tudi za zaposlene?*

Raziskovalna vprašanja za del analize, ki se je ukvarjala z vključenostjo v odnose in družbene kontekste, s t. i. socialno participacijo, so bila opredeljena takole: *Kako so delovno aktivni z najnižjimi rezultati in hkrati najmanj karierno zadovoljni vpeti oziroma vključeni v odnose in družbene kontekste?* Preiskovali smo različne oblike komunikacije na delovnem mestu, torej delovno sodelovanje (ki se nanaša na reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju). Zato so nas posebno zanimala tale podvprašanja: *Kako so delovno aktivni prebivalci udeleženi v delovnem sodelovanju, izmenjavi informacij na delovnem mestu in razpravi ter kako vse to vpliva na iskanje informacij, primerjanje zamisli med seboj ter z realnostjo in obiskom delavnic in tečajev? Kako se med seboj razlikujeta skupini z visoko in nizko karierno uspešnostjo? Ali nastajajo razlike med vzorci vedenja v Sloveniji in Evropi?*

4

Uporabljen metodologija

Vzorec

V analizo te študije je bil vzeta populacijski vzorec delovno aktivnih prebivalcev od 16 do 65 let iz slovenske baze PIAAC SLO 2016. Raziskava Spretnosti odraslih - PIAAC je bila izvedena v več krogih sodelujočih držav. Prvi krog je bil izveden od leta 2008 do 2013, ko je sodelovalo 24 držav. Slovenija se je pridružila drugemu krogu devetih držav (2012–2016). V analizo so bile zajete države obeh krogov oziroma 33 držav. Raziskovalni načrt je vseboval osnovni vprašalnik za pridobivanje sociodemografskih in drugih značilnosti populacije ter instrumente za testiranje spretnosti. V neposredno testiranje je bil v Sloveniji zajet vzorec 5.156 odraslih³. Iz celotnega vzorca so bili za to študijo izbrani delovno aktivni prebivalci. Med delovno aktivne štejemo vse zaposlene in samozaposlene osebe oziroma osebe, ki so zaposlene v podjetjih in v organizacijah, pri obrtnikih, kmetih, osebah v svobodnih poklicih in osebe, ki delajo prek javnih del (prim. stat.si/statweb/File/DocSysFile/7788).

Vzorec delovno aktivnih iz baze PIAAC SLO 2016 je obsegal 2.950 sodelujočih oseb. Podatki so bili uteženi, s čimer je bila dosežena reprezentativnost vzorca.

Zavečjo preglednost pri analizi spretnosti odraslih smo predstavili temeljne sociodemografske, zaposlitvene in druge značilnosti odraslih v naslednji preglednici preračunane na populacijske vrednosti.

Zavečjo preglednost pri analizi spretnosti odraslih smo predstavili temeljne sociodemografske, zaposlitvene in druge značilnosti odraslih v naslednji preglednici preračunane na populacijske vrednosti.

Preglednica 1: Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije od 16 do 65 let

POPULACIJA	Število	%
Zaposleni in samozaposleni	782.382	56,0
Upokojeni	204.539	14,6
Ne delajo in ne iščejo dela	165.667	11,9
Študenti in dijaki (z delovnimi programi vred)	184.257	13,2
Neplačano delo v gospodinjstvu	29.403	2,1
Drugo	30.774	2,2
Skupaj	1.397.023	100,0

Vir: baza PIAAC SLO 2016, študija Javrh, 2018.

Podatki iz raziskave PIAAC, zbrani, analizirani in predstavljeni v nadaljevanju, so podlaga, na kateri bodo mogoče tudi nadaljnje, bolj specifične primerjave.

3 Iz celotne populacije odraslih so bili izključeni dijaki, študenti in anketirani, ki so se še vedno šolali v sklopu rednega - formalnega izobraževanja in tisti, ki so bili med anketiranjem institucionalizirani (zaprte osebe).

Analitični postopki in metodologija dela

V študiji so bili uporabljeni teoretičnokonceptualni in empirični podatki. Pri analizi empiričnih podatkov so bile uporabljene deskriptivne metode in bivariatne analize. Ugotavljali smo skupne značilnosti posameznih skupin pa tudi kavzalnosti med njimi.

Teoretični del se opira na mednarodne in nacionalne avtorje, empirični del pa temelji na lastnih analizah baze podatkov PIAAC SLO2016.

Postavke študije

Prejšnja študija (Javrh, 2018) je potrdila hipotezo, da imajo posamezniki z dobro razvitimi temeljnimi spretnostmi večje karierne možnosti in s tem večjo karierno uspešnost oziroma večje karierno zadovoljstvo. To ugotovitev smo kot izhodišče postavili v skupnem metodološkem načrtu te študije.

V analizi *Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti* je bilo domnevano, da bodo glede na specifične lastnosti skupin zaznane opazne razlike med skupinama delovno aktivnih prebivalcev z najnižjimi dosežki oziroma karierno manj uspešnih/zadovoljnih odraslih v primerjavi z delovno aktivnimi z najvišjimi dosežki oziroma karierno uspešnejšimi/zadovoljnejšimi. Izhajali smo iz podatkov (Javrh, 2018), da obstaja razlika med skupinama v povprečni ravni obvladovanja spretnosti: karierno uspešnejši imajo pri merjenju veliko boljše dosežke kot karierno manj uspešni oziroma zadovoljni.

Domneva analize *Neenake priložnosti in možnosti za udeležbo zaposlenih v izobraževanju* je bila, da so možnosti za učenje pri delu neenako porazdeljene, zato je tudi udeležba zaposlenih v programih izobraževanja neenakomerna. Podjetja različne velikosti, lastninske sestave, panožne in regionalne pripadnosti, poslovne organiziranosti imajo diverzificiran dostop do učenja in pridobivanja znanja. Seveda tudi narava dela in delovno mesto vplivata na večjo ali manjšo izobraževalno udeležbo zaposlenih. Manjši dostop do pridobivanja novega znanja in spretnosti imajo tisti, ki opravljajo manj zahtevna delovna mesta in so prikrajšani v dostopu do visokokvalificiranih delovnih mest ter s tem povezanih ugodnosti, kot so delovni, socialni status, boljši zaslužek in kakovost bivanja nasploh.

Pri analizi *Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih* smo domnevali, da je za krepitev spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju najpomembnejša povezava med učnimi in socialnimi kompetencami ter da so socialne kompetence povezane z udeležbo v izobraževanju (Mirčeva, 2016, Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019).

Ciljna skupina študije

Ciljna skupina študije so »delovno aktivni prebivalci«, stari od 16 do 65 let, ki so v delovnem razmerju na območju Republike Slovenije, bodisi za določen, ali nedoločen čas, ali krajši delovni čas od polnega, lahko so tudi samozaposleni, pogodbeni sodelavci.

V analizah smo se osredinili na primerjavo dveh podskupin delovno aktivnih prebivalcev:

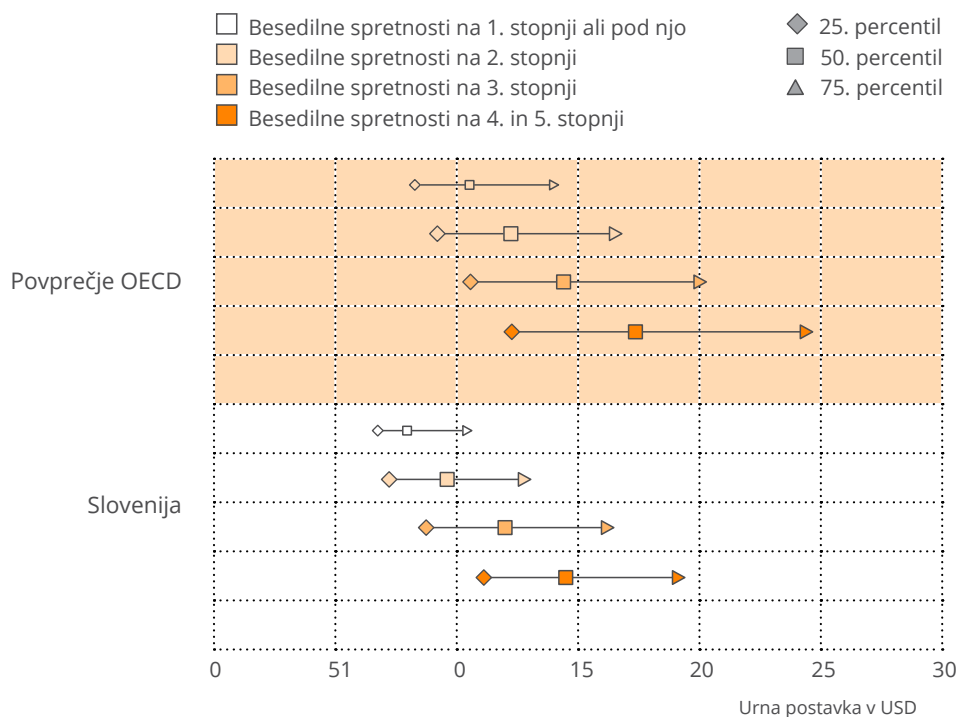
1. Prvo smo opredeli kot »delovno aktivne prebivalce z nižjimi ravnmi spretnosti« (to obenem pomeni tudi z nizkim kariernim zadovoljstvom, kot je pokazala študija Javrh, 2018). Krajše smo jo poimenovali tudi »karierno najmanj uspešni«, to je

poimenovanje, ki ga zaradi dolžine uporabljamo tudi v prikazih. Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi so dosegli manj kot 239,3 točke pri besedilnih spretnostih, manj kot 242,1 točke pri matematičnih spretnostih in manj kot 241,0 točke pri spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

- Drugo smo opredelili kot »delovno aktivne z višjimi ravnmi spretnosti« (to obenem tudi z najvišjim kariernim zadovoljstvom, kot je pokazala študija Javrh, 2018). Krajše smo jo poimenovali »karierno najuspešnejši«, to poimenovanje uporabljamo tudi v prikazih.

Kot posebnost pa za Slovenijo v raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC velja tale splošna ugotovitev (OECD, 2016, str. 11): »Obvladovanje spretnosti za obdelavo informacij ima večji vpliv na višino plače kot na zaposlenost. V Sloveniji je povprečna urna postavka delavcev, ki so dosegli 4. ali 5. raven besedilnih spretnosti, skoraj dvakrat večja od povprečne urne postavke delavcev, ki so dosegli 1. ali nižjo raven (14,4 USD v primerjavi s 7,9 USD). Toda upoštevati moramo, da se višina zaslužka odraslih znotraj iste ravni dosežkov spretnosti močno razlikuje, kar povzroča prekrivanje pri razporeditvi višine plačila glede na raven spretnosti. Tako npr. dobro plačan delavec z dosežki na 2. ravni pri besedilnih spretnostih v Sloveniji v povprečju zasluži precej več kot slabo plačan delavec z dosežki na 4. ali 5. ravni.«

Slika 1: Razporeditev višine plačila glede na besedilne spretnosti iz raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC (25., 50. in 75. percentil razporeditve višine plačila)

Opomba: Samozaposleni. Urne postavke zajemajo dodatke in so izražene v kupni moči delno prilagojenih ameriških dolarjev.
Vir: OECD, Survey of adult skills PIAAC (2012, 2015)

Ta ugotovitev postavlja s stališča motivacije za učenje v povsem drugo luč tudi eno ali drugo skupino delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, »karierno najmanj uspešne« in njihov antipod, »karierno najuspešnejše«.

Opredelitev skupine »karierno najmanj uspešni« in skupine »karierno najuspešnejši«

Poseben izziv je predstavljala določitev kriterijev oziroma meje dosežkov, ki jih še upoštevamo pri uvrstitvi v skupino delovno aktivni prebivalci z nižnjimi dosežki (ali tudi »karierno manj uspešni«) in delovno aktivni prebivalci z višjimi dosežki (ali tudi »karierno najuspešnejši«) za potrebe te študije. Izhajali smo iz postavke, da karierna uspešnost v določeni meri korelira z ravni spretnosti. Prejšnja študija je kot karierno najmanj uspešno opredelila skupino F, imenovano elementarni poklici z najnižjim dohodkom. Za to skupino je značilno, da je 41,3 % skupine na prvi ravni besedilnih spretnosti, 45,0 % skupine na prvi ravni matematičnih spretnosti in 89,4 % na prvi ravni pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih (Javrh, 2018).

Prejšnja študija je kot karierno najuspešnejšo prepoznala skupino A, t. i. nadpovprečno karierno uspešne. Za to skupino je značilno, da je le izjemno majhen delež na nizkih ravneh razvitosti spretnosti, to pomeni 6,6 % skupine na prvi ravni besedilnih spretnosti, le 5,3 % skupine na prvi ravni matematičnih spretnosti in 46,5 % na prvi ravni pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih (Javrh, 2018). Na najvišjih ravneh (od 3. do 5. raven) je 64,6 % skupine pri besedilnih, 68,9 % pri matematičnih spretnostih in 53,5 % na zgornjih dveh ravneh za reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Ta jasna razmerja med skupinama so nas umerila v odločitev, da določimo kot uvrstitveni kriterij v skupino povprečne dosežke skupine.

Preglednica 2: Dosežene točke pri merjenju spretnosti, povprečje za posamezni segment/skupino delovno aktivnih iz študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (2018)

SEGMENT	POVPREČJE DOSEŽENIH TOČK		
	BESEDILNE SPRETNOSTI	MATEMATIČNE SPRETNOSTI	REŠEVANJE PROBLEMOV
[A] Nadpovprečno karierno uspešni	287,2	294,9	291,6
[B] Samozaposleni	278,3	285,7	280,5
[C] Javni sektor	268,6	273,5	273,5
[D] Delajo z ljudmi	256,9	262,4	255,9
[E] Ročno spretni moški	239,3	242,1	241,0
[F] Elementarni poklici z najnižjim dohodkom	231,0	226,3	234,1

Vir: baza PIAAC SLO 2016, študija Javrh, 2018.

Tako smo skupini delovno aktivni prebivalci z nizkimi spretnostmi oziroma »karierno (naj)manj uspešni« in »delovno aktivni prebivalci z višjimi ravnmi spretnosti« oziroma »karierno najuspešnejši« vzorčili takole: uvrstitveni kriterij v skupino so bili povprečni dosežki sosednje skupine, ki določajo zgornjo ali spodnjo mejo.

V vzorec skupine »delovno aktivnih prebivalcev z nižjimi ravnmi spretnosti« so bili uvrščeni vsi odrasli prebivalci, ki so dosegli:

- manj kot 239,3 točke za besedilne spretnosti,
- manj kot 242,1 točke za matematične spretnosti,
- manj kot 241,0 točke za spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

V vzorec skupine »delovno aktivnih prebivalcev z višjimi ravnmi spretnosti« so bili uvrščeni vsi odrasli prebivalci, ki so dosegli:

- 278,3 točke ali več za besedilne spretnosti,
- 285,7 točke ali več za matematične spretnosti,
- 280,5 točke ali več za spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Namen in cilji pa tudi uporabljen pristop te študije imajo omejene okvire in spoznavne možnosti. Zavedamo se, da je precejšen del podatkov o spretnostih delovno aktivnih ostal še neproučen. Posebno smiselno bi bilo proučiti tudi druge skupine populacije odraslih prebivalcev Slovenije, na primer delovno neaktivno skupino in druge, ki so najbolj ranljive s stališča zaposlovanja. Zanimiva bi bila tudi primerjava med aktivnimi in delovno neaktivnimi prebivalci. Smiselno bi bilo v prihodnje študijo razširiti z uporabo metod modeliranja ter kompleksnejšimi metodološkimi pristopi, na primer faktorsko in multivarijatno analizo. Tako bi pridobili dodatne podatke za globlji vpogled v vzročno kavzalne dejavnike razvoja in usihanja spretnosti odraslih v Sloveniji.

Prikaz dobljenih rezultatov z razpravo

Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti

Doc.dr. Petra Javrh

Uvod

V prejšnji študiji Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018) je bilo ugotovljeno, da se je kot karierno najuspešnejša izkazala skupina visokoizobraženih moških, ki so izkazali najboljše matematične spretnosti, imeli navadno daljši delovni čas, višjo stopnjo izobrazbe, najvišji zaslužek, visoko stopnjo prožnosti in avtonomije pri delu, delali so v srednje velikih in velikih podjetjih, zasedali vodstvena delovna mesta in se zelo pogosto izobraževali na delu. Najslabše se je glede kariernega uspeha odrezala skupina nižjekvalificiranih in srednjekvalificiranih starejših delavcev in delavk.

Pomemben sklep študije (Javrh, 2018, str. 286) pa je bil, da lahko karierni neuspeh zanesljivo povežemo z najslabšimi matematičnimi spretnostmi, nižjimi stopnjami izobrazbe, elementarnimi in nizkokvalificiranimi poklici: »To so delavci in delavke, ki imajo zelo nizko stopnjo avtonomije in po pravilu najnižji zaslužek (64 % iz te skupine jih sodi v najnižji plačni decil). Poleg tega so za ta segment delovno aktivnega prebivalstva značilni še: povsem običajen delovni čas, najmanj fleksibilnosti in avtonomije pri delu, izolacija na delovnem mestu, najmanj vključevanja v izobraževanje na delu, značilno pa je tudi najvišje splošno nezaupanje v družbo.«

Te ugotovitve so botrovale zasnovi nove študije, ki naj bi še nekoliko bolj razgrnila specifične značilnosti delovno aktivnih prebivalcev Slovenije. Še posebno zato, ker je študija Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018) potrdila, da je karierna uspešnost statistično pozitivno povezana z razvitostjo temeljnih spretnosti. Pri skupinah prebivalcev z večjo karierno uspešnostjo so bolj razvite tudi vse tri merjene temeljne spretnosti. In obrnjen: pri skupini z najnižjimi dosežki pri merjenih spretnostih lahko zaznamo tudi najnižjo karierno uspešnost.

Rezultati raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC so v grobem pokazali, da v Sloveniji zaposleni nekoliko nad povprečjem OECD uporabljajo nekatere spretnosti, na primer pisanje pri delu, osnovne matematične operacije in nekatere vidike digitalne tehnologije (prim. OECD, 2016). Podrobnejša analiza pa je žal razkrila tudi, da kljub dokaj solidni uporabi dosegajo nižje rezultate, ko je treba te spretnosti uporabiti pri konkretnih izzivih, ki zahtevajo prenašanje in sintetiziranje znanja, informacij in spretnosti. Pokazalo pa se je tudi, da slovenski delavci primerjalno pri delu manj berejo, vsaj polovica celo manj kot enkrat na mesec, ter so manjkrat v položaju, ko rešujejo različne probleme, povezane s tehnološko bogatim okoljem, kot so na primer splet ali računalniške aplikacije. Delovne okoliščine delovno aktivnih prebivalcev v Sloveniji so s tega zornega kota povprečno slabše, kot je značilno za večino evropskih držav. Analize mednarodnih podatkov so namreč pokazale, da je dobro obvladovanje besedilnih in matematičnih spretnosti statistično pozitivno povezano tudi z udeležbo v delovni sili in višino

plačila. To implicira sklep, da solidno konkretno znanje in temeljne spretnosti v resnici ne zadoščajo več. Obvladati je treba bolj abstraktne konstrukte, jih ustrezno prenašati v povsem nove okoliščine in povezave, povezovati doslej nepovezane spretnosti, skratka, potrebni so znanje in spretnosti na višjih ravneh (prim. Javrh, 2018, str. 256; OECD, 2016).

Utemeljitev analize

Podatki iz prejšnje študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018) so pokazali na generacijski problem: skupina nižjekvalificiranih in srednjekvalificiranih, ki so hkrati tudi starejši delavci in delavke z najnižjimi dosežki pri spretnostih in najnižjo karierno uspešnostjo, se je od vseh najmanj izobraževala na delu. Ob upoštevanju povezave med nizko karierno uspešnostjo z nizkimi stopnjami temeljnih spretnosti se nakazuje problem kompleksnejše problematike, ki verjetno prikriva enega težjih problemov sodobnih družb: večkratno izključenost, je eden od sklepov študije (prav tam). Presenetil pa je tudi zaznan izredno visok vpliv avtonomije pri delu, ki je bil eden najpomembnejših dejavnikov pri oblikovanju posamezne karierne skupine. Avtonomija (sestavljale so jo pomembne spremenljivke: delovni čas, način dela in svoboda pri načinu izvedbe delovne naloge in druge) je pokazala tesno povezanost z značilnostmi spodbudnega delovnega mesta ter urejenimi in spodbudnimi socialnimi odnosi.

Problem

Čeprav so bili osnovni podatki o populaciji z najnižjimi dosežki že objavljeni (prim. OECD, 2016, 2017, 2019), še zdaleč ne vemo dovolj o teh segmentih delovno aktivnih prebivalcev, tako na mednarodni kot na slovenski ravni. Signali iz gospodarstva so zelo jasni: problematika na tem področju obstaja, ni pa sistematičnega ugotavljanja tega, kaj so temeljni dejavniki.

Prvi problem, iz katerega smo izhajali v tej analizi, je ugotovitev, da zelo nizka avtonomija ne pomeni zgolj nespodbudnega okolja za ohranjanje in razvoj spretnosti, temveč tudi nehumano delovno mesto in precejšnjo izolacijo v socialnih odnosih, ki ima lahko dolgoročno negativne učinke. »Zaskrbljujoče je, da večina iz skupine nižje in srednje kvalificiranih starejših delavcev in delavk, ki imajo najnižje dosežke in najnižjo karierno uspešnost, nehumanih okoliščin svojega delovnega mesta ne prepozna oziroma ne problematizira.« (Javrh, 2018, str. 357) Zato smo si za cilj zadali analiziranje najpomembnejših dejavnikov, ki kontekstualno vplivajo na delovno aktivnega posameznika, kot so: regija, tip naselja, migrantski status in drugi.

Drugi problem je z neugodnimi kontekstualnimi okoliščinami povezana nepripravljenost, nemotiviranost delovno aktivnih prebivalcev za načrtovano učenje. Izkušnje iz slovenske prakse izobraževanja odraslih (Javrh, 2011) kažejo, da je mogoče učinkovito vplivati na učenje in udeležbo v izobraževanju tudi pri najbolj ranljivih prebivalcih. Problem pa za izobraževalce pomeni poglobljeno poznavanje kontekstualnih dejavnikov, ki ovirajo in zmanjšujejo voljo do organiziranega učenja.

Učenje, še posebno, če je strokovno podprto in usmerjeno v izbrani cilj, pri posamezniku sproža številne spremembe na vseh treh področjih: psihosocialnem, družinskem, kariernem. V kateri smeri bo sprememba delovala, je delno stvar prijema, kot zatrjuje Flecha (2004), delno pa svoboda in odgovornost posameznika. Tako izidov ni mogoče vnaprej predvideti ali celo

predpisati. Najpomembnejše spoznanje pa je, da ob povsem konkretni potrebi odrasli sprva vidijo bolj kratkoročni smisel učenja, vložka časa in pozornosti (prim. Javrh, 2011). Postopno pa se – če so udeleženi v kakovostnem izobraževanju – novo znanje povezuje s pozitivnimi izkustvi. Izoblikujejo se nova prepričanja, izboljšuje samopodoba, krepí identiteta, porajajo se novi življenjski izzivi, znanje postaja vsakodnevno uporabno, krepí se socialna mreža. Od tod ni več daleč do novih kariernih načrtov oziroma do potrebe po spremembi neugodnih delovnih okoliščin, ki človeka izčrpavajo. »Zato je nujno potrebno tudi bolj sistematično osveščanje o temeljnih spretnostih in njihovem vplivu na karierno uspešnost,« je eno od temeljnih priporočil prejšnje študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018, str. 357).

Namen analize je bil bolje spoznati delovno aktivne prebivalce, ki so izkazali najnižje dosežke pri »spretnostih za obdelavo in procesiranje informacij«². Te je merila raziskava PIAAC, merjenje pa obsega najnižje dosežke pri besedilnih spretnostih, matematičnih spretnostih in spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih, in sicer glede na različne posebnosti, ki jih doslej o tej skupini še nismo poznali. Prejšnja študija Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018) je potrdila, da je karierna uspešnost pozitivno povezana z razvitostjo temeljnih spretnosti.

Predmet analize

Navedene ugotovitve so nas vodile k raziskovanju dveh kontrastnih skupin z različnimi rezultati pri merjenju spretnosti odraslih: skupina z nižjimi dosežki in najnižjim kariernim uspehom ter skupina z višjimi dosežki in najvišjo karierno uspešnostjo. Proučevali smo jih v povezavi s spremenljivkami, kot so: regija, tip naselja, poklic, migrantsko ozadje in druge posebnosti delovno aktivnih prebivalcev Slovenije. Posebno pozornost smo namenili skupini, ki je izkazala najnižje dosežke pri »spretnostih za obdelavo in procesiranje informacij«, ki jih je merila raziskava PIAAC, in je bila hkrati tudi karierno najmanj uspešna. Zanimalo nas je, kakšne posebne značilnosti ima ta skupina prebivalcev. Eno poglavitnih vprašanj je bilo, kje v Sloveniji je največ delovno aktivnih prebivalcev, ki so dosegli najnižje ravni spretnosti in bili karierno najmanj uspešni.

Ključni pojmi

Karierni uspeh je ena od kariernih determinant, druge so na primer: predanost karieri, profesionalna identiteta, usposobljenost in karierno zadovoljstvo ter življenjski slog (zdravje, socialno-delovni odnosi, prosti čas). Intervenirajoče determinante kariernega uspeha so zdravje, posameznikove osebnostne lastnosti ter družinske/socialne razmere, v katerih živi (Javrh, 2008). Karierni uspeh je sestavljen iz dveh med seboj dokaj različnih polov: subjektivnega kariernega uspeha in objektivnega kariernega uspeha, poudarjata Melink in Pavlin (2012) in navajata vrsto večdisciplinarnih raziskav, ki so se ukvarjale z vprašanjem subjektivnega in objektivnega kariernega uspeha. Povzemata najsplošnejšo opredelitev kariernega uspeha kot pozitivnega psihološkega oziroma z delom povezanega posameznikovega rezultata ali dosežka, ki je izid njegovih delovnih izkušenj. Zanimiv je njun pogled na to, kdo poroča o kariernem uspehu: oseba sama ali drugi, saj je to dodatni dejavnik, ki neodvisno vpliva na opredelitev uspešnosti. Karierni uspeh je lahko definiran kot doseženi zaželeni rezultat dela v katerem koli času posameznikove izkušnje, bodisi da je ta rezultat subjektiven ali objektivni. Na podlagi 68 relevantnih znanstvenih prispevkov o tej tematiki so Arthur in drugi (2005) zaključili, da več kot polovica avtorjev (57 %) poudarja dualnost subjektivnega oziroma objektivnega kariernega uspeha. V tej študiji razumemo to

dualnost kot soodvisnost subjektivnega in objektivnega kariernega uspeha in se lotevamo razumevanja kariere z andragoških izhodišč (prim. Javrh, 2008). Za karierni uspeh sta torej pomembni obe dimenziji, čeprav je glede tega, katera vpliva bolj, v teoretskih razpravah veliko različnih mnenj. M. B. Arthur in drugi (2005, str. 178) poudarjajo tudi, da so nekateri raziskovalci sicer poročali o tem, da t. i. svobodna kariera (boundaryless carrer) omogoča pomembno višji karierni uspeh, tega pa novejše študije niso potrdile.

Naravno gibalno razvoja posameznikove kariere je po Scheinu *učenje*. Posameznik je – najširše gledano – vpet v širši življenjski cikel, ki ga Schein deli v tri podcikle. Kako bo posameznik obvladoval naloge posameznega cikla, je odvisno od palete dejavnikov: njegovega biološkega stanja (zdravja, ravni energije, naravne inteligence, temperamenta in drugih faktorjev), zgodnjih otroških izkušenj, socializacije (vrednot in navad v družini, šoli in med vrstniki, ki določajo življenjske cilje, ambicij in vrednot), pridobljenih izkušenj in družinskih odnosov. Zapisal je: »Posameznikova učinkovitost najnižja, kadar je zahtevnost življenjskih nalog najvišja, toda največje težave lahko producirajo tudi največjo priložnost za radikalni razvoj.« (Schein, 1978, str. 24)

Individualna kariera se razvija učinkovito in harmonično takrat, kadar je uspešno združenih več najpomembnejših elementov: neprenehno učenje in iskanje, vseživljenjsko izobraževanje, osebni načrt razvoja kariere, uravnoteženje osebnih ambicij s potrebami družine in bližnjih, raziudno upoštevanje stanja osebnega psihosocialnega razvoja, sprotno soočanje in usklajevanje s potrebami delodajalca ter pravočasno prilagajanje potrebam na trgu dela. Tedaj lahko govorimo o celostni, kompleksni karierni uspešnosti. To so kompleksni pogoji, ki jih lahko uravnava le uravnotežen posameznik, ki je zmožen objektivno reflektirati svojo dejansko pozicijo. S tem v zvezi se zastavlja pomembno vprašanje, v kakšnem odnosu sta/naj bosta delo in razvoj kariere ter izobraževanje in razvitost temeljnih spretnosti.

V tej analizi – in enako tudi celotnem elaboratu – pojme *spretnost, kompetenca in zmožnost* razumemo takole: *Spretnosti* so odvisne od konteksta, čeprav so prenosljive. *Zmožnosti* so od konteksta neodvisne in splošno prenosljive ne glede na specifične okoliščine. Omogočajo učinkovito odzivanje, ker vsebujejo kritično mišljenje. So prenosljive med različnimi strokami in profesijami. Omogočajo posameznikov razvoj in aktivno udeležbo pri delu in v družbi. So nadgradnja *kompetenc*, ker so abstraktni konstrukt, ki vsebuje tudi etično in poglobljeno teoretsko dimenzijo.

Metodološka izhodišča analize

Hipoteza

Izhajali smo iz hipoteze, da imajo delovno aktivni prebivalci, ki imajo najnižje razvite spretnosti – in hkrati najslabše karierne možnosti in s tem najnižjo karierno uspešnost – nekatere posebnosti. Pomembno se po razvitosti spretnosti razlikujejo od skupine z najvišjimi dosežki pri spretnostih in hkrati najvišjo karierno uspešnostjo ter zanje veljajo tudi nekatere kontekstualne posebnosti, kot je na primer zahtevnost dela, ki ga opravljajo, migrantsko ozadje ali družinski položaj.

Raziskovalna vprašanja

Naše izhodiščno raziskovalno vprašanje je bilo: *Kakšne so posebnosti skupine delovno aktivnih prebivalcev, ki je pri merjenju spretnosti v raziskavi PIAAC dosegla najnižje rezultate in najnižjo karierno uspešnost? Še posebno pa: Kako zahtevno delo opravljajo respondenti iz te skupine? V katerih regijah in tipih naselji je skupina najbolj zastopana? Kakšno je njihovo migrantsko ozadje? V kakšnih družinskih okoliščinah živijo? Kakšna je kakovost njihovega zdravja? Kakšne bralne navade imajo?*

Vzorec

V analizi je bil v obravnavo zajet vzorec delovno aktivnih oseb z najvišjimi in najnižjimi dosežki pri testih besedilne spretnosti (n = 530.587), numerične spretnosti (n = 514.347) in testih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih (n = 459747).

Odgovori respondentov so bili analizirani glede na dosežke pri testih besedilne spretnosti, numerične spretnosti in testu reševanja problemov. Respondente smo razdelili v dve kontrastni skupini: respondenti z najnižjimi dosežki in respondente z najvišjimi dosežki. Pri tem smo na podlagi prejšnjih analiz in poročil določili mejnike za vsako od spretnosti, in sicer:

- A. pri skupini za *delovno aktivne respondente z nizkimi dosežki*: ki so dosegli manj kot 239,3 točke pri merjenju besedilnih spretnosti (231.680), ti respondenti predstavljajo 43,7 % zajetih v vzorec delovno aktivnih; ki so dosegli manj kot 242,1 točke pri merjenju matematičnih spretnosti (230.310) in predstavljajo 44,8 % zajetih v vzorec delovno aktivnih; ki so dosegli manj kot 241 točk pri merjenju reševanja problemov (192.470) in predstavljajo 41,9 % zajetih v vzorec delovno aktivnih;
- B. pri skupini za *delovno aktivne respondente z visokimi dosežki*: ki so dosegli 278,3 točke ali več pri merjenju besedilnih spretnosti (298.907), ti respondenti predstavljajo 56,3 % zajetih v vzorec delovno aktivnih; ki so dosegli 285,7 točke ali več pri merjenju matematične spretnosti (284.036), ti respondenti predstavljajo 55,2 % zajetih v vzorec delovno aktivnih; ki so dosegli 280,5 točke ali več pri merjenju reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih (267.277), ti respondenti predstavljajo 58,1 % zajetih v vzorec delovno aktivnih.

Poleg tega smo v nadaljevanju podatke prikazali tudi primerjalno s skupinama vseh delovno aktivnih respondentov in celotno populacijo, kjer smo upoštevali povprečni dosežek vseh respondentov v skupini glede na določeno spretnost.

Ciljna skupina

Primerjali smo dve podskupini delovno aktivnih prebivalcev:

1. »delovno aktivne prebivalce z najnižjimi ravnmi spretnosti«, to hkrati pomeni tudi z najnižjo karierno uspešnostjo, kot je pokazala študija Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018). Delovno aktivni z najnižjimi spretnostmi so dosegli manj kot 239,3 točke pri besedilnih spretnostih, manj kot 242,1 točke pri matematičnih spretnostih, manj kot 241 točk pri spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih;
2. »delovno aktivne prebivalce z najvišjimi ravnmi spretnosti« (to hkrati pomeni tudi z najvišjo karierno uspešnostjo (prav tam)). Merilo za uvrstitev v skupino je bil 278,3

točke ali več za besedilne spretnosti, 285,7 točke ali več za matematične spretnosti, 280,5 točke ali več za spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Karierno uspešnost je prejšnja študija (Javrh, 2018) obravnavala kot eno od kariernih determinant. Poleg te konstrukta »kariera« močneje opredeljujejo še druge: predanost karieri, profesionalna identiteta, usposobljenost in karierno zadovoljstvo ter življenjski slog (zdravje, socialno-delovni odnosi, prosti čas). Intervenirajoče determinante kariernega uspeha so zdravje, posameznikove osebnostne lastnosti ter družinske/socialne razmere, v katerih živi (Javrh, 2018; prim. tudi Javrh, 2008).¹

Za delovno aktivno prebivalstvo, ki je v študiji (Javrh, 2018) doseglo veliko nižje dosežke pri spretnostih, so poleg nižje kvalificiranosti in po večini elementarnih poklicev, najvišjega deleža delavcev v poznem kariernem obdobju, ki so imeli najnižje dosežke pri vseh treh merjenih spretnostih in tudi najnižje dohodke, značilni še: običajen delovni čas, najmanj prožnosti in avtonomije pri delu, izolacija na delovnem mestu, najmanjši odstotek udeležb v izobraževanju na delu, značilno pa je tudi njihovo največje nezaupanje v družbo.

Prejšnja študija (Javrh, 2018) je pokazala, da je subjektivno ocenjen karierni neuspeh povezan z najslabšimi možnostmi za razvoj spretnosti na delovnem mestu, to pa se povezuje tudi z najslabšimi rezultati skupine nižjekvalificiranih in srednjekvalificiranih starejših delavcev in relativnim kariernim zadovoljstvom. V segmentu F, kjer so se zgoščali karierno najmanj uspešni, je bila najboljša ocena lastnega zdravja skoraj dvakrat nižja kot pri skupini najuspešnejših. Poleg tega sestavljajo ta segment starejši delavci, ki so kariero začeli pozneje kot večina oziroma so v kariernem razvoju iz različnih vzrokov zastajali. To nakazuje, da so se pri teh delovno aktivnih obdobja plačanega dela pogosteje menjavala z obdobji brezposelnosti ali nekaterimi drugimi ovirami. Presenetljivo pa je bilo v tej skupini zelo malo nezadovoljnih z delom oziroma delovnimi okoliščinami, hkrati pa je bila značilna tudi zelo nizka motiviranost za kakršno koli izobraževanje.

Najnižji in najvišji dosežki respondentov iz raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC 2016

V raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC je kar 24,9 % vseh respondentov doseglo prvo ali manj kot prvo raven obvladovanja besedilnih spretnosti (povprečje OECD 18,9 %) in 25,8 % ravno tako nizko raven pri obvladovanju matematičnih spretnosti (povprečje OECD 22,7 %), (prim. OECD 2016 b).

Na teh ravneh besedilnih spretnosti so odrasli sposobni prebrati kratka besedila o znanih temah in najti eno natanko določeno informacijo, ki je po obliki in vsebini enaka vprašanju oziroma navodilu, oziroma so sposobni enostopenjskih matematičnih procesov v splošnih, konkretnih okvirih, na primer štetja, razvrščanja, osnovnih aritmetičnih operacij in razumevanja preprostih odstotkov. 18,4 % odraslih respondentov (14,6 % povprečje OECD) ni imelo nobenih poprejšnjih izkušenj z računalniki oziroma niso imeli dovolj osnovnega računalniškega znanja, da bi lahko opravili merjenje na računalniku, 6,3 % pa se jih iz različnih razlogov ni odločilo za računalniško testiranje (med temi razlogi je bil tudi prikriti sram zaradi neobvladovanja računalnika), (prav tam).

¹ V prilogi navajamo model, v katerem je grafično prikazan karierni uspeh na podlagi spremenljivk iz baze PIAAC (glej Dodatek 2).

Pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih jih je 49,2 % doseglo rezultate na prvi ravni ali pod njo (povprečje OECD 42,9 %). Na tej ravni te spretnosti so odrasli sposobni uporabljati le splošno razširjene in znane tehnološke aplikacije, kot so programska oprema za e-pošto in spletni brskalniki, ter reševati probleme, ki zajemajo malo korakov, preprosto sklepanje in malo ali nič navigacije med različnimi aplikacijami (prav tam).

V raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC je 5,6 % vseh respondentov doseglo najvišjo stopnjo obvladovanja besedilnih spretnosti (četrto in peto stopnjo). To je precej manj od povprečja vseh respondentov iz sodelujočih držav OECD (10,6 %). Pri obvladovanju matematičnih spretnosti je to raven doseglo 8,6 % vseh odraslih (OECD 11,3 %). Na četrti ravni so odrasli na primer sposobni integrirati, interpretirati in sintetizirati informacije iz kompleksnih ali dolgih besedil, ki vsebujejo pogojne oziroma nasprotujoče si informacije, oziroma razumejo matematične informacije, tudi če so kompleksne, abstraktne ali v neznanem kontekstu (OECD 2016 b).

Navedeni rezultati odpirajo številna vprašanja. Delež tistih odraslih, ki so sposobni prebrati le kratka besedila in iz njih najti natančno določeno informacijo, po obliki in vsebini zelo podobno vprašanju ali navodilu, oziroma so sposobni le enostopenjskih matematičnih procesov, kot so štetje, razvrščanje, osnovne aritmetične operacije in razumevanje preprostih odstotkov, je v Sloveniji velik. Ta delež zadeva četrtno odraslih. V naši analizi – in tudi elaboratu kot celoti – smo se ukvarjali s tistimi iz te skupine, ki so (še) delovno aktivni.

Uporabljen inštrumentarij

Analizirali smo bazo PIAAC SLO 2016. V obravnavo smo vzeli spodnje spremenljivke, ki smo jih primerjali z dosežki pri merjenju spretnosti obeh skupin, tj. karierno najuspešnejših in najmanj uspešnih. Pri tem smo izhajali iz že znanih (in prej opisanih) ugotovitev študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018).

Preglednica 3: Seznam izvirnih spremenljivk iz baze PIAAC SLO 2016

ORIGINALNA KODA SPREMENLJIVKE BAZE PIAAC SLO	OPIS SPREMENLJIVKE
UNK_NRVAR_2	Regija
UNK_NRVAR_1	Spol in starost
UNK_NRVAR_3	Tip naselja
IMGEN	Prva in druga generacija migrantov
ISCOSKIL4	Zaposlitvena klasifikacija delovnega mesta (zadnje delovno mesto ali trenutno)
J_Q05bSI	Jezik, ki ga najpogosteje govorijo doma
J_Q05a1SI	Prvi naučeni jezik v otroštvu (ki ga še vedno razume)
J_Q04a	Rojeni v SLO
J_Q01_T1	Število oseb v gospodinjstvu (tudi tisti, ki začasno živijo drugje)
J_Q02a	Živi s soprogom/ zunajzakonskim partnerjem
J_Q02c	Trenutni zaposlitveni položaj soproga/partnerja
J_Q03a, J_Q03b, J_Q03b_C	Število otrok (tudi pastorki in otroci, ki ne živijo v gospodinjstvu)
J_Q03d1_C	Starost najmlajšega otroka
J_Q03d2_C	Starost najstarejšega otroka

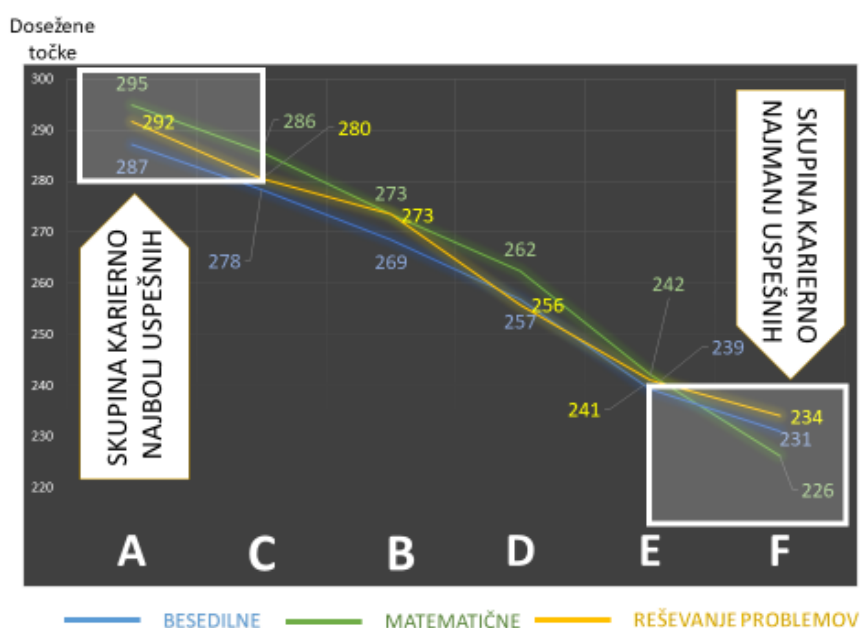
J_S04b	Država rojstva (če je druga od SLO)
J_Q04c1_C, J_Q04c2_T1	Leto imigracije (starost ali leto ob prvi priselili v Slovenijo)
J_S05a1	Prvi naučeni jezik (če ni SLO)
J_S05b	Jezik, ki ga govorijo doma (če ni SLO)
J_Q06a_T	Mati/skrbnica rojeva v SLO
J_Q06b	Mati/skrbnica rojeva v SLO – najvišja stopnja izobrazbe
J_Q07a_T	Oče ali skrbnik rojen v SLO
J_Q07b	Oče ali skrbnik rojen v SLO – najvišja stopnja izobrazbe
I_Q08	Ocena lastnega zdravja
NATIVESPEAKER	Respondent govori slovensko, je nativespeaker
J_Q08	Število knjig doma (ocena)

Vir: lastni.

Pri deskriptivni analizi podatkov predstavljene študije je bila uporabljena univariatna statistika, in sicer strukturni odstotki ter aritmetične sredine. Poleg univariatne statistike so bile za potrebe analize podatkov in testiranja hipotez za omejeni nabor podatkov uporabljene tudi bivariatne in multivariatne metode.

Za to analizo smo skupino karierno najmanj uspešnih delovno aktivnih prebivalcev opredelili nekoliko širše, kot je bila opredeljena skupina F iz študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (2018), saj smo že imeli natančne podatke o tem, kakšni so dosežki vseh šestih skupin, ki so se izoblikovale glede na povezanost med kariernim uspehom in ravniyo dosežkov pri merjenih spretnostih (več o postopkih glej v uvodnem delu poročila v podpoglavju Opredelitev skupine z najnižjimi dosežki in skupine z najvišjimi dosežki, ki ustrezata skupinama »karierno najmanj uspešni« in »karierno najuspešnejši«).

Slika 2: Grafični prikaz uvrstitvenih kriterijev v skupini »karierno najmanj uspešni« in »karierno najuspešnejši« glede na prejšnjo študijo, Javrh, 2018

Vir: lastni.

Karierni neuspeh je povezan z najslabšimi pogoji za razvoj spretnosti na delovnem mestu, kar se povezuje tudi s slabimi rezultati skupine nižjekvalificiranih in srednjekvalificiranih starejših delavcev in delavk in relativno nizkim kariernim zadovoljstvom, je bilo razvidno iz študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (Javrh, 2018, str. 286). V segmentu F delovno aktivnega prebivalstva je bila ocena lastnega zdravja enkrat nižja kot pri skupini najuspešnejših. Poleg tega so ta segment sestavljali starejši, večinoma moški delavci, ki so začeli kariero pozneje kot večina oziroma so v kariernem razvoju iz različnih vzrokov zaostajali. Obdobja njihovega plačanega dela so se pogosto menjavala z obdobji brezposelnosti. Presenetil pa je podatek, da je bilo le 4 % zares nezadovoljnih z delom oziroma delovnimi okoliščinami, to nakazuje tudi na problem njihove motiviranosti za udeležbo v izobraževanju zaradi potreb dela.

Za to analizo smo v skupino delovno aktivnih z najnižjimi dosežki, ki jo imenujemo tudi »karierno manj oziroma najmanj uspešni«, zajeli rezultate vseh respondentov z:

- manj kot 239,3 točke za besedilne spretnosti,
- manj kot 242,1 točke za matematične spretnosti,
- manj kot 241,0 točke za spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

V skupino delovno aktivnih z najvišjimi dosežki, ki jo imenujemo tudi »karierno najuspešnejši«, smo zajeli respondente z dosežki:

- 278,3 točke ali več za besedilne spretnosti,
- 285,7 točke ali več za matematične spretnosti,
- 280,5 točke ali več za spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Prikaz rezultatov in primerjave med skupinama

V poročilu OECD (2016 b, str. 7) je bil ob objavi rezultatov raziskave Spretnosti odraslih PIAAC kot pozitiven poudarjen tale napredek Slovenije: »Primerjave rezultatov Mednarodne raziskave o pismenosti odraslih (IALS) in Raziskave spretnosti odraslih kažejo, da so se povprečni dosežki odraslih pri besedilnih spretnosti med letoma 1998 in 2014 izboljšali za 23 točk na merjenju. To Slovenijo postavlja na drugo mesto (prvega zaseda Poljska) po izboljšanju besedilnih spretnosti med 19 državami, za katere obstajajo primerljivi podatki.« Analiza rezultatov glede na starostne skupine je pokazala, da je bilo mogoče to izboljšanje pripisati vse boljšemu obvladovanju spretnosti med mlajšimi starostnimi skupinami v primerjavi s starejšimi, tako glede na absolutne rezultate kot primerljivo z istimi starostnimi skupinami v drugih državah OECD, je bilo poudarjeno v poročilu.

V nadaljevanju prikazujemo slovenske rezultate za skupino tistih, ki so pri merjenju spretnosti dosegli nizke rezultate. Da bi jo bolje umestili v slovenski populaciji odraslih, jo primerjamo s tisto, ki se je odrezala najboljše. Znova pa naj poudarimo, da skupino tistih, ki so pri merjenju spretnosti izkazali nižje dosežke, v nadaljevanju imenujemo karierno (naj)manj uspešni, saj je študija Javrh 2017 pokazala na povezanost med dosežki in karierno uspešnostjo. Skupino z višjimi dosežki v nadaljevanju imenujemo karierno (naj)uspešnejši.

Število knjig kot eden od kazalnikov razvitosti besedilnih spretnosti

Razvitost besedilnih spretnosti je tesno povezana s temeljno ravnijo pismenosti. Pri tem so bralne spretnosti še posebno pomembne. Skupna ugotovitev raziskave Spretnosti odraslih

PIAAC je, da komponenti branje v vsakodnevem življenju in na delu pojasnita 13 % variance besedilnih spretnosti, razumevanje besed, stavkov in odlomkov pa 17 % variance besedilnih spretnosti, skupaj torej 30 % variance (prim. OECD 2016). V študiji Analiza značilnosti dela in razvoja kompetenc na slovenskih podatkih PIAAC so avtorji zapisali: »Kulturni kapital, ki je izpeljan iz podatka o številu knjig pri posamezniku doma, ter dejstvo, da je zaposleni rojen v državi, v kateri dela, sta v zvezi z vsemi tremi skupinami dejanskih spretnosti med dejavniki z največjim vplivom (Pavlin in drugi, 2017, str. 142)«. V študiji Domadenik in drugi (2017, str. 162) pa so avtorji poudarili, da glede na to, da raziskava Spretnosti odraslih PIAAC proučuje tudi besedilne spretnosti, »/.../ lahko nekaj o razlikah med regijami pove tudi podatek o vključenosti prebivalstva v knjižnice, iz česar lahko sklepamo na razvitost bralne kulture v regijah. /.../ največ članov (prek 250) je na Goriškem, Koroškem, v osrednjeslovenski in notranjsko-kraški regiji, najmanj pa v spodnjeposavski in podravski regiji (nekaj malega nad 200).«

Mednarodni izsledki raziskave Spretnosti odraslih 2016 so tudi pokazali, da so bralne spretnosti pričakovano boljše na višjih ravneh besedilnih spretnosti, to pomeni, da odrasli, ki so se uvrstili v višje ravni te spretnosti, veliko bolje razumejo besednjak, stavke pa tudi odlomke besedila. Dokazana je bila pozitivna povezanost med besedilnimi spretnostmi (bralne spretnosti so ena od njihovih komponent) in spretnostmi reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Bolje razvite besedilne spretnosti so, kot se je potrdilo s to raziskavo, nujno potrebna podlaga za dobro razvite spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Zaskrbljujoče je, da se je Slovenija glede na dosežke drugih primerljivih držav pri besedilnih spretnostih umestila dokaj nizko, to pomeni, da je med evropskimi državami v družbi najslabših (prim. Javrh, 2019; OECD, 2016c).

Tudi število knjig v gospodinjstvu kaže na bralne navade. Podatki obeh skupin glede števila knjig se precej razlikujejo. Velika večina respondentov iz skupine z najnižjimi dosežki oziroma karierno najmanj uspešnih ima doma manj kot 100 knjig. Dobra tretjina respondentov (31,95 %) je odgovorila, da ima doma le 10 knjig ali manj, v skupini z najvišjimi dosežki oziroma karierno najuspešnejših pa jih je tako odgovorilo več kot trikrat manj (9,40 %). Več kot tretjina skupine z najvišjimi dosežki (37,96 %) ima doma več kot 100 knjig, takih je v skupini z najnižjimi dosežki skoraj trikrat manj (13,93 %).

Preglednica 4: Število knjig, ki jih imajo doma delovno aktivni prebivalci Slovenije – primerjava med skupinama

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
10 knjig ali manj	31,95	9,40	18,97	22,05
Od 11 do 25 knjig	25,14	14,89	20,04	20,46
Od 26 do 100 knjig	28,98	37,76	34,75	33,27
Od 101 do 200 knjig	8,36	19,41	14,14	13,00
Od 201 do 500 knjig	3,72	12,58	8,21	7,53
Več kot 500 knjig	1,85	5,97	3,89	3,69

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Spolna in starostna struktura skupine z najnižjimi dosežki in najmanjšim kariernim uspehom

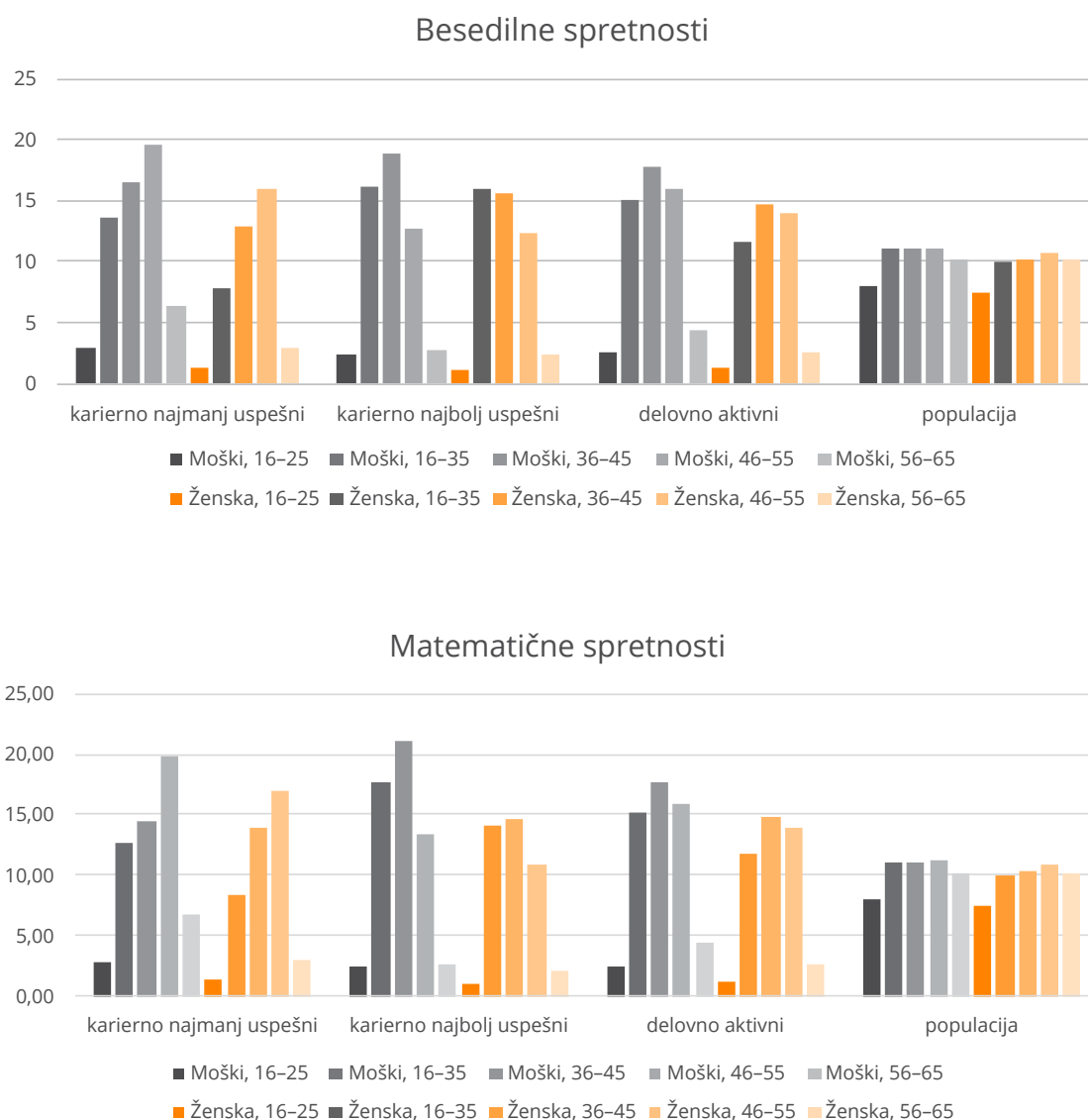
Domadenik in drugi so za leto 2012 (tj. dve leti pred zbiranjem podatkov PIAAC na terenu) po podatkih SURS ugotavljali, da je bila povprečna starost prebivalcev Slovenije 40,4 leta za moške in 43,5 leta za ženske. Med regijami so bili povprečno prebivalci najstarejši v Zasavju,

moški za 1,1 leta in ženske za 1,8 leta nad slovenskim povprečjem. Leta 2013 je bilo Zasavje še vedno na prvem mestu glede na starost prebivalstva, nato Pomurje, Podravje in obalno-kraška regija (2017, str. 160).

Naša analiza obeh skupin je pokazala, da je glede na starost respondentov v skupini z najnižjimi spretnostmi in karierno najmanj uspešnih (povprečno za vse regije) največji delež moških in žensk, starih od 46 do 55 let. Zanimivo je, da je v skupini dvakrat več moških, starih od 56 do 65 let, kot v karierno najuspešnejši skupini. Ta je po starostni strukturi moških tudi sicer mlajša. Med ženskami z najvišjimi dosežki jih je največ srednjih let, to je starih od 36 do 55 let.

Glede na starostno in spolno strukturo se skupina karierno najmanj uspešnih razlikuje od značilnosti populacije (leta 2014, ko so bili zbrani podatki raziskave Spretnosti odraslih) ne glede na to, ali jo gledamo s stališča besedilnih, matematičnih spretnosti ali spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Glede na starostno in spolno strukturo se skupina karierno najmanj uspešnih razlikuje od skupine karierno najuspešnejših.

Slika 3: Delež moških in žensk v obravnavanih starostnih skupinah glede na starost

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

»Ugotovimo lahko, da se je število prebivalcev v obdobju 2009- 2013 najbolj zmanjšalo v

zasavski regiji (-2,8 % letno), negativno povprečno stopnjo rasti pa beležita še pomurska (-1,3 %) in koroška (-0,5 % letno) regija,« so pri analizi kakovosti človeškega kapitala in gospodarske uspešnosti v regijah zapisali Domadenik in drugi (2017, str. 159). Po populacijskih podatkih tik pred terensko raziskavo PIAAC, kot so jih zbrali Domadenik in drugi, je imela »v letu 2013 največji delež prebivalcev od 20–64 let obalno-kraška regija (65,3 %), sledita pa ji podravska (64,3) in pomurska (64,1), medtem ko je najnižji delež na Gorenjskem (62,2 %)«. (Domadenik in drugi, 2017, str. 159)

Regija

Že pred dvema desetletjema, natančneje leta 1998, je Slovenija sodelovala pri mednarodni raziskavi pismenosti odraslih IALS, kjer so prav tako proučevali besedilno, dokumentacijsko in računsko pismenost oziroma, bi lahko pogojno rekli, tudi spretnosti pri odraslih od 16. do 65. leta starosti. Takrat so se glede na dosežene ravni spretnosti pokazale dokaj velike razlike med regijami. Rezultati so bili najslabši v pomurski regiji in najboljši v osrednjeslovenski. Regije s slabšimi rezultati pismenosti od slovenskega povprečja – razvrščene od največjih razlik do najmanjših – pri vseh treh vrstah pismenosti so bile: poleg pomurske še notranjsko-kraška regija, jugovzhodna Slovenija, spodnjeposavska, podravska in koroška regija. Savinjska in zasavska regija sta sicer imeli po eno vrsto pismenosti boljšo od slovenskega povprečja, in sicer savinjska dokumentacijsko in zasavska računsko pismenost. Nadpovprečne rezultate so takrat dosegale: osrednjeslovenska, gorenjska, goriška in obalno-kraška regija (prim. Mohorčič Špolar, 2001).

Domadenik in drugi (2017, str. 199) so šestnajst let pozneje v raziskavi Spretnosti odraslih PIAAC potrdili podobne razlike med regijami v razvitosti besedilnih, matematičnih spretnostih ter spretnostih reševanja problemov v celotni populaciji. Ugotovili pa so, da je v šestnajstih letih nastala pomembna sprememba na dnu lestvice. Povprečno najslabše rezultate so respondenti dosegali v zasavski in koroški regiji, ki sta bili leta 1998 uvrščeni veliko višje.

Eno od poglobitnih vprašanj te analize je, kje v Sloveniji je po podatkih raziskave Spretnosti odraslih² največ delovno aktivnih prebivalcev, ki so dosegli najnižje ravni spretnosti in bili karierno najmanj uspešni. Izkazalo se je, da sta regiji z največjim deležem podravska (približno 20-odstotni delež skupine vseh najmanj uspešnih), osrednjeslovenska (z 19,89-odstotnim deležem glede na besedilne spretnosti). Ob tem pa je treba poudariti, da je v osrednjeslovenski regiji pričakovano zaradi števila prebivalcev tudi največ karierno najuspešnejših (približno 34- do 37-odstotni delež skupine vseh karierno najuspešnejših glede na eno ali drugo spretnost), in jih je veliko večji delež v primerjavi z vsemi delovno aktivnimi kot v kontrastni skupini.

Med regijami, ki imajo večji delež karierno najmanj uspešnih kot druge, so še podravska, savinjska in goriška. Podrobnejša analiza glede na raven besedilnih spretnosti pove, da je glede na vse delovno aktivne v posamezni regiji med njimi največje nesorazmerje v prid karierno najmanj uspešnih v spodnjeposavski, podravski in goriški regiji; to se izraža tudi v deležu karierno najuspešnejših, ta je v teh regijah veliko manjši.

2 Terenski podatki so se zbirali leta 2014.

Preglednica 5: Delež glede na rezultate pri besedilnih spretnostih po regijah

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Pomurska	4,9	5,84	5,37	5,72
Podravska	20,79	11,97	15,33	15,85
Koroška	6,27	1,54	3,59	3,49
Savinjska	10,68	13,14	12,73	12,64
Zasavska	2,84	0,68	1,56	2,09
Spodnjeposavska	4,68	1,88	3,12	3,39
JV Slovenija	7,47	5,68	6,87	6,9
Osrednjeslovenska	19,89	35,8	27,1	26,53
Gorenjska	8,26	11,09	10,04	9,7
Notranjsko-kraška	3,25	1,73	2,69	2,52
Goriška	7,51	3,73	5,59	5,63
Obalno-kraška	3,46	6,92	5,99	5,56

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Glede na raven matematičnih spretnosti se pokaže, da je glede na vse delovno aktivne v posamezni regiji med njimi največje nesorazmerje spet v prid karierno najmanj uspešnih v spodnjeposavski, podravske in goriške regiji, kar se zopet izraža v razmerju pri deležu karierno najuspešnejših – ki je v teh dveh regijah manjše.

Preglednica 6: Delež glede na rezultate pri matematičnih spretnostih po regijah

MATEMATIČNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Pomurska	5,15	5,98	5,37	5,72
Podravska	19,72	12,89	15,33	15,85
Koroška	5,56	1,78	3,59	3,49
Savinjska	11,07	13,59	12,73	12,64
Zasavska	2,72	0,61	1,56	2,09
Spodnjeposavska	4,72	1,66	3,12	3,39
JV Slovenija	7,17	5,49	6,87	6,9
Osrednjeslovenska	20,62	34,32	27,1	26,53
Gorenjska	8,29	10,87	10,04	9,7
Notranjsko-kraška	2,94	2,00	2,69	2,52
Goriška	7,47	4,28	5,59	5,63
Obalno-kraška	4,57	6,52	5,99	5,56

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Analiza glede na raven reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih pa pokaže, da je poleg podravske in goriške regije največje nesorazmerje v prid karierno najmanj uspešnih tudi v regiji jugovzhodna Slovenija.

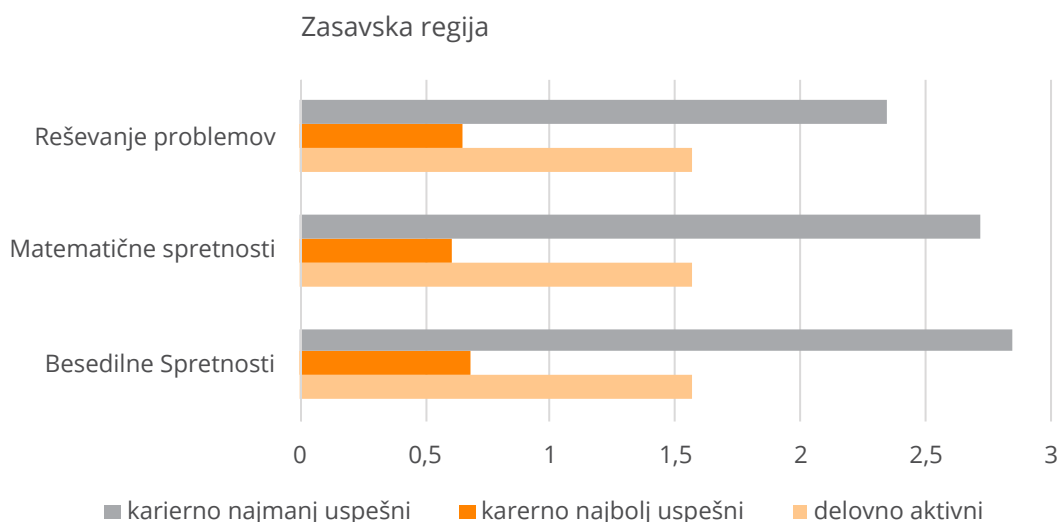
Preglednica 7: Delež glede na rezultate pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih po regijah

REŠEVANJE PROBLEMOV V TEHNOLOŠKO BOGATIH OKOLJIH	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Pomurska	4,51	4,68	5,37	5,72
Podravska	17,60	13,58	15,33	15,85
Koroška	6,63	1,76	3,59	3,49
Savinjska	13,22	11,88	12,73	12,64
Zasavska	2,34	0,65	1,56	2,09
Spodnjeposavska	3,37	1,46	3,12	3,39
JV Slovenija	8,31	5,20	6,87	6,9
Osrednjeslovenska	19,74	37,63	27,1	26,53
Gorenjska	8,64	11,84	10,04	9,7
Notranjsko-kraška	2,52	2,32	2,69	2,52
Goriška	8,36	3,85	5,59	5,63
Obalno-kraška	4,74	5,16	5,99	5,56

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Glede zasavske regije pa je treba posebej opozoriti, da je delež karierno najmanj uspešnih glede na razmerje vseh delovno aktivnih v njej najbolj porušeno; to se pokaže posebno v doseženih ravneh besedilnih spretnosti.

Slika 4: Deleži delovno aktivnih skupin glede na vse tri merjene spretnosti v Zasavju

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Tudi ko celotno skupino v Zasavju opazujemo z zornega kota dosežkov pri vseh treh spretnostih, je slika podobna: glede na nacionalni delež respondentov v skupini karierno najmanj uspešnih je v zasavski regiji sicer majhen delež te skupine, vendar pa je v tej regiji v primerjavi z deležem vseh delovno aktivnih še enkrat večji. Delež karierno manj uspešnih je v primerjavi z deležem karierno najuspešnejših glede na vsako od spretnosti približno trikrat večji. Ti podatki pokažejo, da so v regiji delovno aktivni glede na uspešnost v karieri precej polarizirani.

V Sloveniji se srečujemo z velikimi razlikami v bruto domačem proizvodu med posameznimi regijami, a te razlike se iz leta v leto povečujejo, so po objavi rezultatov PIAAC ugotovili Domadenik in drugi (2017, str.159)

Tip naselja

V analizi nas je zanimalo, v katerem tipu naselja se zgošča največ respondentov z najnižjimi spretnostmi in najnižjim kariernim uspehom. Več kot polovica karierno najmanj uspešnih živi v manjših naseljih, med temi največ v podeželskih naseljih ne glede na eno od treh spretnosti. Nasprotno je skupaj večji delež karierno najuspešnejših, ki živijo v glavnem mestu ali večjih mestih z več kot 10 tisoč prebivalci, več kot četrtina, ne glede na to ali jih opazujemo glede na besedilne, matematične spretnosti ali spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Preglednica 8: Tip naselja glede na nizke dosežke pri matematičnih spretnostih

MATEMATIČNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Ne-podeželska naselja <2.000 prebivalcev	26,96	31,49	29,31	28,28
Podeželska naselja <2000 naseljenih	27,14	16,82	21,75	23,49
Naselja 2000–10 000 prebivalcev	17,80	15,92	17,17	16,79
Naselja > 10.000 prebivalcev	11,63	13,84	13,43	13,11
Mesto Maribor	4,68	5,04	4,59	4,68
Mesto Ljubljana	11,79	16,88	13,75	13,65

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

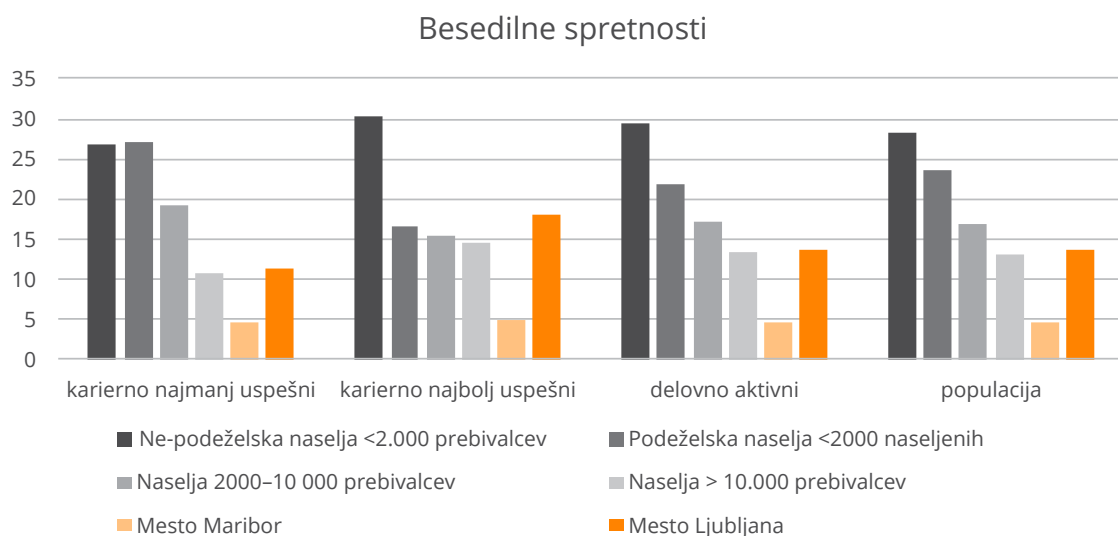
Preglednica 9: Tip naselja glede na nizke dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Ne-podeželska naselja <2.000 prebivalcev	27,82	31,44	29,31	28,28
Podeželska naselja <2000 naseljenih	26,01	14,01	21,75	23,49
Naselja 2000–10 000 prebivalcev	19,48	16,99	17,17	16,79
Naselja > 10.000 prebivalcev	11,70	13,66	13,43	13,11
Mesto Maribor	4,16	5,72	4,59	4,68
Mesto Ljubljana	10,82	18,19	13,75	13,65

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Ko na primer opazujemo tip naselja glede na najnižje dosežke in najnižjo karierno uspešnost delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, torej skupino »karierno najmanj uspešnih«, samo s stališča besedilnih spretnosti, še vedno lahko opazimo, da živi največ respondentov v manjših podeželskih naseljih (z manj kot 2000 prebivalci), (27,17 %), podoben delež pa je tudi v primestjih in urbanih naseljih z manj kot 2000 prebivalci (26,87 %).

Slika 5: Tip naselja glede na dosežke pri besedilnih spretnostih

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Podatki za tip naselja glede na visoke dosežke in karierno uspešnost delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri besedilnih spretnostih pokažejo drugačno sliko. Približno tretjina (30,31 %) respondentov iz skupine »karierno najuspešnejši« živi v naseljih z manj kot 2000 prebivalci, vendar to niso podeželska naselja, temveč v bistvu primestja in manjša urbana naselja. Petina jih je iz glavnega mesta Ljubljana (18,16 %), proti pričakovanjem pa je v mestu Maribor delež teh nižji (4,99 %), zelo podoben deležu v celotni populaciji (4,68 %).

Zahteve po kvalificiranosti glede na trenutno delo

Najprej naj pojasnimo prevod za kategorije: »beli ovratniki« je dobesedni prevod mednarodnega izraza (white collar), ki pomeni oznako za polkvalificirane poklice za neindustrijski način dela, »modri ovratniki« (blue collar) pa polkvalificirane poklice za industrijski način dela. V kategorijo »osnovni poklici« se uvrščajo le poklici za zelo preprosta dela.

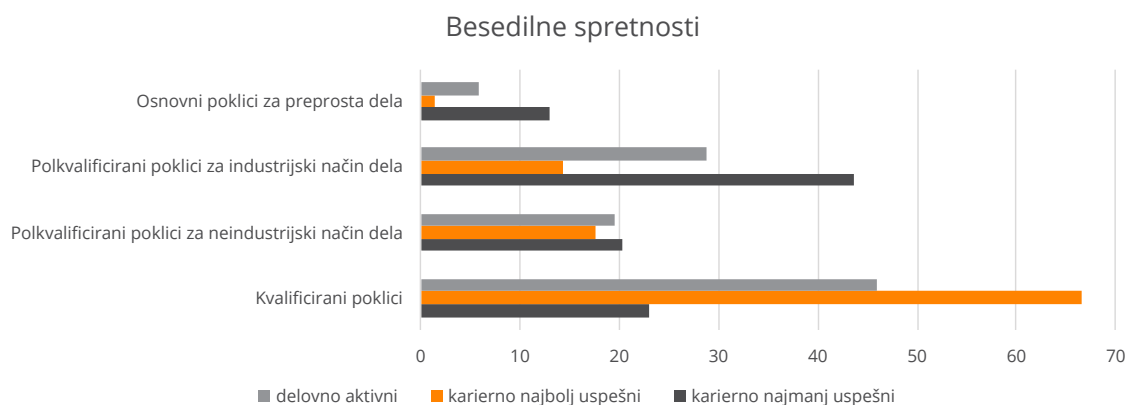
Kot smo že zapisali, je prejšnja študija (Javrh, 2018) nakazala na povezanost zahtevnosti delovnega mesta in ravni spretnosti, potrdila pa tudi pozitivno povezavo: karierno najuspešnejši imajo hkrati tudi najvišje dosežke in obrnjeno, karierno najmanj uspešni so dosegli najnižje rezultate pri vseh treh spretnostih.

V tej analizi nas je posebno zanimalo, kakšna je zahtevnost dela pri skupini karierno najmanj uspešnih. Prejšnja študija (Javrh, 2018) je namreč pokazala tudi na povezanost avtonomije pri delu s kariernim zadovoljstvom.

Kot kaže slika, ima skupina z najnižjimi dosežki in karierno najmanjšim uspehom pričakovano največji delež polkvalificiranih poklicev. To se pokaže pri vsaki od merjenih spretnosti. Največji delež (približno 43 %) obsegajo polkvalificirani poklici za industrijski način dela, le malo manjši odstotek teh je, če presojamo skupino samo glede na reševanje problemov, v tehnološko bogatih okoljih (nekaj manj kot 39 %).

Ko primerjamo kontrastni skupini med seboj glede na dosežke v besedilnih spretnostih, se pokažejo opazne razlike. Osnovni poklici za preprosta dela so pričakovano domena karierno najmanj uspešnih (12,97 %), karierno najuspešnejši se le redko pojavijo v tej kategoriji (1,49 %). Obrnjeno je pri kvalificiranih poklicih: karierno najuspešnejši imajo prevladujoče zahtevnejše delo (66,54 %), med karierno manj uspešnimi je teh do skoraj trikrat manj (23,08 %). Podobne razlike opazimo tudi, če skupini primerjamo glede na matematične spretnosti.

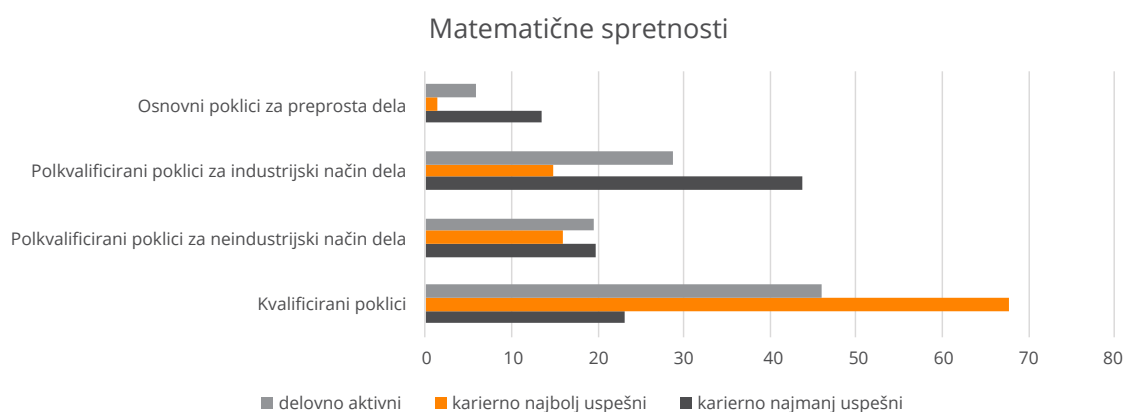
Slika 6: Zahtevane kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela glede na dosežke pri besedilnih spretnostih

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Podobne razlike opazimo tudi, če primerjamo skupini glede na matematične spretnosti. Delež v osnovnih poklicih za preprosta dela je pri karierno najmanj uspešnih velik (13,36 %), karierno najuspešnejši se le redko pojavijo v tej kategoriji (1,28 %). Obrnjeno je glede kvalificiranih poklicev: karierno najuspešnejši imajo prevladujoče zahtevnejše delo (67,82 %), med karierno manj uspešnimi je teh do skoraj trikrat manj (23,03 %).

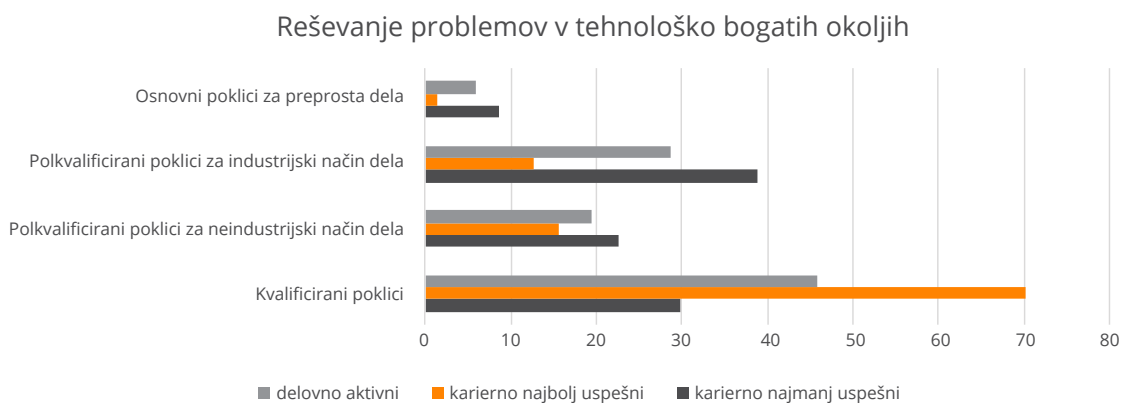
Slika 7: Kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela glede na dosežke pri matematičnih spretnostih

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Nekoliko spremenjena razmerja pa opazimo, če skupini primerjamo glede na spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Pri skupini karierno najmanj uspešnih je nekoliko manjši delež v osnovnih poklicih za preprosta dela (8,56 %), večji pa je delež polkvalificiranih poklicev za neindustrijski način dela (22,66 %). Obrnjeno je glede kvalificiranih poklicev: karierno najuspešnejši imajo prevladujoče zahtevnejše delo (70,25 %), med karierno najmanj uspešnimi je takih dvakrat manj (29,86 %).

Slika 8: Kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela glede na dosežke pri spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

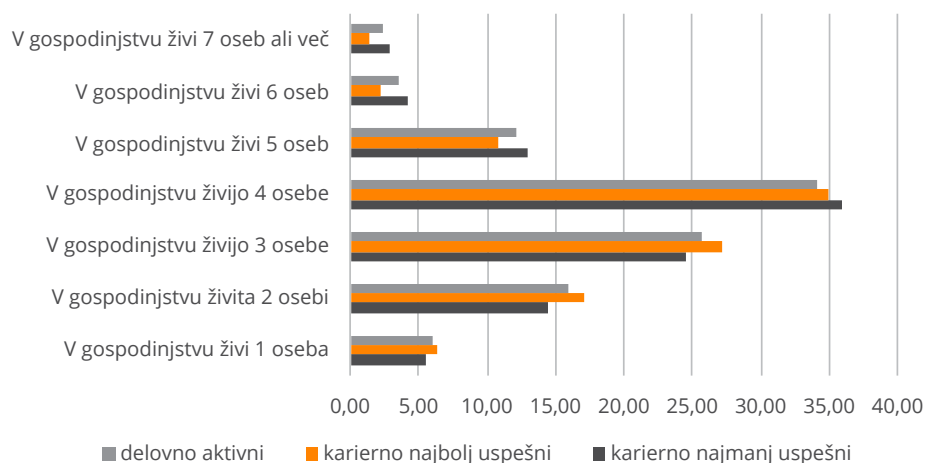
Družinske (socialne) okoliščine

Iz baze PIAAC 2016 smo lahko črpali bogat izbor podatkov za spremenljivke, ki opišejo družinske oziroma individualne socialne okoliščine, kot so: število ljudi v gospodinjstvu, kakšnega stanu so, kakšen je zaposlitveni status soproga/partnerja, koliko otrok imajo in koliko so ti stari.

Glede na število ljudi v gospodinjstvu se skupina z najnižjim kariernim uspehom le nekoliko odmakne od razmerij, značilnih za splošno populacijo. V gospodinjstvih živi za spoznanje več ljudi, če jih opazujemo glede na katero koli merjeno spretnost, navadno pa jih sestavljajo štiri ali tri osebe. Obrnjeno je pri karierno najuspešnejših: v njihovih gospodinjstvih živi nekoliko manj oseb, kot je sicer značilno za populacijo, največ pa je prav tako gospodinjstev s štirimi ali tremi osebami.

Slika 9: Velikost gospodinjstva delovno aktivnih prebivalcev – primerjava obeh skupin in populacije s stališča dosežkov pri spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih

Reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Približno 80 % skupine z najnižjim kariernim uspehom živi s soprogom ali zunajzakonskim partnerjem (ne glede na posamezno spretnost). Posebno zanimiv pa je pogled v to, kakšen delovni položaj imajo partnerji respondentov.

Preglednica 10: Delovni položaj zakonskega ali zunajzakonskega partnerja

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Zaposlen za polni delovni čas (samozaposlen, zaposlen)	68,96	83,6	77,34	64,38
Zaposlen za krajši delovni čas (samozaposlen, zaposlen)	3,02	3,73	3,31	2,59
Brezposeln	14,4	6,05	9,57	9,69
Dijak, študent	0,9	1,05	1,03	1,35
Vajenec, pripravnik	0,18	0,11	0,1	0,09
Upokojen ali predčasno upokojen	7,39	3,42	5,27	18,11
Trajno invaliden	0,41	0,15	0,3	0,55
Opravlja delo v gospodinjstvu ali skrbi za otroke/družino	4,19	1,62	2,69	2,68
Drugo	0,54	0,27	0,39	0,57

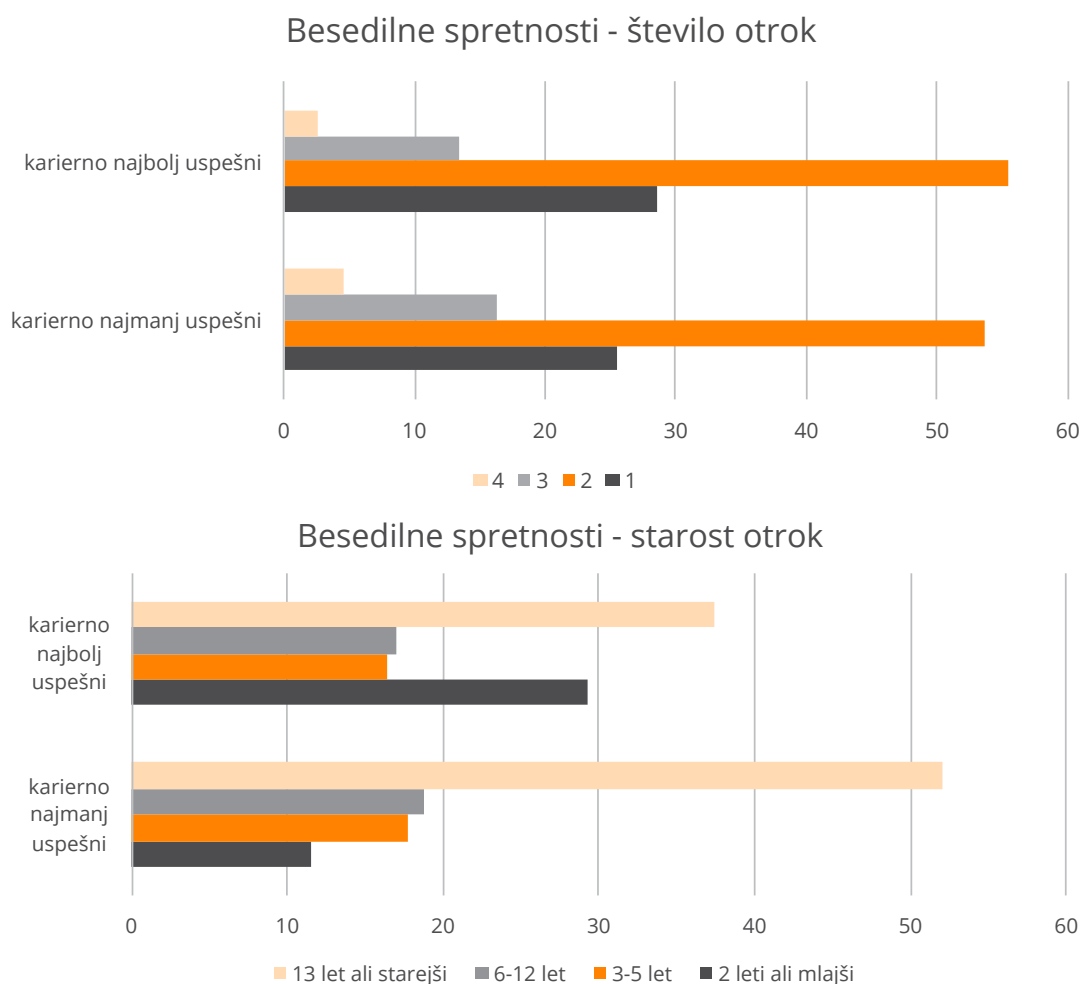
Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica pokaže, da je v skupini karierno najmanj uspešnih skoraj 15 % več njihovih življenjskih partnerjev brezposelnih oziroma ni zaposlitveno aktivnih, kot je v skupini karierno najuspešnejših.

Zato je za to skupino razumljiv tudi več kot dvakrat višji odstotek brezposelnih (14,4 %) in upokojenih ali predčasno upokojenih (7,39 %) partnerjev. Zanimivo pa je, da je v tej skupini tudi dvainpolkrat večji delež partnerjev (4,19 %), ki opravljajo delo v gospodinjstvu ali skrbijo za otroke/družino.

Kako velike so njihove družine in koliko so stari njihovi otroci, je pomemben kazalnik dejanskih okoliščin vsakodnevnega življenja. To je povezano z motiviranostjo za vsaj občasno povsem neformalno udeležbo v izobraževanju, saj so takrat starši iz bolj ranljivih skupin s šoloobveznimi otroci bolj motivirani, ker želijo svojim otrokom pomagati. (Javrh, 2011)

Slika 10: Število in starost otrok

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Več kot polovica respondentov ima po dva otroka (tj. 53,57 % karierno najmanj uspešnih in 55,36% karierno najuspešnejših). Četrtna respondentov ima po enega otroka, najmanj družin pa je s štirimi otroki.

V skupini karierno najmanj uspešnih izstopa podatek, da je polovica (52 %) vseh otrok respondentov stara 13 let ali več, v skupini karierno najuspešnejših pa je posebnost to, da je primerjalno velik delež (29,21 %) otrok respondentov starih 2 leti ali manj. To se povezuje s podatkom o starostnih razlikah med skupinama. V skupini karierno najmanj uspešnih so glede na starost nekoliko starejši respondenti (dvakrat več moških v starosti od 56 do 65 let kot v skupini karierno najuspešnejših, čeprav pa ta trend ni enak pri ženskah). Ko pogledamo še starost najmlajšega otroka, postane slika jasnejša. V skupini karierno najmanj uspešni je v omenjeni starostni skupini »13 let ali starejši« več kot polovico (59,25 %) otrok; iz tega smemo sklepati, da so tudi starši povprečno nekoliko starejši.

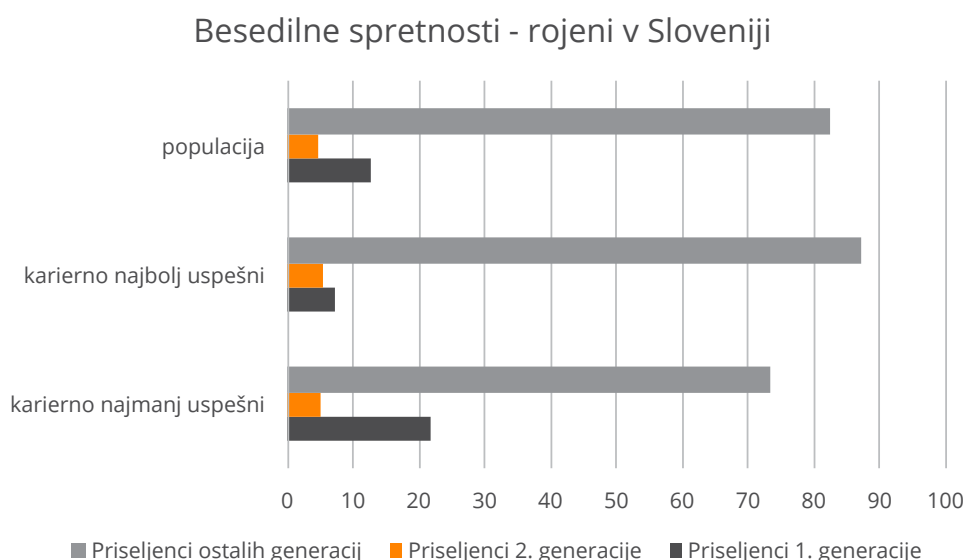
Migrantsko ozadje

V študiji smo analizirali tudi podatke o migrantskem ozadju delovno aktivnih. V analizo smo zajeli spremenljivke o tem, ali je respondent materni govorec ali ne, kateri je njegov prvi naučeni jezik in kateri jezik govorijo doma. Še posebej smo se posvetili temu, kateri generaciji migrantov pripada skupina karierno manj uspešnih.

Na podlagi iste baze podatkov so Pavlin in drugi že leta 2017 ugotovili: »Država rojstva še posebej močno vpliva na besedilne in matematične spretnosti, kar se najbolj izrazito kaže v socialnodemokratskih in kontinentalnih državah srednje in severne Evrope, iz česar bi bilo mogoče izpeljati tudi zanimiva izhodišča za razmislek o učinkih migracij in vprašanjih integracije v okviru izobraževalnih sistemov in trgov dela.« (Pavlin in drugi, 2017, str. 142)

V naši študiji vidimo, da je na vprašanje respondentom, ali so se rodili v Sloveniji, z »da« odgovorilo 78,86 % karierno najmanj uspešnih in 92,74 % karierno najuspešnejših. Podatka jasno pokažeta, da ima skupina karierno najmanj uspešnih veliko večji delež priseljencev.

Slika 11: Migrantsko ozadje – rojen v Sloveniji

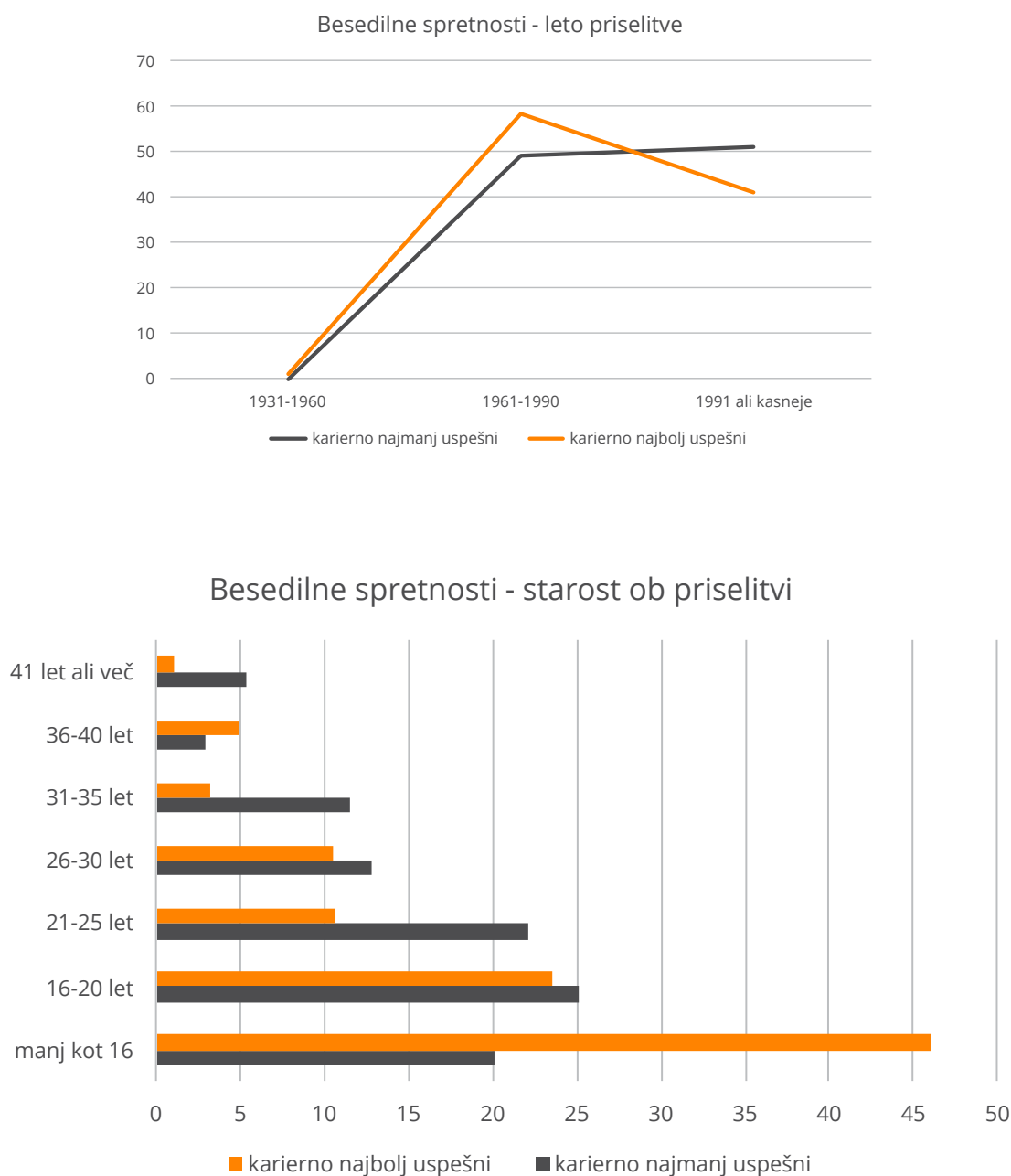

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Podrobnejši pogled na to področje pokaže: Skupina karierno najmanj uspešnih ima skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije, ko jo gledamo in primerjamo z zornega kota dosežkov pri besedilnih spretnostih in z deležem v skupini karierno najuspešnejših (skoraj petkrat večji delež s stališča dosežkov pri matematičnih spretnostih in trikrat večji s stališča dosežkov pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih). Priseljenci druge generacije so relativno stabilno porazdeljeni v populaciji in obeh skupinah. Sliko dopolni tudi podatek o tem, ali so respondenti materni govorniki, razlika v deležih med skupinama je 14,08 % v prid karierno najuspešnejših (77,54 % med karierno najmanj uspešnimi, 91,62 % med karierno najuspešnejšimi).

Leto priselitve in starost ob priselitvi pokažeta starostno razliko med generacijami, v skupini karierno najmanj uspešnih je največ priseljencev, ki so v Slovenijo prišli po letu 1991, ko so bili stari od 16 do 30 let (60 %), v skupini karierno uspešnejših so bili ob priselitvi veliko mlajši.

Slika 12: Leto priselitve in starost ob priselitvi – primerjava med skupinama

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

V odgovoru na vprašanje, kateri jezik najpogosteje govorijo doma, so se pokazale razlike: slovenski jezik najpogosteje govori 86,92 % skupine karierno najmanj uspešnih in 96,29 % skupine karierno najuspešnejših. V tej skupini je nekoliko več pripadnikov etničnih skupnosti in manjšin.

Preglednica 11: Kateri jezik najpogosteje govorijo doma³ – primerjava med skupinama

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Slovenski	86,92	96,29	92,7	92,74
Italijanski	0,14	0,1	0,08	0,1
Madžarski	0,13	0,13	0,15	0,13
Romski	0	0	0	0,1
Bosanski, Hrvaški, Črnogorski, Srbski	9,29	4,57	5,24	5,19
Makedonski	0,88	0,9	0,64	0,48
Albanski	1,89	0,28	0,7	0,72
Drugo	0,77	0,37	0,5	0,53

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Na vprašanje »Katerega jezika ste se v otroštvu doma najprej naučili in ga še vedno razumete« je 77,54 % skupine karierno manj uspešnih odgovorilo, da je bila to slovenščina, 17,84 % pa, da je bil to bosanski, hrvaški, črnogorski ali srbski jezik. Če primerjamo z deleži v populaciji, vidimo precejšnje razlike.

Preglednica 12: Jezik, ki so se ga naučili v otroštvu in ga razumejo še danes⁴ – primerjava med skupinama

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Slovenski	77,54	86,89	85,97	86,41
Italijanski	0,3	0,14	0,2	0,22
Madžarski	0,21	0,45	0,31	0,23
Romski	0	0	0	0,17
Bosanski, Hrvaški, Črnogorski, Srbski	17,84	10,4	11,24	10,67
Makedonski	1,01	0,86	0,68	0,62
Albanski	1,89	0,36	0,72	0,73
Drugo	1,21	0,9	0,88	0,94

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Ne samo materni jezik in ne samo stopnja izobrazbe respondentov, tudi izobrazba njihovih staršev statistično pomembno vpliva na razvitost posameznikovih spretnosti, je ena od pomembnih ugotovitev, ki jih je raziskava Spretnosti odraslih PIAAC (2016) potrdila. Posebnost v Sloveniji je, da najbolj vpliva na besedilne spretnosti zaposlenih stopnja izobrazbe respondentov; to glede na rezultate mednarodnega povprečja izstopa izmed drugih dejavnikov (prim. OECD, 2016).

Ko Pavlin in drugi (2017, str. 124) opisujejo determinante dejanskih besedilnih spretnosti, poudarjajo, da pridobljena stopnja formalne izobrazbe veliko pojasni posameznikove besedilne spretnosti. »Ta vpliv je približno za polovico večji, kot je posamičen vpliv: a) dejstva, da je posameznik rojen v državi, kjer dela, b) njegovega kulturnega kapitala in c) starosti, ki

3 Numerusi pri kategorijah so glede na vzorec relativno nizki, zato je potreben pridrček pri posploševanju.

4 Numerusi pri kategorijah so glede na vzorec relativno nizki, zato je potreben pridrček pri posploševanju.

ima negativen vpliv.« Omenjeni trije dejavniki takoj za izobrazbo največ vplivajo na besedilne spretnosti. Rezultat ob tem tudi kaže, kako velik je vpliv posameznikovega okolja na njegov razvoj spretnosti, saj ga v večini primerov zaznamuje bolj kot na primer njegova starost, so še ugotovili Pavlin in drugi (prav tam).

S tega zornega kota so zelo zanimivi podatki o izobrazbi staršev, še posebno, ko jih opazujemo glede na migrantsko ozadje obeh skupin.

Na vprašanje »Ali se je vaša mati oziroma skrbnica rodila v Sloveniji?« je pritrnilno odgovorilo 72,85 % respondentov iz skupine najmanj uspešnih in 85,54 % iz skupine najuspešnejših. Glede na najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe matere ali skrbnice se pokaže še večja razlika med skupinama. V skupini karierno najmanj uspešnih je še enkrat več (69,19 %) respondentov imelo mater ali skrbnico z nižjo poklicno izobrazbo kot v skupini karierno najuspešnejših (35,97 %). In obrnjeno: v skupini karierno najmanj uspešnih je bilo skoraj petkrat manj mater ali skrbnic respondentov z višjo ali visokošolsko izobrazbo.

Preglednica 13: Najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegla mati ali skrbnica – primerjava med skupinama

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
ISCED123cshort	69,19	35,97	51,38	52,40
ISCED3excl3c4	27,39	47,08	38,56	36,29
ISCED56	3,42	16,95	10,06	11,31

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Podobna slika se tudi pokaže pri očetih ali skrbnikih ene ali druge skupine.

Preglednica 14: Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, katerih oče ali skrbnik se je rodil v Sloveniji

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Da	72,23	83,21	79,13	80,00
Ne	27,77	16,79	20,87	20,00

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

V skupini najmanj uspešnih se več kot četrtnina 27,77 % očetov ali skrbnikov ni rodila v Sloveniji, v skupini karierno najuspešnejših je več kot enkrat manj (16,79 %) očetov, ki se niso rodili v Sloveniji.

Glede na najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe očeta ali skrbnika se pričakovano spet pokaže velika razlika med skupinama. V skupini karierno najmanj uspešnih je imelo še enkrat več (51,73 %) respondentov očete ali skrbnike z nižjo poklicno izobrazbo kot v skupini karierno najuspešnejših (22,31 %). V skupini karierno najmanj uspešnih pa je bilo kar petkrat manj očetov ali skrbnikov respondentov, ki so dosegli višjo ali visokošolsko izobrazbo.

Preglednica 15: Najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegel oče ali skrbnik – primerjava med skupinama

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
1. ISCED123cshort	51,73	22,31	35,39	37,96
2. ISCED3excl3c4	43,91	55,11	51,30	48,40
3. ISCED56	4,36	22,58	13,32	13,64

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Povezanost zdravstvenega stanja in ravni spretnosti

Zanimala nas je povprečna ocena zdravstvenega stanja v obeh skupinah oziroma ali se te razlikujejo glede na to, kako sami ocenijo svoje zdravstveno stanje. Raziskava Included (prim. Hager, 2009; Javrh, 2009) je ugotovila, da ima izključenost iz izobraževanja številne neugodne posledice: za zdravje, stanovanjski problem, v družbeni participaciji in političnem delovanju. Potrdile so se ugotovitve, da je močna povezava med posameznikovimi izobraževalnimi dosežki in zdravim vedenjem ali zdravstvenim stanjem. Ker se izključevalni dejavniki s področja zdravja začnejo akumulirati že v posameznikovem predšolskem obdobju, je to področje, ki je tesno povezano z izobraževanjem, še posebno občutljivo (prav tam).

Tudi v bazi PIAAC SLO je spremenljivka o oceni lastnega zdravja, ki jo zlahka povežemo z dosežki respondentov. Prve analize, ki so jih v bazi PIAAC SLO opravili Domadenik in drugi (2017, str. 198–199), so potrdile, da je zdravje pomemben dejavnik človeškega kapitala. Glede na primerjave prejšnjih slovenskih raziskav so ugotovili, »/.../ da so v treh slovenskih regijah, v Zasavju, Pomurju in na Koroškem, izrazito slabi rezultati glede obsega in kakovosti človeškega kapitala po skoraj vseh indikatorjih. Pravilnost ugotovitev na osnovi uradnih statističnih podatkov potrjujejo tudi prvi izsledki mednarodne raziskave PIAAC. Še bolj zaskrbljujoči so lahko trendi, ki kažejo na možnost nadaljnjega poglobljanja razlik med regijami, saj glede na podatke PIAAC Zasavje zaostaja še bolj, kot je bilo zaznano v prejšnjih raziskavah, medtem ko se je kakovost človeškega kapitala v Pomurju nekoliko izboljšala, kar je lahko tudi posledica različnih ukrepov na področju razvijanja človeškega kapitala.«

Če primerjamo samooceno o zdravju med skupinama karierno najmanj uspešnih in karierno najuspešnejših, se pokažejo pomembne razlike. Bistveno manjši delež skupine karierno najmanj uspešnih oceni, da so odličnega ali zelo dobrega zdravja. Tudi sicer se ocene skupine karierno manj uspešnih bolj nagibajo k slabšemu zdravju, kot so v skupini karierno najuspešnejših oziroma ocene celotne populacije.

Preglednica 16: Samoocena zdravja delovno aktivnih prebivalcev Slovenije glede na besedilne spretnosti

BESEDILNE SPRETNOSTI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Odlično	18,87	20,99	19,85	20,06
Zelo dobro	23,93	41,34	32,51	28,21
Dobro	40,14	29,96	35,40	33,94
Zadovoljivo	13,67	7,04	10,02	12,80
Slabo	3,39	0,67	2,22	4,99

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Poglavitne ugotovitve

Slabe bralne navade in nizka razvitosti besedilnih spretnosti: Bralne spretnosti so pričakovano boljše na višjih ravneh besedilnih spretnosti – odrasli, ki so se uvrstili v višje ravni, veliko boljše razumejo besednjak, stavke pa tudi odlomke besedila. (Prim. Javrh, 2019; OECD, 2016c) Dobro razvite besedilne spretnosti so nujno potreben pogoj za razvite spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Slovenija se je glede na povprečne dosežke primerljivih držav pri besedilnih spretnostih in tudi spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih umestila dokaj nizko. Med evropskimi državami je v družbi najslabših.

Število knjig v gospodinjstvu kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti v domačem okolju. Podatki obeh skupin glede števila knjig, ki ga imajo v domačem gospodinjstvu, se zelo razlikujejo. Polovica delovno skupine z najnižjimi dosežki ima doma do 25 knjig, četrtnina skupine od 25 do 100. Velik delež (31,95 % skupine) jih ima doma le 10 knjig ali manj, to je trikrat več takih gospodinjstev kot v skupini z najvišjimi dosežki. Glede na število knjig v domačem gospodinjstvu lahko sklepamo, da se bralne navade skupine z najnižjimi dosežki malo ali sploh ne utrjujejo v domačem okolju.

Spolna in starostna struktura skupine z najnižjimi dosežki in najmanjšim kariernim uspehom: Glede na starostno in spolno strukturo se skupina z najnižjimi dosežki razlikuje od kontrastne skupine. Največji delež moških in žensk z najnižjimi spretnostmi je star od 46 do 55 let. V skupini je dvakrat več moških, starih od 56 do 65 let, kot v skupini z najvišjimi dosežki, ki je po starostni strukturi moških tudi sicer mlajša. Glede na starostno in spolno strukturo se skupina z najnižjimi dosežki razlikuje tudi od populacije ne glede na to, ali jo gledamo s stališča besedilnih, matematičnih spretnosti ali spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih.

Regionalna razpršenost delovno aktivnih z najnižjimi spretnostmi: Eno poglavitnih vprašanj te analize je, kje v Sloveniji je največ delovno aktivnih odraslih, ki so dosegli najnižje ravni spretnosti in hkrati karierno najmanjši uspeh. 20-odstotni delež skupine (glede na besedilne spretnosti) vseh delovno aktivnih z najnižjimi dosežki je v podravski regiji, 19,89-odstotni delež pa v osrednjeslovenski. Ob tem je treba poudariti, da je v osrednjeslovenski regiji pričakovano zaradi števila prebivalcev tudi največ respondentov iz skupine z najvišjimi dosežki (približno 34- do 37-odstotni delež vseh iz te skupine glede na eno ali drugo spretnost). Na tretjem mestu je po deležu skupine z najnižjimi dosežki Savinjska regija (10,68-odstotni delež celotne skupine). Podatki kažejo na kakovost človeškega kapitala v posameznih regijah.

Glede na vse delovno aktivne v posamezni regiji v primerjavi s skupino z najnižjimi dosežki je največje nesorazmerje v prid skupini z najnižjimi dosežki v spodnjeposavski, podravski in goriški regiji, ko jih gledamo s stališča besedilnih spretnosti. Analiza glede na raven reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih pa pokaže, da je poleg podravske in goriške regije največje nesorazmerje v prid karierno najmanj uspešnih tudi v jugovzhodni Sloveniji. Posebej je treba opozoriti glede zasavske regije na to, da je delež karierno najmanj uspešnih glede na razmerje vseh delovno aktivnih v tej regiji najbolj porušen; to se posebno pokaže v doseženih ravneh besedilnih spretnosti.

Različni tip naselja omogoča različen dostop do izobraževanja in vpliva na življenjski slog: V analizi nas je zanimalo, v katerem tipu naselja se zgošča največ odraslih z najnižjimi spretnostmi. Več kot polovica oseb iz skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših naseljih,

največ v podeželskih naseljih. S stališča besedilnih spretnosti na primer lahko opazimo, da četrtnina respondentov iz skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših podeželskih naseljih (z manj kot 2000 prebivalci), nekoliko manjši delež pa jih je tudi v primestjih in urbanih naseljih z manj kot 2000 prebivalci.

Nasprotno večji delež skupine z najvišjimi dosežki živi v glavnem mestu ali večjih mestih z več kot 10 tisoč prebivalci. Približno tretjina skupine prav tako živi v naseljih z manj kot 2000 prebivalci, a to niso podeželska naselja, temveč primestja ali manjša urbana naselja. Petina jih je iz glavnega mesta Ljubljana, proti pričakovanjem pa je v mestu Maribor ta delež povprečen, podoben deležu populacije. Podatki kažejo polarizacijo: največ respondentov skupine z nižjimi dosežki živi v manjših podeželskih naseljih, največ iz skupine z najvišjimi dosežki pa v urbanih primestjih in manjših naseljih z do 2000 prebivalci. V glavnem mestu Ljubljani živi več respondentov skupine z najvišjimi dosežki.

Zahtevnost dela se zrcali v zahtevah po kvalificiranosti glede na trenutno delo, to pa delno že kaže na delovne razmere, ki razvoj spretnosti spodbujajo ali zavirajo: Razmere za razvoj spretnosti so v polkvalificiranih poklicih za neindustrijski način dela in za industrijski način dela približno podobne (Javrh, 2018). Zahtevnost dela je le nekoliko večja kot v osnovnih poklicih, kjer se zahtevnost zreducira na zelo preprosta dela.

Skupina z najnižjimi dosežki in karierno najmanjšim uspehom ima daleč največji delež polkvalificiranih poklicev, kar se pokaže pri vsaki od merjenih spretnosti. Največji delež (približno 43 %) respondentov ima polkvalificirani poklic za industrijski način dela. Respondentov z osnovnimi poklici za preprosta dela je osemkrat več kot v skupini z najvišjimi dosežki, ki se le redko pojavijo v tej kategoriji. Skupina z najvišjimi dosežki pričakovano prevladujoče opravlja zahtevnejše delo v kvalificiranih poklicih, med karierno manj uspešnimi je takih do skoraj trikrat manj. Nekoliko spremenjena razmerja pa opazimo, če skupini primerjamo glede na spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Pri skupini z najnižjimi dosežki jih nekoliko manj opravlja osnovne poklice za preprosta dela in nekaj več polkvalificirane poklicev za neindustrijski način dela. Ta podatek posredno že nakazuje, da se zahtevnost spretnosti reševanja problemov povečuje: čeprav več respondentov iz te skupine dela na polkvalificiranih delovnih mestih, so njihovi dosežki tudi pri merjenju te spretnosti v celoti še vedno med najnižjimi. Ni dovolj zgolj delo v tehnološko bogatem okolju, potrebne so tudi ustrezne spodbude za razvoj spretnosti.

Družinske in socialne okoliščine in splošni kontekst posameznikovega življenja so lahko velika ovira ali spodbuda: Družinske oziroma individualne socialne okoliščine skupine z najnižjimi dosežki lahko vsaj delno orišemo s podatki o tem, ali živijo osebe iz te skupine v skupnih gospodinjstvih, kako velika so, ali so partnerji oziroma soprogi respondentov delovno aktivni, koliko otrok imajo in koliko so otroci stari.

Glede na število ljudi v gospodinjstvu se skupina z najnižjim kariernim uspehom le nekoliko odmakne od razmerij, značilnih za splošno populacijo. Gospodinjstva so povprečno za nekoliko večja, če jih opazujemo glede na katero koli merjeno spretnost, navadno pa jih sestavljajo štiri ali tri osebe. Obrnjeno je pri karierno najuspešnejših: v njihovih gospodinjstvih živi nekoliko manj oseb, kot je sicer značilno za populacijo.

Velikavečina oseb iz skupine z najnižjim kariernim uspehom živi s soprogom ali zunajzakonskim partnerjem. Posebno zanimiv pa je pogled v to, ali so partnerji respondentov delovno aktivni. Skoraj sedmina soprogov ali zunajzakonskih partnerjev je brezposelna, več kot desetina pa jih je upokojena, predčasno upokojena ali gospodinja in skrbi za otroke ali družino. To pomeni

1,74-krat več delovno neaktivnih soprogov ali zunajzakonskih partnerjev kot pri kontrastni skupini. Obenem pomeni to tudi večjo finančno obremenitev in negotovost, sploh če upoštevamo, da je dohodek te skupine precej nižji kot dohodek skupine z najvišjimi dosežki.

Kako velike so njihove družine in koliko so stari njihovi otroci, je pomemben kazalnik dejanskih okoliščin vsakodnevnega življenja. To je povezano motiviranostjo za vsaj občasno povsem neformalno udeležbo v izobraževanju, saj so takrat starši iz bolj ranljivih skupin s šoloobveznimi otroki bolj motivirani, ker želijo svojim otrokom ponuditi pomoč. (Javrh, 2011) Več kot polovica respondentov ima po dva otroke, četrtnina respondentov ima po enega otroka, še manj pa štiri otroke.

V skupini z najnižjimi dosežki izstopa podatek, da je dobra polovica vseh otrok respondentov stara 13 let ali več, v skupini karierno najuspešnejših pa je posebnost to, da je večji delež, nekaj manj kot tretjina otrok starih 2 leti ali manj. V skupini z najnižjimi dosežki so nekoliko starejši starši, to se povezuje s podatkom o starostnih razlikah med skupinama.

Migrantsko ozadje lahko deloma pojasni težave z obvladovanjem besedilnih in matematičnih spretnosti: Podatki o tem, ali je respondent materni govorec ali ne, kateri je njegov prvi naučeni jezik in kateri jezik govorijo doma in kateri generaciji migrantov pripada, omogočajo vpogled v migrantsko ozadje skupine z nižjimi dosežki. Na isti podlagi podatkov so Pavlin in drugi že 2017 ugotovili, da država rojstva še posebno močno vpliva na besedilne in matematične spretnosti, kar se najbolj izrazito kaže v socialnodemokratskih in kontinentalnih državah srednje in severne Evrope. Navajali so, da bi bilo iz teh podatkov mogoče izpeljati tudi zanimiva izhodišča za razmislek o učinkih migracij ter vprašanjih integracije (Pavlin in drugi, 2017, str. 142).

To izhodišče podpirajo tudi naši podatki, saj se je v Sloveniji rodilo veliko manj respondentov z najnižjimi dosežki (78,86 %) kot v kontrastni skupini z najvišjimi dosežki (92,74 %). Sliko dopolni podatek o tem, ali so respondenti materni govorci, razlika v deležih med skupinama je 14,08 % v prid karierno najuspešnejših (77,54 % med karierno najmanj uspešnimi, 91,62 % med karierno najuspešnejšimi). Skupina z najnižjimi dosežki ima skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije, ko jo gledamo in primerjamo s stališča dosežkov pri besedilnih spretnostih. Priseljenci druge generacije so razmeroma stabilno porazdeljeni v populaciji in obeh kontrastnih skupinah. Leto priselitve in starost ob priselitvi pa pokažeta starostno razliko med generacijami priseljencev: v skupini z najnižjimi dosežki je največ priseljencev, ki so v Slovenijo prišli po letu 1991, ko so bili stari od 16 do 30 let, v skupini najvišjimi dosežki so bili priseljenci ob priselitvi veliko mlajši.

V odgovorih na vprašanje, kateri jezik najpogosteje govorijo doma, so se pokazale razlike: doma najpogosteje govorijo slovensko v skupini z najvišjimi dosežki, v skupini z najnižjimi dosežki je takih za približno 10 % manj. V tej skupini je poleg priseljencev - med temi jih je največji delež iz nekdanjih jugoslovanskih republik in Albancev - tudi nekoliko več pripadnikov etničnih skupnosti in manjšin kot v kontrastni skupini. Na vprašanje »Katerega jezika ste se v otroštvu doma najprej naučili in ga še vedno razumete?« je 17,84 % skupine odgovorilo, da je to bosanski, hrvaški, črnogorski ali srbski jezik, to je precejšnja razlika v primerjavi z deležem v populaciji. Na vprašanje »Ali se je vaša mati oziroma skrbnica rodila v Sloveniji?« je negativno odgovorila dobra četrtnina vprašanih iz skupine z najnižjimi dosežki, v kontrastni skupini je bilo takih skoraj dvakrat manj. Tudi več kot četrtnina očetov ali skrbnikov se osebam iz skupine z najnižjimi dosežki ni rodila v Sloveniji.

V Sloveniji na besedilne spretnosti zaposlenih zelo vpliva stopnja izobrazbe, to je posebno

opazno glede na primerljive rezultate mednarodnega povprečja (prim. OECD, 2016). Vendar nista zgolj materni jezik in stopnja izobrazbe respondentov odločilna dejavnika vpliva, tudi izobrazba staršev statistično pomembno vpliva na razvitost posameznikovih spretnosti. To je druga od pomembnejših ugotovitev, ki jih je prinesla raziskava Spretnosti odraslih PIAAC (2016). Ko Pavlin in drugi (2017, str. 124) opisujejo determinante dejanskih besedilnih spretnosti v študiji podatkov baze PIAAC SLO 2016, poudarjajo, da pridobljena stopnja formalne izobrazbe zelo veliko pojasni posameznikove besedilne spretnosti. »Ta vpliv je približno za polovico večji, kot je posamičen vpliv: a) dejstva, da je posameznik rojen v državi, kjer dela, b) njegovega kulturnega kapitala in c) starosti, ki ima negativen vpliv.« Omenjeni trije dejavniki takoj za izobrazbo najbolj vplivajo na besedilne spretnosti. Rezultat ob tem tudi kaže, kako zelo okolje posameznika na razvoj njegovih spretnosti, saj ga največkrat zaznamuje bolj kot na primer njegova starost, so še ugotovili Pavlin in drugi (prav tam).

Kot je videti iz mednarodnih in domačih rezultatov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, izobrazba staršev v Sloveniji močno vpliva na razvitost spretnosti, močnejše kot povprečno v Evropski uniji in OECD. Iz tega bi lahko sklepali, da izobraževalni sistem v Sloveniji še nima toliko korekcijske vloge pri pomanjkanju spodbud za razvoj spretnosti kot na primer v razvitih državah Evropske unije. V večini držav Evropske unije je vpliv izobrazbe staršev na razvitost posameznikovih spretnosti precej manjši (prim. OECD, 2016). S tega zornega kota so v naši analizi zelo zanimivi podatki o izobrazbi staršev, še posebno, ko jih opazujemo glede na migrantsko ozadje obeh skupin.

Glede na najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe matere ali skrbnice se pokaže še večja razlika med skupinama. V skupini z najnižjimi dosežki je imelo še enkrat več (69,19 %) respondentov matere oziroma skrbnice z nižjo poklicno izobrazbo kot v skupini karierno najuspešnejših. V skupini z najnižjimi dosežki je bilo zelo malo, skoraj petkrat manj mater ali skrbnic, ki so dosegle višjo ali visokošolsko izobrazbo.

Glede na najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe očeta ali skrbnika se pričakovano spet pokaže velika razlika med skupinama. V skupini karierno najmanj uspešnih je še enkrat več (51,73 %) respondentov imelo očete ali skrbnike z nižjo poklicno izobrazbo kot v skupini karierno najuspešnejših (22,31 %). V skupini karierno najmanj uspešnih pa kar je petkrat manj očetov ali skrbnikov respondentov, ki so dosegli višjo ali visokošolsko izobrazbo.

Izobrazbena raven staršev vpliva na najzgodnejše spodbude za razvoj temeljnih spretnosti – to besedilne, matematične spretnosti in reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih po definiciji OECD zagotovo so (prim. OECD, 2016). Nizka bralna pismenost, ki jo nakazuje malo knjig v domačem gospodinjstvu, je deloma povezana s pomanjkanjem ustreznih spodbud v otroštvu, oblikovanjem nebralnih navad v mladosti in razmerami na delovnem mestu, ki niso naklonjene branju (prim. Grosman, 2011)⁵. Kot lahko vidimo iz rezultatov naše analize, je skupina z najnižjimi dosežki glede tega v zelo slabem položaju. V gospodinjstvu imajo malo knjig, več njihovih staršev je priseljencev, v skupini je skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije kot v skupini z najvišjimi dosežki, daleč največji delež je tudi polkvalificiranih poklicev. V tej skupini je tudi do skoraj trikrat manj kvalificiranih delavcev v primerjavi s skupino z najvišjimi dosežki.

Povezanost slabšega zdravstvenega stanja z nizkimi ravnmi spretnosti: Raziskava Included (prim. Hager, 2009; Javrh, 2009) je pred približno desetimi leti ugotovila, da ima po

5 Grosman, M. (2011). Boljše branje za boljše sporazumevanje. V: Javrh (ur). Obrazi pismenosti. Ljubljana: andragoški center Slovenije.

vsej Evropi izključenost iz izobraževanja številne neugodne posledice: za zdravje, reševanje stanovanjske problematike, družbeno udeležbo in politično delovanje ljudi. Po ugotovitvah iz te raziskave je močna povezava med posameznikovimi izobraževalnimi dosežki in zdravim vedenjem ali zdravstvenim stanjem. Ker se izključevalni dejavniki s področja zdravja začnejo akumulirati že v predšolskem obdobju, je to področje, ki je tesno povezano z izobraževanjem, še posebno občutljivo (prav tam).

V prvih analizah, ki so jih v bazi PIAAC SLO opravili Domadenik in drugi (2017, str. 198–199), se je potrdilo, da je zdravje pomemben dejavnik človeškega kapitala. V treh slovenskih regijah so zaznali izrazito slabe rezultate glede obsega in kakovosti človeškega kapitala po skoraj vseh kazalnikih, najbolj v Zasavju, na Koroškem in tudi Pomurju, tam pa se je kakovost človeškega kapitala glede na pretekle raziskave nekoliko izboljšala.

Tudi če spremljamo samooceno o zdravju med skupinama z najnižjimi in najvišjimi dosežki, se pokažejo pomembne razlike. Osebe iz skupine z nizkimi dosežki so kar za petkrat več ocenile, da so slabega zdravja. Tudi sicer se ocene te skupine precej bolj nagibajo k slabšemu zdravju kot ocene celotne populacije. To pomeni, da imajo respondenti več zdravstvenih težav in da so manj zadovoljni s svojim zdravjem. Kaj vse vpliva na to stanje, bo predmet nadaljnjih analiz. Zagotovo pa svoj delež k temu prispeva slabo procesiranje kompleksnejših podatkov, kot so na primer navodila za jemanje zdravil, razbiranje ukrepov na podlagi zdravniških diagnoz in priporočil in znajdenje pri elektronskem naročanju na zdravniški pregled. Vse te dimenzije je merila tudi raziskava Spretnosti odraslih. Naša analiza je pokazala, da se skupina z najnižjimi dosežki zelo težko znajde v tem, saj raven spretnosti teh oseb ne zadošča, da bi te informacije zadovoljivo procesirale in obvladovale. Tako ta skupina skoraj nevidno postaja vse bolj izključena s področja zdravja. Kaj to pomeni v zdajšnjem položaju pandemičnih razsežnosti, pa bodo pokazali podatki o tem, katere skupine populacije so bile v resnici najbolj prizadete. Glede na dozdajšnje vedenje lahko pričakujemo, da bo skupina z najnižjimi dosežki močno zastopana.

Priporočila in predlogi

PRIPOROČILO 1:

Oblikovati je treba posebne izobraževalne aktivnosti in neformalne programe za delovno aktivne z najnižjimi spretnostmi, s katerimi bi krepili bralne spretnosti in ozaveščali o pomenu branja za ohranjanje temeljnih spretnosti.

Slabe bralne navade so povezane z nizko razvitostjo besedilnih spretnosti. Bralne spretnosti so pričakovano boljše na višjih ravneh besedilnih spretnosti – odrasli, ki so se uvrstili na višje ravni, veliko bolje razumejo besednjak in stavke pa tudi odlomke besedila. Število knjig v gospodinjstvu kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti v domačem okolju.

Analiza je pokazala, da ima kar polovica skupine delovno aktivnih prebivalcev z najnižjimi dosežki doma do 25 knjig, skoraj tretjina pa le 10 knjig ali manj. Glede na število knjig v domačem gospodinjstvu lahko sklepamo, da se bralne navade velikega deleža skupine z najnižjimi dosežki v domačem okolju utrjujejo malo ali pa sploh ne.

Dobro razvite besedilne spretnosti so prvi pogoj za razvite spretnosti reševanja problemov

v tehnološko bogatih okoljih. Slovenija se je glede na povprečne dosežke primerljivih držav pri besedilnih spretnostih in tudi spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih umestila dokaj nizko. Med evropskimi državami je v družbi najslabših (OECD, 2016c; prim. Javrh, 2019). Diagnostično poročilo Strategije spretnosti OECD za Slovenijo (2017) je med drugim poudarilo, da bi bilo treba »izboljšati ukrepe za razvoj spretnosti odraslih z nižje razvitimi spretnostmi« in zagotoviti »učinkovito rabo spretnosti v gospodarstvu in družbi«. Raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC je na mednarodni ravni pokazala, da odrasli z neustrezno razvitimi spretnostmi bolj zavirajo napredek, kot ga lahko pospešujejo tisti, ki imajo spretnosti najbolj razvite. Za vsako skupnost je torej najpomembnejše, da si prizadeva čim bolj zmanjšati delež prebivalcev z neustrezno razvitimi spretnostmi.

PRIPOROČILO 2:

Pri pripravi vseh načrtov za posebne izobraževalne aktivnosti in neformalne programe za delovno aktivne z najnižjimi dosežki je treba posebno pozornost nameniti temu, da je velik delež moških in žensk v skupini starih od 46 do 55 let in da je v skupini veliko moških starih od 56 do 65 let.

Vsebine in oblike naj bodo prilagojene tem starostnim skupinam. Poleg tega je treba upoštevati tudi, da največji delež skupine z nizkimi dosežki opravlja polkvalificirane poklice v industriji, veliko pa tudi poklice za preprosta dela in imajo temu primerno tudi nizko plačo in da je fleksibilnost njihovega delovnega časa nizka. Nizka zahtevnost dela delno že nakazuje na neugodne delovne razmere, ki zavirajo razvoj spretnosti.

PRIPOROČILO 3:

V regijah, kjer je število delovno aktivnih odraslih, ki so dosegli najnižje ravni spretnosti, največje, je potrebno posebno povezovanje regijskih razvojnih ustanov, zavodov za izobraževanje odraslih in zavodov za zaposlovanje. Oblikovati je treba skupni načrt pomoči, ki bo zajemal tudi lokalna podjetja.

Nekatere regije so bolj ranljive od drugih. Petina skupine (glede na besedilne spretnosti) vseh delovno aktivnih z najnižjimi dosežki je v podravski regiji. V zasavski regiji je razmerje teh glede na vse delovno aktivne v tej regiji najbolj porušeno. V spodnjeposavski, podravski in goriški regiji, deloma pa tudi jugovzhodni Sloveniji je delež skupine z najnižjimi dosežki večji kot delež delovno aktivnih z najvišjimi dosežki. Kot je videti iz mednarodnih in domačih rezultatov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC izobrazba staršev v Sloveniji močno vpliva na razvitost spretnosti, močnejše kot povprečno v Evropski uniji in OECD. Iz tega bi lahko sklepali, da korekcijske funkcije pri pomanjkanju spodbud za razvoj spretnosti izobraževalni sistem v Sloveniji še ne opravi toliko kot na primer v razvitih državah Evropske unije. V večini držav Evropske unije je vpliv izobrazbe staršev na razvitost posameznikovih spretnosti precej manjši (prim. OECD, 2016). Kakšen pomen ima pri tem (ne)razvitost regije, je področje, ki bi ga bilo vredno posebej raziskati.

PRIPOROČILO 4:

Na podeželju je treba okrepiti medresorsko sodelovanje vseh lokalnih akterjev, da bi lažje in hitreje lahko pripravili posebne izobraževalne dejavnosti in neformalne programe za delovno aktivne z najnižjimi spretnostmi.

Četrtnina respondentov iz skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših podeželskih naseljih (z manj kot 2000 prebivalci), nekoliko manjši delež pa tudi v primestjih in urbanih naseljih, ki imajo manj kot 2000 prebivalcev. Več kot polovica skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših naseljih, kjer je pomen lokalne skupnosti še ohranjen. Različni tipi naselij omogočajo različen

dostop do izobraževanja in vpliv na življenjski slog. To, da velik delež delovno aktivnih živi na podeželju, je lahko poglavitni potencial za skupnostne oblike izobraževanja.

PRIPOROČILO 5:

Pri načrtovanju izobraževalnih aktivnosti in programov za delovno aktivne z najnižjimi dosežki je treba bolj upoštevati družinske in socialne okoliščine ter splošni kontekst posameznikovega življenja.

Veliko več delovno aktivnih iz skupine z najnižjim kariernim uspehom živi s partnerji, ki so pogosteje brezposelni, upokojeni, ali predčasno upokojeni, ali gospodinjijo in skrbijo za otroke ali družino, kot pa je značilno za populacijo. To poleg tega, da so po dohodku med najnižjimi v državi, pomeni veliko finančno obremenitev in negotovost. Ta okoliščina lahko zelo vpliva na motivacijo za udeležbo v kakršni koli obliki izobraževanja.

Velika večina oseb iz skupine živi v veččlanskih družinah, dobra polovica njihovih otrok je stara 13 let ali več, to pomeni, da so v skupini z najnižjimi dosežki nekoliko starejši starši. Starost otrok je pomemben kazalnik dejanskih okoliščin vsakodnevnega življenja. Če so otroci še osnovnošolci, lahko pričakujemo večjo motiviranost za občasno, povsem neformalno udeležbo v izobraževanju. Po izkušnjah iz prakse so starši iz bolj ranljivih skupin, ki imajo šoloobvezne otroke, vsaj v določenem obsegu motivirani za izobraževanje, saj želijo svojim otrokom ponuditi pomoč. (Javrh, 2011)

PRIPOROČILO 6:

Posebno pozornost je treba nameniti migrantskemu ozadju delovno aktivnih z najnižjimi dosežki.

Migrantsko ozadje lahko deloma pojasni težave z obvladovanjem besedilnih in matematičnih spretnosti. Skupina z najnižjimi dosežki ima skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije, ko jo gledamo in primerjamo s stališča dosežkov pri besedilnih spretnostih. Leto priselitve in starost ob priselitvi razkrijeta starostno razliko med generacijami priseljencev: v skupini z najnižjimi dosežki je največ priseljencev, ki so prišli v Slovenijo po letu 1991, ko so bili stari od 16 do 30 let, v skupini najvišjimi dosežki so bili priseljenci ob priselitvi veliko mlajši. Na vprašanje »Katerega jezika ste se v otroštvu doma najprej naučili in ga še vedno razumete?« je skoraj šestina skupine odgovorila, da je bil to bosanski, hrvaški, črnogorski ali srbski jezik; to je precejšnja razlika v primerjavi z deležem v populaciji.

Poleg tega podatki tudi razkrivajo, da je bila tudi izobrazbena raven njihovih staršev nižja kot v populaciji. Izobrazbena raven staršev vpliva na najzgodnejše spodbude za razvoj temeljnih spretnosti – to besedilne, matematične spretnosti in reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih po definiciji OECD zagotovo so (prim. OECD, 2016). Nizka bralna pismenost, ki jo nakazuje malo knjig v domačem gospodinjstvu, je deloma povezana s pomanjkanjem ustreznih spodbud v otroštvu, oblikovanjem nebralnih navad v mladosti in z razmerami na delovnem mestu, ki niso naklonjene branju (prim. Grosman, 2011). Kot je bilo razvidno iz rezultatov naše analize, je skupina z najnižjimi dosežki glede tega v zelo slabem položaju.

PRIPOROČILO 7:

Javnost je treba načrtno ozaveščati o povezanosti slabšega zdravstvenega stanja z nizkimi ravnmi spretnosti.

Osebe iz skupine z nizkimi dosežki so kar za petkrat več potrdile mnenje, da so slabega zdravja, pa tudi sicer se ocene te skupine precej bolj nagibajo k slabšemu zdravju kot ocene celotne populacije. To pomeni, da imajo osebe v skupini več zdravstvenih težav in da so manj

zadovoljne s svojim zdravjem.

Kaj vse vpliva na to stanje, bi moral biti predmet nadaljnjih analiz. Vprašanje, kakšen delež k temu prispeva slabo procesiranje kompleksnejših podatkov, bi bilo potrebno posebej raziskovati. Razbiranje kompleksnejših podatkov, ki skupinam z nizkimi dosežki že predstavljajo problem, so na primer navodila za jemanje zdravil (kar je bila ena od nalog v vprašalniku raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC), razbiranje ukrepov na osnovi zdravniških diagnoz in priporočil in na primer najdenje pri elektronskem naročanju na zdravniški pregled. Skupina z najnižjimi dosežki se težje znajde v tem, saj raven njihovih spretnosti ne zadošča, da bi kompleksne informacije zadovoljivo procesirali in obvladovali.

Tako grozi nevarnost, da postaja ta skupina skoraj nevidno vse bolj izključena s področja zdravja. Kaj to pomeni v zdajšnjem položaju pandemičnih razsežnosti, bodo pokazali podatki o tem, katere skupine populacije so bile v resnici najbolj prizadete. Raziskava Included (prim. Hager, 2009; Javrh, 2009) je opozorila, da je močna povezava med posameznikovimi izobraževalnimi dosežki in njegovim zdravim vedenjem ali zdravstvenim stanjem. Ker se izključevalni dejavniki na področju zdravja začnejo akumulirati že v predšolskem obdobju, je to področje, ki je tesno povezano z izobraževanjem, še posebno občutljivo (prav tam). Treba je poudariti, da je to eno od štirih področij, ki so nevarna žarišča procesov izključevanja.

Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - primerjava med skupinama z visokimi in nizkimi dosežki

Dr. Nevenka Bogataj

Uvod

Reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih je s tujko imenovano problem solving in technology rich environments (PS TRE), (OECD, 2009) in poslovenjeno kot tehnološko bogata okolja (TBO), (Možina, 2016). Opredeljuje zmožnost uporabe digitalne tehnologije, komunikacijskih orodij in omrežij za iskanje, izbiranje, ovrednotenje, uporabo informacij in njihovo izmenjavo z drugimi ter reševanje praktičnih nalog (OECD, 2009, str. 9). Ob reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju potekajo nerutinska kompleksna hierarhija procesov in spretnosti, obvladovanje in kombiniranje jezikovnih, računskih in digitalnih spretnosti (OECD, 2016) ter večfazno odločanje za rešitev problema. Reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju je spremenljivka raziskave PIAAC, ki pomeni točkovani odziv na anketna vprašanja o aplikativni uporabi temeljnih spretnosti in so jo vsaj v tujini manj proučevali kot besedilno in matematično spretnost (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019). Izhodišče za začetek reševanja problemov je določitev problema.

Rezultati dosežkov, tudi spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju, se pogosto povezujejo z možnostmi zaposlitve in trgom dela (Javrh, 2016, 2018; Možina, 2016; Vanek, 2017 idr.). Ta povezava je v tuji literaturi označena kot problematična, ker vodi v stratifikacijo družbe na ljudi, ki bolj in manj ustrezajo zahtevam modelov (namesto da bi njihove dosežke primerjali z realnostjo, ki je lahko lokalno specifična (Vanek, 2017)), in ker spregleda vidike, ki niso bili merjeni, na primer vpliv upravljanja (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019).

Dozdajšnje ugotovitve o spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju

Na spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju vpliva več spremenljivk. Potrjena je bila povezava dosežkov z ravno izobrazbe, značilnostmi družinskega okolja in z udeležbo v izobraževanju odraslih (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019). Vpliv zaposlitve na reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju je bil v zavrtnjen, odkrit pa vpliv diskrecijske pravice pri delu (prav tam). Na tej podlagi je nedavno oblikovani novi model (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019) višje dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju povezal:

- z višjo ravno izobrazbe (jakost povezave označuje koeficient 0,17),
- z redno uporabo tehnologije pri delu (0,164) ali doma (0,148) ter
- s spodbudnim družinskim okoljem (0,08).

Izvor (v pomenu migracij) in spol vplivata na te povezave le posredno. To velja tudi za udeležbo v neformalnem izobraževanju, ki ima velik vpliv, saj je koeficient povezanosti zanj najvišji med vsemi vplivnimi dejavniki (0,57). Udeležba v neformalnem izobraževanju namreč spodbuja rabo spretnosti (0,141), starost pa jo zavira in je šibka napovedovalka dosežkov na tem področju (-0,052). Na reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju vpliva tudi spol, a primanjkljaj je po mnenju avtorjev tega modela mogoče nadomestiti z razvojem spretnosti doma oziroma pri delu ter z udeležbo odraslih v izobraževanju.

Matthejev učinek vpliva izobrazbene ravni na udeležbo je tudi v tej raziskavi potrjen (0,167), ublažita pa ga zlasti izobrazbena raven ter raba spretnosti v službi in doma (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019).

Kaj vemo o spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju v Sloveniji

V Sloveniji je spretnost reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih slabo razvita: 18,4 % je tistih, ki so bili ob anketiranju brez izkušenj z računalnikom, so reševanje testa z računalnikom zavrnil ali so bili preusmerjeni na reševanje testa v papirnati različici, slaba polovica anketiranih pa izkazuje najnižjo raven te spretnosti (Možina, 2016). Vprašani torej obvladajo elektronsko pošto in brskalnik z malo navigacije ter sklepajo in razvrščajo brez primerjav in združevanja (OECD, 2016). Dolničar in Mrzel (2016) poročata o le 25 % tistih, ki so v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju dosegli drugo ali tretjo raven, to pa je pod povprečjem sodelujočih držav (Avstrija 32 %, Švedska pa 44 %). Ni sicer jasno, kateri od elementov reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju k temu prispeva največ: tehnološka opremljenost in digitalne kompetence, kognitivne kompetence ali pomanjkanje priložnosti za reševanje problemov kot takih (npr. delovna mesta, ki zahtevajo rutinsko delo).

Ker je skupina z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju nehomogena in porazdeljena v vse izobrazbene in starostne skupine, je zanimivo strukturiranje te skupine po karierni uspešnosti v bolj homogene podskupine, ki upošteva številne socioekonomske značilnosti (Javrh, 2018). Za naše delo so zanimivi rezultati na primer identifikacija skupin s skrajnimi dosežki (najvišjimi in najnižjimi), med katerimi vsaka obsega po 11 % vzorca (Javrh, 2016). Najnižje dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju v tej analizi izkazuje skupina, ki jo zelo določa priseljski izvor.

Za našo analizo pomembne domače ugotovitve so tudi, da je variabilnost dosežkov v Sloveniji z najpomembnejšimi vplivnimi elementi pojasnjena le 30-odstotno (Muršak in Radovan, 2016, str. 267), Matthejev paradoks in višji učinek udeležbe v neformalnem izobraževanju za tiste, ki so nižje izobraženi, saj je celo linearno povezan z njihovimi dosežki (Mirčeva, 2016), pozitiven vpliv zaposlenosti na reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju (iz primerjave z brezposelnimi), neučinkovita porazdelitev ljudi z znanjem, med katerima se le pri 61 % raven izobrazbe in zahteve delovnega mesta ujemajo (Kaše, 2016), ter visoki dosežki vojaškega poklica. Velik del vpliva na reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju torej ostaja nepojasnen.

Po mnenju nekaterih je reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju celo pomembnejše od besedilnih in matematičnih spretnosti (Kaše, 2016). Zanimivo je, da na dosežke močno vpliva uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v domačem okolju. Za Slovenijo je koeficient povezanosti med dosežki in uporabo te tehnologije doma visok (0,4), to po moči te povezave umešča Slovenijo na drugo mesto med opazovanimi OECD državami (Dolničar in

Mrzel, 2016, str. 494). Dozdajšnje ugotovitve o reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju torej ne kažejo v smer omejenih kognitivnih sposobnosti, ampak bolj v smer omejenih priložnosti za reševanje problemov v tehnološko bogatem (delovnem) okolju.

Namen, problem in raziskovalna vprašanja

Namen analize je podrobnejši vpogled v dosežke odraslih v Sloveniji s stališča reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju. Bolje želimo spoznati zlasti skupino z nizkimi dosežki na tem področju.

V ožjem pomenu je cilj ugotoviti značilnosti delovne komunikacije in pretoka informacij pri reševanju praktičnih nalog. Gre torej za del definicije, ki se nanaša na socialno udeležbo in socialni kapital kot potencial za boljše dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju. Učna strategija izmenjave informacij s komunikacijo in mreženjem je namreč del definicije¹, zato smo proučili delovno sodelovanje in delovno razpravo, kolikor to omogočajo zbrani podatki. Iskali smo morebitne prednosti skupine z nižjimi dosežki. Lahko so izhodišče za krepitev njenih dosežkov v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju. Najpomembnejša pri tem je opredelitev problema. Če naj bo njegovo reševanje smiselno, naj problem opredeli tisti, ki ga rešuje, in ne kdo drug.

Iskali smo odgovor na tri vprašanja:

1. Kako so delovno aktivni udeleženi v delovnem sodelovanju, izmenjavi informacij na delovnem mestu in razpravi ter kako vse to vpliva na iskanje informacij, primerjanje zamisli med seboj in z resničnostjo ter obisk seminarjev in delavnic?
2. Kako se z omenjenih zornih kotov med seboj ločita skupini z visokimi (V) in nizkimi (N) dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju?
3. Ali nastajajo razlike med vzorci vedenja v Sloveniji in Evropi?

Metodologija

Domnevali smo, da je za reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju najpomembnejša povezava med učnimi strategijami in socialnimi kompetencami, kot to nakazuje literatura.

Reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju smo opazovali kot nadaljevanje in nadgradnjo modela kariernega uspeha (Javrh, 2018), vendar smo izbiro podatkov poenostavili. Omejili smo se na delovno aktivne in skupini z najvišjimi in najnižjimi dosežki. Da bi primerjali po okoliščinah kar najbolj primerljivi skupini, nismo vzeli v primerjavo skupine z najnižjimi dosežki v raziskavi P. Javrh (2016), ker so njene okoliščine specifične (velik delež migrantov), ampak smo upoštevali drugo najnižjo skupino po dosežkih v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju.

Uporabili smo bazo PIAAC in v kodirni knjigi (OECD, 2009a) poiskali spremenljivke, ki opredeljujejo aktivni stik z drugimi in značilnosti učenja. Izbrali smo spremenljivke, ki opredeljujejo

- anketirančevo delo, zlasti z zornega kota delovne avtonomije, učenja z delom in rabe (komunikacijskih) spretnosti;
- osebne učne strategije in udeležbo na delavnicah in seminarjih;
- osebne okoliščine (obseg gospodinjstva in anketirančevo družbeno zaupanje).

V prvi fazi smo opravili nabor potencialnih spremenljivk iz kodirne knjige (OECD, 2009a), v drugi fazi pa smo nabor zožili, in sicer smo omejili število kazalnikov za velikost domačega okolja le na enega ter izbrali spremenljivke, za katere je v raziskavi P. Javrh (2016) Cramerjev koeficient visok. Končni nabor spremenljivk je prikazan v preglednici 1.

Preglednica 17: Končni nabor spremenljivk (OECD, 2009a)

KODA	OPIS SPREMENLJIVKE
B_Q12e	Udeležba na seminarjih ali delavnicah v preteklem letu
D_Q11a	Delo – Zaporedje opravil (avtonomija)
D_Q11b	Delo – Potek oziroma prilagodljivost dela (avtonomija)
D_Q13b	Učenje z delom
F_Q01b	Raba spretnosti – Obseg časa delovnega sodelovanja
F_Q02a	Raba spretnosti – Kako pogosto deli delovne informacije
G_Q05h	Raba spretnosti – Kako pogosto razpravlja (z uporabo IKT)
I_Q04b	Osebne učne strategije – Primerja nove zamisli z resničnostjo
I_Q04d	Osebne učne strategije – Rad se uči novosti
I_Q04l	Osebne učne strategije – Primerja ujemanje različnih zamisli
I_Q04m	Osebne učne strategije – Išče dodatne informacije
I_Q07a	Družbeno zaupanje – Zaupa le redkim
I_Q07b	Družbeno zaupanje – Zastojkarstvo: »drugi te uporabljajo«
J_Q01_C	Okoliščine – Število ljudi v gospodinjstvu

Vir: lastni.

Večina spremenljivk je rangirana v pet kvalitativnih razredov (nič, malo, nekaj, veliko, zelo veliko). Za izostritev rezultatov sta pogosto primerjana le ekstrema razreda: spodnji (malo ali nič) in zgornji (veliko in zelo veliko).

Analizirali smo dve skupini:

- skupina z nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju, ki so pri testu dosegli od 234,1 do 255,9 točke; imenujemo jih skupina N, njihov vzorec pa v Sloveniji obsega nekaj pod 100.000 in v Evropi nekaj nad 12 mio (nSLO = 93.022, nEU = 12.285.411);
- skupina z visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju, ki so pri testu dosegli 280,5 točke in več; imenujemo jih skupina V, njihov vzorec pa je večji, še zlasti v Evropi (nSLO = 264.780, nEU = 51.760.603).

Skupini V in N smo primerjali s križnimi preglednicami in razlike testirali z uporabo ANOV-e. Obseg vzorca je celo pri najnižjih deležih tako velik, da so potencialne razlike med skupinama seboj visoko značilne. Rezultate v obliki porazdelitev deležev prikazujemo po vsebinskih sklopih primerjalno med skupinama ter primerjalno z Evropo (EU). EU v tem delu podatkov raziskave PIAAC predstavlja 16 držav (Avstrija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Irska, Italija, Nizozemska, Poljska, Slovaška, Španija, Švedska in Flandrija v Belgiji), a brez Grčije in Litve, ker njuni podatki niso bili združljivi in sta iz obdelave izključeni.

Rezultati

Splošno zaupanje

Reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju je med različno velikimi gospodinjstvi različno ($\alpha = 0,01$). Splošno zaupanje, ki se v Sloveniji porazdeljuje drugače kot v Evropi, se tudi med opazovanima skupinama precej razlikuje. V Sloveniji je splošno zaupanje alarmantno nizko ter povezano z značilnostmi skupine. Delovno aktivnih anketirancev, ki zaupajo in torej zavračajo trditev, da »je mogoče zaupati le redkim«, kadar ni delovnega sodelovanja, je v skupini V le 10,9 %, v skupini N pa sploh nikogar (0 %), (**preglednica 2, označeno z odebelenim tiskom**). Ob dnevnem delovnem sodelovanju je skupina V še enkrat večja (vsota 18,2 % in 1,4 %), skupina N pa ostaja majhna (3,7 %). Pogostost delovnega sodelovanja v Sloveniji torej vpliva na zaupanje, in sicer ga poveča, a le v skupini z višjimi dosežki.

V Evropi je splošno zaupanje porazdeljeno ne glede na karierno skupino, zaupljivih pa je v skupini N: 15,8 % in v skupini V: 13,4 %, ko delovnega sodelovanja ni oziroma podobno tudi ob rednem delovnem sodelovanju (N: 15,1 %, V: 14,9 %).

Preglednica 18: Splošno zaupanje v Sloveniji in Evropi glede na obseg delovnega sodelovanja

OBSEG DELOVNEGA SODELOVANJA	SKUPINA GLEDE NA DOSEŽKE	DELEŽ ZAUPLJIVIH V SKUPINI, KI SE S TRDITVIJO »ZAUPA LE REDKIM« NE STRINJAJO IN ZELO NE STRINJAJO	
		SLOVENIJA	EVROPA
NI SODELOVANJA	NIZKI	0	15,8
	VISOKI	10,9	13,4
DNEVNO SODELOVANJE	NIZKI	3,7	15,0
	VISOKI	19,6	14,9

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Sodelovanje na delovnem mestu

Sodelovanje smo proučevali v povezavi z različnimi elementi delovnega mesta: delovno avtonomijo, učnimi strategijami ob delu, z naklonjenostjo učenju novosti, z udeležbo na seminarjih in delavnicah v zadnjem letu.

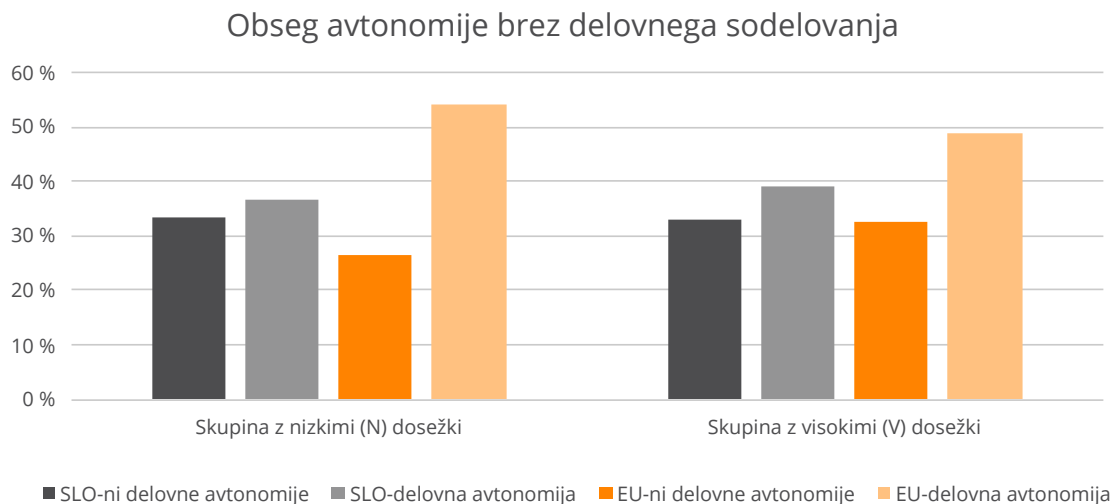
SODELOVANJE NA DELOVNEM MESTU V POVEZAVI Z DELOVNO AVTONOMIJO

V Sloveniji tretjina (33,3 %) skupine z nizkimi dosežki (N) pri delu ne sodeluje in hkrati nima avtonomije glede zaporedja delovnih opravil. Isto velja le za majhen delež skupine z visokimi dosežki V (7,2 %). Z rastjo avtonomije (ob nesodelovalnem delu) ostane ta delež v skupini N približno enak (36,6 %), v skupini V pa se zveča na 28,9 %. Združitev spodnjih dveh razredov avtonomije (nič avtonomije in malo) ter primerjava z zgornjima dvema razredoma (veliko avtonomije in zelo veliko) zabriše razlike (slika 1).

Odziv na povečevanje avtonomije ob odsotnosti delovnega sodelovanja je v Sloveniji drugačen kot v Evropi. V Sloveniji je namreč več tistih z nizkimi dosežki brez avtonomije kot v Evropi. Delež skupine V, ki ima višje dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju in hkrati »veliko ali zelo veliko« delovno avtonomijo, pa je večji v Evropi. Velika in zelo

velika delovna avtonomija v Sloveniji poveča obseg obeh skupin, v Evropi pa le skupine z nižjimi dosežki (N), (slika 13).

Slika 13: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na obseg avtonomije, če ni delovnega sodelovanja

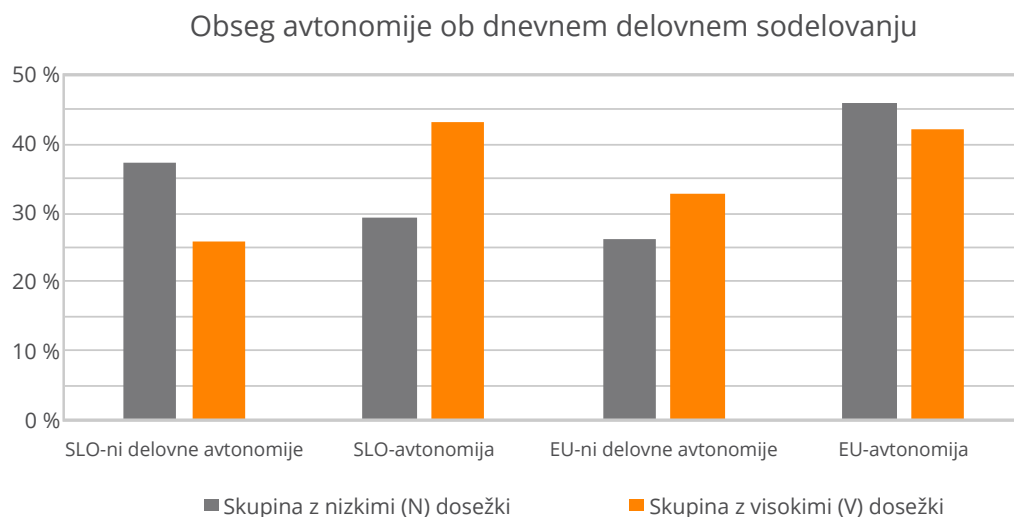

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Tudi s stališča avtonomne izbire načina dela v Sloveniji je podobno: če ni niti avtonomije niti sodelovanja, po obsegu prevlada skupina N (39,5 %) nad skupino V (11,7 %).

V Evropi je drugače: brez avtonomije je več kot tretjina skupine V in le petina skupine N. Združitev najnižjih in najvišjih razredov avtonomije v načinu dela v Sloveniji ne privede do izenačenja med skupinama, v razredu z visoko in zelo visoko avtonomijo pa sta skupini po velikosti približno izenačeni (34 %). Ob povečevanju avtonomije načina dela v Evropi bolj pridobi skupina N, ob povečevanju delovnega sodelovanja pa med skupinama pride do izenačevanja (E 51 %, V 42 %), (slika 14).

Slika 14: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na obseg avtonomije ob dnevnem delovnem sodelovanju

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

SODELOVANJE NA DELOVNEM MESTU V POVEZAVI UČNIMI STRATEGIJAMI

V Sloveniji se četrtnina skupine z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju (skupine N) z delom ne uči, kadar delovno ne sodeluje s sodelavci. V skupini z visokimi dosežki na tem področju (skupina V) je takih pol manj in tudi v absolutnem smislu malo – pod 10%. Ponavlja se značilna razlika med skupinama, predstavljena v podpoglavju o delovni avtonomiji, namreč pasivnost skupine z nižjimi dosežki ob nesodelovalnem delu (le 15,1 % udeležencev v njej se z delom vseeno uči »veliko in zelo veliko«) in aktivnost skupine z visokimi dosežki, kjer je delež »velikega in zelo velikega« obsega učenja z delom višji (56,3 %). Bistveno je, da sodelovalno delo deleža med skupinama približno izenači na obseg okoli petine za odsotnost učenja in od 60 do 70 % za velik obseg učenja.

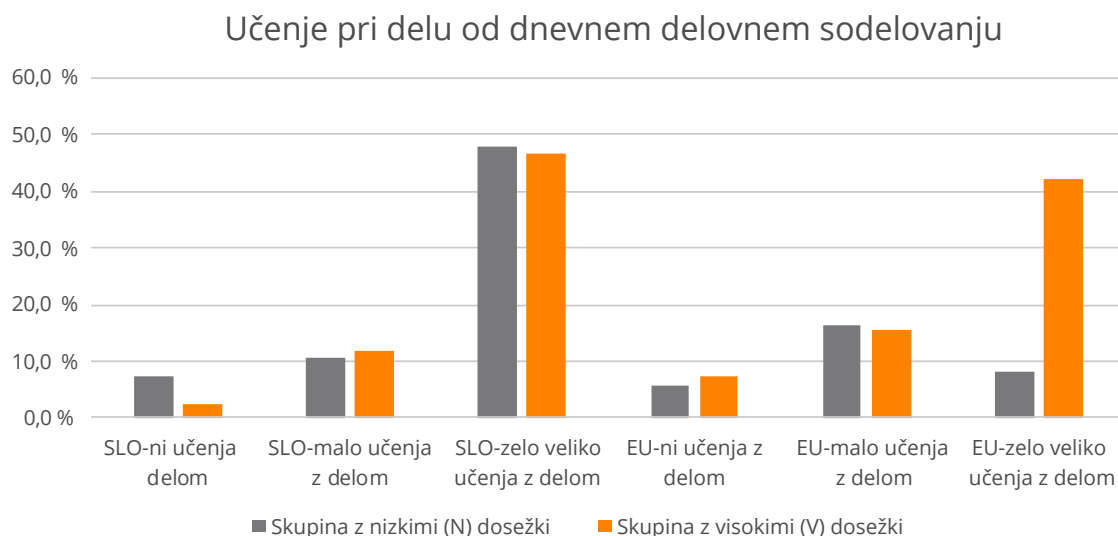
V Evropi so razmerja med skupinama znova drugačna: ob nesodelovalnem delu se veliko in zelo veliko uči 25 % skupine N in 41,1 % skupine V, ob dnevnem sodelovanju pa se uči 30 % skupine N in 62 % skupine V. Dnevno sodelovanje v Sloveniji in Evropi aktivira obe skupini, toda v Sloveniji veliko bolj, saj zelo aktivira tudi skupino N, ki se ob dnevnem delovnem sodelovanju in velikem obsegu učenja izenači s skupino V.

Na odsotnost ali dnevno sodelovanje vplivajo zahteve delovnega mesta, organiziranost dela in druge okoliščine, zato smo proučili tudi vmesne stopnje obsega delovnega sodelovanja. Pogostost učenja je pomembna zlasti za skupine z nižjimi dosežki, pri čemer je prelomnica dosežena ob vsaj mesečnem učenju. Skupina z nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju (N) se ob povečanem delovnem sodelovanju z delom uči več kot skupina z visokimi dosežki (V). Delovno sodelovanje v obsegu do četrtnine delovnega časa v Sloveniji v učenju z delom skupini celo izenači. Stalno sodelovanje pri delu v Sloveniji spodbudi skupino N celo za »veliko in zelo veliko učenja« (63,9 %), v skupini V pa se ta delež le malo poveča (na 69,0 %), (glej dodatek 4).

V Evropi se skupini N s sodelovanjem obseg učenja malenkostno poveča (na 29,8 % tistih, ki se »veliko in zelo veliko učijo«), bolj pa se poveča v skupini V (na 61,8 %), zato med skupinama ob dnevnem delovnem sodelovanju ni velikih razlik (Domadenik s sod., 2016). V Evropi krepitev delovnega sodelovanja torej pomeni nekaj drugega kot v Sloveniji (kjer se aktivira skupina N) – večji obseg učenja zlasti v skupini V (slika 15).

Kadar je delovno sodelovanje dnevno, sta z zornega kota učenja z delom obe skupini v Sloveniji in Evropi primerljivi. Izjema sta dva primera: 1. možnost nekaj učenja spodbudi učenje v skupini N v Evropi in 2. možnost zelo veliko učenja, ki v Sloveniji spodbudi obe skupini, bolj skupino N, ki celo prevlada, v Evropi pa skupino V. Tudi ta primerjava kaže, da sta si z zornega kota učenja pri delu glede na delovno sodelovanje porazdelitvi anketiranih v Sloveniji in Evropi različni.

Slika 15: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na učenje pri delu, če je delovno sodelovanje dnevno

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Podrobnejši vpogled v položaj učenja z delom v Sloveniji ob stopnjevanju obsega delovnega sodelovanja torej pokaže, da se skoraj 20 % skupine z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju ob delu uči, če sodelujejo s sodelavci več kot pol delovnega časa. Še večji delež (tretjina) se ob delu uči tistih z višjimi dosežki, in to že ob delovnem sodelovanju do četrtnine delovnega časa. Toda za skupino z visokimi dosežki z rastjo sodelovanja učenje z delom upade, in to skoraj za polovico (s 30 % na 15 %).

SODELOVANJE NA DELOVNEM MESTU IN ISKANJE DODATNIH INFORMACIJ

Iskanje informacij sta si skupini v Sloveniji »porazdelili«: če delovnega sodelovanja ni, skupina V informacije išče, skupina N pa ne. Tako stanje je v ostrem nasprotju z evropskim, kjer dodatne informacije iščeta obe skupini, in sicer v obsegu od 70 % do 80 % skupine, in to ne glede na obseg delovnega sodelovanja. V Sloveniji povečevanje delovnega sodelovanja sliko spremeni, a le za okroglo 10 % v vsaki skupini – v skupini N se poveča na 12,3 % tistih, ki dodatne informacije iščejo veliko in zelo veliko, v skupini V pa je takih skupno 85,1 %.

SODELOVANJE NA DELOVNEM MESTU IN PRIMERJAVA ZAMISLI Z RESNIČNOSTJO

V Sloveniji ob nesodelovalnem delu le 28,5 % anketiranih iz skupine N »veliko ali zelo veliko« primerja zamisli z resničnostjo (vsota prejšnjih dveh stolpcev za skupino N), iz skupine V pa 56,1 %. Z zornega kota primerjave zamisli z resničnostjo ima torej veliko prednost skupina V. Povečevanje delovnega sodelovanja zmanjša približno tretjinsko razliko med skupinama, in sicer tako, da obseg skupine N malenkostno poveča (na 35,0 %), obseg skupine V pa nekoliko zmanjša (na 48,1 %).

Glede na Evropo je v Sloveniji večji delež tistih, ki zamisli »ne ali le malo« primerjajo med seboj. »Veliko in zelo veliko« primerja zamisli z resničnostjo zlasti skupina V, v Evropi pa zlasti skupina N. V Evropi ob odsotnosti delovnega sodelovanja manj primerja zamisli skupina z nižjimi dosežki, več pa skupina z višjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju.

SODELOVANJE Z DELOM IN ODNOS DO UČENJA NOVOSTI

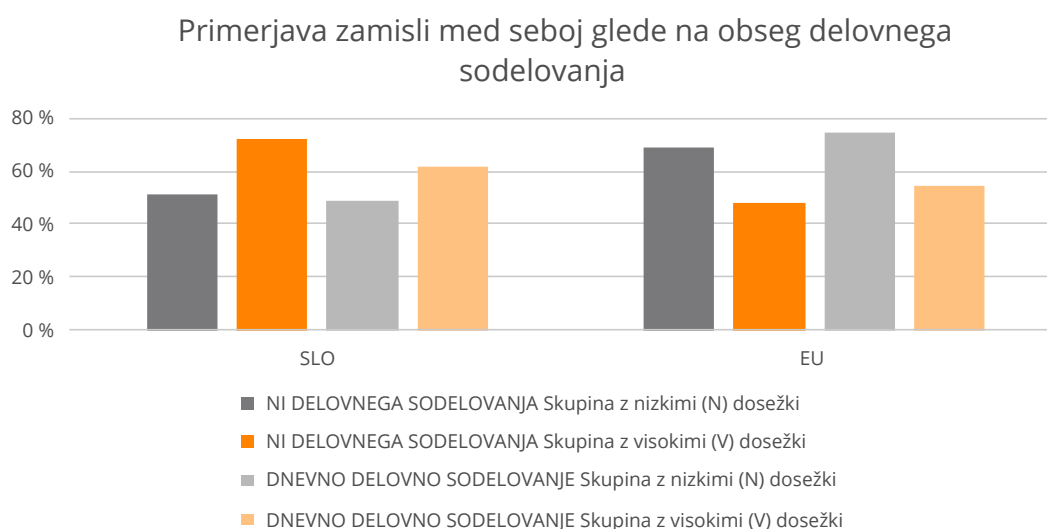
Zanimanje za novosti je v Sloveniji veliko, saj je v razmerah brez delovnega sodelovanja tistih, ki se »radi ali zelo radi« učijo novosti, v skupini N 51,4 %, v skupini V pa jih je 76,3 %. Podatek je presenetljiv in v nasprotju s predstavo o majhnem obsegu učenja skupine N. Ob stalnem sodelovanju obseg skupine V uplahne (na 70,2 %), poveča pa se delež zavzetih za novosti v skupini N (na 67,8 %), zato razlika med skupinama ob dnevnem sodelovanju tako rekoč skopni.

V Evropi je v razmerah brez delovnega sodelovanja za novosti zavzetih 48,1 % v skupini N (kar je primerljivo s Slovenijo) in 68,3 % v skupini V, torej manj kot v Sloveniji. Ob vsakodnevnem delovnem sodelovanju v Evropi delež skupine N le rahlo naraste (na 52 %, to je manj kot v Sloveniji), delež skupine V pa zraste (na 75 %, to je več kot v Sloveniji). Zdi se torej, da redno delovno sodelovanje v Sloveniji tudi v tem primeru spodbudi zlasti skupino N, v Evropi pa to bolj velja za skupino V.

SODELOVANJE Z DELOM IN PRIMERJAVA ZAMISLI MED SEBOJ

Če ni delovnega sodelovanja, ni v Sloveniji nikogar iz skupine N, ki bi »zelo veliko« primerjal zamisli med seboj. V Evropi le malo ljudi zamisli ne primerja, zelo veliko pa jih primerjajo tisti z nižjimi dosežki, torej skupina N. Razmerje med skupinama je v Sloveniji obrnjeno kot v Evropi (slika 16). V Evropi v primerjavi zamisli med seboj izrazito prevladuje skupina N (69 %, ko ni delovnega sodelovanja, oziroma 74 %, ko je sodelovanje dnevno), v Sloveniji pa obrnjeno – v primerjavi zamisli med seboj prevladuje skupina V, ki obsega 72 %, ko delovnega sodelovanja ni, oziroma 61 % ob dnevnem delovnem sodelovanju.

Slika 16: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na primerjavo zamisli med seboj in delovno sodelovanje

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

SODELOVANJE MED DELOM IN OBISK SEMINARJEV ALI DELAVNIC V PRETEKLEM LETU

Slovenija in Evropa imata s stališča obiska seminarjev in delavnic primerljiv vzorec. Ob nesodelovalnem delu je udeležba slaba in se v Evropi med skupinama ne razlikuje (SLO:

V 15 %; N 13 %, EU: V 9%, N 12 %). Dnevno delovno sodelovanje udeležbo poveča, in to pomembno (SLO: V 43 %, N 31 %, EU: V 14 %, N 18 %), razlike med skupinama pa so majhne, v Sloveniji približno 10-odstotne, v Evropi pa manj kot 5-odstotne. Dnevno delovno sodelovanje v Sloveniji torej spodbudi udeležbo na seminarjih ali delavnicah skoraj za petino bolj kot v Evropi.

Tudi s perspektive delovne razprave je zelo velik del tistih z nižjimi dosežki (skupine N) izobraževalno aktiven, hkrati pa bolj kot skupina z višji dosežki (V), celo veliko bolj kot evropska različica. Ob dnevni delovni razpravi namreč je v skupini z nižjimi dosežki kar 79 odstotni delež izobraževalno dejavnih, to je skoraj enkrat več kot v skupini z višjimi dosežki in tudi veliko več kot v Evropi (47 %).

DELOVNA RAZPRAVA Z ZORNEGA KOTA DELOVNE AVTONOMIJE IN UČENJA OB DELU

V Sloveniji ima v okoljih, kjer nikoli ne razpravljajo, v skupini z nižjimi dosežki (N) kar 39 % »veliko in zelo veliko« avtonomije. V skupini z visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju je zaposlenih, ki imajo »veliko in zelo veliko« avtonomije, 42 %. To pomeni, da sta skupini s tega zornega kota razmeroma izenačeni. S krepitvijo obsega razprave izenačenost ostane (N 63 %, V 73,7 %).

Tudi v Evropi sta brez delovnih razprav skupini razmeroma izenačeni, obseg tistih z delovno avtonomijo glede zaporedja nalog pa je od 50 do 60 odstoten. Ob dnevnih razpravah je teh z malo avtonomije v skupini z nizkimi dosežki komaj kaj (2 %), v skupini z visokimi dosežki pa več (12 %). Povečana avtonomija vpliva na obe skupini, vendar bolj na skupino z nižjimi dosežki. Z avtonomijo se povečajo deleži tistih, ki se z delom učijo, in sicer v skupini z višjimi dosežki ob tedenskem razpravljanju, v skupini z nižjimi dosežki pa šele ob dnevni razpravi. Hkrati dnevna razprava sproži celo več učenja kot v skupini z višjimi dosežki. Brez avtonomije ali z malo avtonomije in razprave ne pride do primerjave zamisli z resničnostjo. V Sloveniji se delež skupini z nižjimi dosežki (N) poveča ob vsaj tedenski razpravi in se veča hitreje kot skupini z višjimi dosežki (V).

Tako v Sloveniji kot v Evropi sta deleža anketiranih, ki ne iščejo dodatnih informacij (ne glede na obseg delovnih razprav), nizka. V iskanju dodatnih informacij v Sloveniji ni velikih razlik med skupinama, kadar ni delovnih razprav, razlike pa nastanejo ob dnevnih razpravah in ob veliko iskanja dodatnih informacij (ne zelo veliko, kjer sta skupini približno izenačeni). Ob »veliko iskanja dodatnih informacij« in dnevnih razpravah prednjači skupina z nižjimi dosežki (N: 70 %) pred skupino z višjimi dosežki (V: 45,3 %).

V Evropi je razlika med skupinama zanemarljiva, a manjša: 5-odstotna ob dnevnih razpravah in 9-odstotna, če razprav ni – obakrat pa prednjači skupina V. Zelo veliko avtonomijo ob dnevni razpravi za primerjavo med zamislili in resničnostjo bolje udejanji skupina V (N pa bolje ob redkejši, npr. mesečni razpravi). Z večjo avtonomijo in naraščanjem količine razprave obe skupini bolj iščeta dodatne informacije. Večina skupine N se pomakne proti večjemu zaupanju, če se poveča pogostost razprave, tega pa ne bi mogli trditi za skupino V, čeprav tudi nanjo obseg razprave vpliva. Ker zastojkarstvo (»drugi te uporabljajo«) ob dnevni razpravi bolj opazi skupina V, je mogoča tudi večja kritičnost te skupine, torej zahteva po višjem standardu odnosov, da se zaupanje doseže. Če so delovne razprave dnevne, se razmerje med skupinama spremeni (obrbe): skupina N se delavnic udeleži skoraj 80-odstotno, skupina V pa več kot v polovici ne (60-odstotno).

Značilnosti skupine z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju

Skupina z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju (N) ima svoje potenciale glede na podatke PIAAC v osebnih učnih strategijah. Šibkosti te skupine v primerjavi s skupino z visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju so bile ugotovljene večinoma za področja zunaj osebnega dosega: nizko družbeno zaupanje, majhna avtonomija pri delu in malo priložnosti za rabo spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju.

Velik delež skupine z nižjimi dosežki se rad uči novosti (51,4 %), (V: 76 %), to se ob povečanem obsegu delovnega sodelovanja še poveča (na 67,8 %) in skoraj izenači s skupino z visokimi dosežki (V: 70,2 %). Zamisli med seboj primerja celo bolj kot skupina z visokimi dosežki (N: 69 %, V: 48 %) ter prednost ob rednem sodelovanju celo poveča (na 74 %), to je pomembno več kot skupina V (54 %).

Raba spretnosti je v skupini z nižjimi dosežki šibka, četudi se s povečanim obsegom sodelovanja pogosto pomembno okrepi:

- majhen delež skupine z nižjimi dosežki se uči z delom (le 15 % v primerjavi s skupino V, kjer je ta delež 65-odstoten); ob povečanem obsegu delovnega sodelovanja se obseg skupine N v tej kombinaciji izenači s skupino V; skoraj 20 % se je ob delu uči, če sodelujejo s sodelavci več kot pol delovnega časa;
- skupina z nizkimi dosežki sploh ne išče dodatnih informacij (100 %), v tem se povsem loči od skupine z visokimi dosežki, saj jih zadnja išče v 75 %; razlika ostane velika tudi ob dnevnem delovnem sodelovanju (išče informacije »veliko ali zelo veliko« (N: 12,3 %, V: 85,1 %));
- manjši delež skupine z nizkimi dosežki primerja zamisli z resničnostjo (28 %) glede na delež skupine z visokimi dosežki V (56 %). Ob delovnem sodelovanju se razmerje med skupinama sicer ugodno spremeni (za tiste z nižjimi dosežki se poveča na 35 %), a se s skupino z visokimi dosežki ne izenači. Ta je ob delovnem sodelovanju relativno manjša, v absolutnem smislu pa še vedno večja od deleža skupine z nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju (48 %);
- skupina z nižjimi dosežki (N) po obsegu zaostaja za skupino z visokimi dosežki (V) v udeležbi na seminarjih in delavnicah (v letu pred meritvijo) (N: 13 %, V: 15,4 % oziroma ob obsežnem delovnem sodelovanju N: 30,9 %, V: 43,2 %);
- približno 30 % do 40 % skupine z nižjimi dosežki (N) ima »veliko in zelo veliko« avtonomijo dela (v zaporedju opravil in načinu dela), torej le rahlo manj kot v skupini z visokimi dosežki, ki je ima 42,1 % le ob rednem sodelovanju;
- ljudem ne zaupa (0 % z »velikim in zelo velikim« zaupanjem, če delovnega sodelovanja ni, in le z 3,7 %, če je delovnega sodelovanja veliko); tudi v skupini z visokimi dosežki so ti deleži nizki (V: 10,9 %, če ni delovnega sodelovanja, 19,6 % ob dnevnem delovnem sodelovanju).

Na učno aktivnost skupine z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju očitno vpliva obseg delovnega sodelovanja, ker:

- jo dnevno sodelovanje aktivira veliko bolj v Sloveniji kot v Evropi;
- se njen obseg ob velikem obsegu učenja izenači s skupino z visokimi dosežki;
- se ob delovnem sodelovanju zelo poveča njena udeležba na seminarjih in delavnicah;
- je v njej delež tistih, ki se »radi učijo novosti«, 67,8-odstoten; to je primerljivo s slovensko skupino z visokimi dosežki in več kot primerljivo z evropsko skupino (N).

Skupina z nižjimi dosežki (N) je pod očitnim vplivom razprave, ker:

- brez ali z malo razprave in avtonomije ne primerja zamisli z resničnostjo;
- začne biti naklonjena učenju ob vsaj tedenski razpravi, nato svoj delež poveča bolj kot skupina z visokimi dosežki, v kateri se udeleženci manj radi učijo;
- ob določenih pogojih, kot je kombinacija dnevne delovne razprave in »veliko iskanja dodatnih informacij«, ima celo prednost (70 %) pred skupino z visokimi dosežki (V: 45,3 %). V Evropi je razlika med skupinama za to kombinacijo majhna (N: 44 %, V: 50 %);
- z večjo pogostostjo sodelovanja te skupine se zveča zaupanje, tega pa ne bi mogli trditi za skupino z visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju, čeprav tudi nanjo vpliva obseg razprave.

Povzetek primerjav med Slovenijo in Evropo

V večini kazalnikov je med Slovenijo in Evropo pomembna razlika v vzorcu porazdelitve skupin z visokimi in nizkimi dosežki. Tako se na primer v Sloveniji obe skupini (nekoliko) raje učita novosti kot v Evropi, to ne velja le za dnevno delovno sodelovanje, pri katerem skupina z visokimi dosežki zaostane. V Sloveniji se z delom uči:

- manj tistih z nizkimi dosežki, če delovnega sodelovanja ni (v SLO le 15,1 %, v EU 25 %) in veliko več, celo dvojno, če je delovno sodelovanje dnevno (SLO: 63,9 %, EU: 29,8 %); v Evropi se tistih z visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju uči manj (SLO: 56,3 %, EU: 41,1 %) tudi ob dnevnem delovnem sodelovanju (SLO: 69 %, EU: 61,8 %);
- tisti z visokimi dosežki na tem področju pa se z delom učijo že, če zajema obseg delovnega sodelovanja vsaj četrtno delovnega časa.

V Sloveniji je iskanje dodatnih informacij v skupini z nizkimi dosežki porazno (veliko in zelo veliko iskanja informacij sploh ni (0 %)), v Evropi pa jih je kar 69 %. To je največja opažena razlika med vsemi analiziranimi kazalniki. Deleža v skupini V sta izenačena, ob dnevnem delovnem sodelovanju pa v Sloveniji deleži prevladajo nad evropskimi (SLO: 85,1 % nad 79,3 % v Evropi), to pomeni, da delovno sodelovanje skupine z nižjimi dosežki v Sloveniji spodbudi bolj kot v Evropi.

V Sloveniji skupina z nižjimi dosežki (N) veliko manj primerja zamisli z resničnostjo (23,7 %) kot v Evropi (64,1 %), tega tudi delovno sodelovanje ne spremeni.

V Sloveniji bolj kot v Evropi primerja zamisli med seboj skupina z višjimi dosežki (SLO: 72 %, EU: 48 %, ob dnevnem delovnem sodelovanju pa SLO: 61 %, EU: 54 %), skupina z nižjimi dosežki (N) pa zaostaja obakrat, ob nesodelovalnem delu z 51 % pred EU: 69 % in ob dnevnem delovnem sodelovanju z 49 % pred EU: 74 %.

Vse to velja navkljub boljši udeležbi obeh skupin na seminarjih in delavnicah (N: 13,3 %, 12 %, V: 15,4 %, 9 %), ki je v Sloveniji zlasti velika ob rednem delovnem sodelovanju (30,9 % skupine N in 43,2 % skupine V), v Evropi pa redno delovno sodelovanje ne vpliva tako zelo ter ostaneta deleža pod petino posamezne skupine in v dobro skupini N (18 % N, 14 % V).

Avtonomija zaporedja opravil in načina dela je v Sloveniji nižja kot v Evropi (od 30 do 40 %, v Evropi pa od 50 do 55 %). Ob rednem delovnem sodelovanju se razlika med skupinama poveča (v skupini N pade s 36,6 % na 29,3 %, v skupini V pa se poveča s 38,9 % na 43 %). V Evropi deleža obeh skupin rahlo upadeta.

Razprava in sklepi s predlogi

Namen in doseg rezultatov analize

Od terenskega zbiranja podatkov je minilo že šest let, to naj bi po ustnih informacijah domačih strokovnjakov na tem področju oziroma sodelavk v analizi ne vplivalo bistveno na raven dosežkov in razmerja med skupinami. Vzorca za Slovenijo in Evropo sta ogromna, zato so rezultati visoko zanesljivi, razlike med skupinama z visokimi in nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju pa visoko značilne s tveganjem, ki je nižje od 1 odstotka.

Osrednji pojem analize je reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju. Nismo opazovali dosežkov neposredno ali dimenzij reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju (tehnološka, kognitivna in problemska), temveč smo se osredotočili na del definicije reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju, ki se nanaša na »pretok informacij«. Poleg dveh splošnih informacij (obseg gospodinjstva, splošno zaupanje) smo za zaposlene proučevali zlasti osebne učne strategije, rabo spretnosti in značilnosti dela ter učenja na delovnem mestu. V ospredju zanimanja so bili vpliv delovnega sodelovanja, delovne razprave, delitve delovnih informacij z različnih zornih kotov (odnos do učenja, udeležba na seminarjih in delavnicah itn.).

Oprli smo se na model kariernega razvoja (Javrh, 2016), ki upošteva veliko socialno-ekonomskih elementov, katerih pomen je v literaturi že potrjen (Hanushek s sod., 2015, str. 21; Vanek, 2017), vendar modela nismo uporabili neposredno. Še več, nismo se spraševali o modelu ugotavljanja dosežkov ali o modelu karierni uspešnosti, ampak smo ju privzeli. Naša interpretacija zato velja v sklopu literature, ki je do modela ugotavljanja reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju ali njegove uporabe kritična, in sicer s tehle zornih kotov: 1. ker je v raziskavi problem fiksen in predeterminiran, reduciran in poenostavljen v diskretno merljivo spremenljivko in torej ne gre za spontano reševanje problemov; 2. ker na reševanje (dejanskih) problemov vplivata organizacija in upravljanje, ki pa v meritve nista zajeta; 3. ker se zdi številnim uporaba rezultatov, ki ločujejo ljudi na razrede po spretnosti v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju, sporna (Bacchi, 2020; Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019; Popović, 2017; Biesta, 2015¹ in drugi).

Pogoji za reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju - delovnem mestu

Vprašati se najprej velja, ali so delovna mesta sploh tehnološko bogato okolje. Nismo sicer preučevali delovnih mest, smo pa preučevali zaposlene. Njihov najširši kontekst sta predstavljala splošno zaupanje in velikost gospodinjstva. Potrdile so se dozdejšnje ugotovitve o močnem vplivu obeh na dosežke. Splošno zaupanje je prvi pogoj za učenje na delu in je za obe opazovani skupini izenačen ter pravzaprav zelo slab. Ni namreč izpolnjen temeljni pogoj za posameznikovo aktivnost in učenje kot »stopanje v neznano« – občutek varnosti in smisla (učenja). Splošno zaupanje obeh skupin (z visokimi in nizkimi dosežki) je izrazito nizko in ga tudi krepitev delovnega sodelovanja le malo okrepi. Ekstremno nizke stopnje splošnega zaupanja kažejo na dolgotrajno instrumentalizacijo nižjeizobraženih in socialni inženiring, ki ima malo skupnega s spodbujanjem kulture učenja (Biesta, 2015; Popović, 2017). V skupini z nizkimi dosežki je nezaupanje popolno (100 % vprašanih se strinja s trditvijo, da ljudem

ni mogoče zaupati ali jim lahko zaupamo le malo). Izobraževanje odraslih bi torej moralo naslavljalati in proučevati splošno zaupanje ter vpliv primarnih in sekundarnih skupin (družine, soseske, delovnega tima, učne skupine) in na primer odnosov na delovnem mestu. Brez (pozitivnih) odnosov namreč ni delovnega sodelovanja, delovne razprave in torej (posredno) zviševanja dosežkov. Glede velikosti gospodinjstva se je pokazalo, da višje dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju izkazujejo gospodinjstva z več člani.

Različne učne strategije skupin ter razlike med Slovenijo in Evropo

Skupini z nizkimi in visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju sta radovedni, saj velik delež išče informacije, se rad uči novosti in je med raziskavo več kot Evropejci obiskoval seminarje in tečaje. Skupina z nizkimi dosežki se bolje kot skupina z visokimi dosežki odziva na povečano delovno avtonomijo. Skupino z nizkimi dosežki delovno sodelovanje in delovna razprava spodbudi. S pogostostjo sodelovanja na delovnem mestu se tej skupini izrazito zveča tudi obseg učenja na delovnem mestu, ne pa tudi primerjava zamisli z resničnostjo ter med seboj. Stopnjevanje delovnega sodelovanja ali delovne avtonomije skupino z nizkimi dosežki aktivira tudi bolj kot primerljivo evropsko skupino. To pomeni, da je vpliv na višje dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju mogoč, ne pa nujno v obliki izboljšave kognitivnih kompetenc. Skupina z nizkimi dosežki morda ni posledica pomanjkljivih kompetenc, ampak neugodne kombinacije lastnih prioritet (med katerimi raba tehnologije in učenje morda ne prevladata), možnega medgeneracijskega prenosa kulture učenja v domačem gospodinjstvu, neobstoječe ali neustrezne tehnološke opreme, narave delovnega mesta ter – če je informacijsko-komunikacijska tehnologija zajeta v delovno mesto – izrivanja iz priložnosti za rabo tehnoloških orodij.

Tistim z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju torej ni mogoče očitati pomanjkanja radovednosti ali slabe udeležbe na seminarjih in delavnicah. Zato je razvoj ponudbe zanje toliko lažji. Sposobnost sodelovanja, razprave in izmenjave delovnih informacij lahko skupini z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju omogoči izenačenje s skupino z visokimi dosežki na tem področju. Osebe iz te skupine se udeležujejo izobraževalnih programov več kot tiste iz skupine z višjimi dosežki ter veliko več kot iz primerljive evropske skupine. Mogoče je, da je kognitivni potencial te skupine, ki ga pogrešamo v dosežkih, le nerealiziran. Ugotovljene so bile namreč ugodne učne strategije posameznika ob pomanjkanju priložnosti za rabo in razvoj reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju. Podrobna analiza posameznika torej naravnost kliče po razumevanju njegove umestitve v kontekst na osebni, lokalni, delovni ravni in še kje.

Rezultatov analize ni mogoče interpretirati brez povezave z nezaupanjem, omejeno delovno avtonomijo in veliko raznovrstnostjo razmer, v kakršnih delajo zaposleni odrasli. Odziv na to raznovrstnost so strategije delovanja, torej tudi učenja; pri tem je bilo ugotovljeno, da so dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju močno povezani z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije doma (Dolničar in Mrzel, 2016, str 494). Šibkosti učnih strategij v skupini neuspešnih pa so le delno odvisne od nje same, saj rezultati kažejo na močan vpliv konteksta, kar zelo očitno sporoča tudi literatura, tuja (npr. Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019) in domača (Domadenik s sod., 2016).

Izobraževanje odraslih postavlja v izhodišče opredelitev potreb. Tudi reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju postavlja na prvo mesto opredelitev problema, in sicer z zornega kota udeleženih: kaj oni vidijo kot problem. Na tej točki se začne kognitivna pot reševanja problema, za katero je predvidoma mogoče usposabljanje (Vanek, 2017). Nezadovoljstvo s

kariero, nižji dohodek in učna pasivnost skupine z nižjimi dosežki so bolj potencial kot pa ovira, saj ni nihče rad nezadovoljen, pasiven ali šibak v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju (ki v okoliščinah pandemije lajša zadovoljevanje potreb).

Predlogi ukrepov

Interpretacija, da so prevladujoči v skupini z nižjimi dosežki potrebni izobraževalnih vlaganj, je lahko sistematično napačna, ker se opira na pomanjkljive (digitalne in/ali kognitivne) kompetence, ne upošteva pa pomanjkanja priložnosti za nadaljnji razvoj posameznikovih učnih strategij in rabo spretnosti. Prezrte, neraziskane in šibko naslovljene ostajajo tudi posameznikove interesne prioritete zunaj izobraževanja, povezave med izobrazbo in kariero, kakovost upravljanja ter drugi zorni koti socialnega kapitala (Iniguez-Berrozpe in Boeren, 2019). Zdi se, da na številne poglobitve vidike, ki bi izboljšali dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju, izobraževanje odraslih nima neposrednega vpliva, odvisno in vključeno je na primer v zvečanje splošnega družbenega zaupanja ali pa po svoji vlogi celo precenjeno (prim. Hanushek s sod., 2015).

V prihodnosti je za izboljšanje dosežkov v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju utemeljeno sodelovati s sindikati in delodajalci ter okrepiti pristop k učenju z udeleženci namesto izobraževanja za udeležence. Razvoj novih izobraževalnih programov in spodbujanje z načrtno in obilno promocijo se zdita razmeroma šibka ukrepa za krepitev splošnega zaupanja, zboljšanje kakovosti delovnih mest, večjo delovno avtonomijo in višjo kulturo učenja. Zato je naš prvi predlog, da se v okoliščinah nizkega zaupanja najprej posvetimo razlogom za nezaupanje v izobraževanju in oblikam informiranja. Za preseganje individualnih socializacijskih ovir (predsodki, strah, šibka samozavest) niso dovolj izobraževalni programi, usmerjeni v kognitivne kompetence, posredovani na daljavo. Tudi vrivanje izobraževanja v komunikacijske kanale se zdi šibka pot v učinkovit razvojni dialog, delovno razpravo in učenje na delovnem mestu (in drugod). Povečanje obsega delovne razprave kot take ni dovolj, saj je razprava le pot do rešitve. Potrebno je torej tudi upoštevanje rezultatov dialoga in razprave.

Drugi predlog se nanaša na izboljšanje učnih strategij, da bi bili dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju višji. Predlagamo:

- osmišljanje učenja zlasti v skupini z nižjimi dosežki,
- omogočanje osebne izkušnje, ki bi bila pozitivna in učinkovita,
- metodološki poudarek na problemskem izkušnjem učenju,
- odvrčanje ovir:
 - s povečano delovno avtonomijo,
 - z udeležbo pri reševanju problemov,
 - s sodelovanjem in spodbudo k delovni razpravi.

Tretji predlog je reorganizacija dela, in sicer tako, da se ob večji delovni avtonomiji posameznikov omogoči in spodbudi delovna razprava (za reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju) ter iščejo sinergije med sodelujočimi, s tem pa tudi dodana vrednost. To na vseh delovnih mestih ni mogoče, si je pa mogoče prizadevati za zahtevnejša delovna mesta. Signali zaupanja, aktivnosti (pri učenju, participaciji, ustvarjalnosti itn.) se namreč prenašajo v resnični skupini, in ne le v umetno oblikovanem analitičnem skupku (npr. skupini z nižjimi ali visokimi dosežki). Izkušnja enega od programov tak pristop zagotovo potrjuje, saj je motivacija za udeležbo vanj stabilna, zajema vsaj tretjino ranljivih skupin in sega tudi v gospodarstvo (Bogataj, 2019).

Četrty predlog se nanaša na zasnovo učne ponudbe in moč skupine z nižjimi dosežki. Udeležba skupine z nizkimi dosežki na seminarjih in delavnicah in kazalnik »rad se uči novosti« stavišja kot v Evropi. Bolj kot o novih programih in preštovanju njihovih udeležencev bi veljalo razmišljati o zahtevnejši metodološki zasnovi že oblikovanih programov, krepitvi učnih strategij ter problemskem učenju za reševanje problemov in uporabo tehnologije pri tem. Okoliščine so ugodne, saj rabo tehnologije pandemija krepi, hkrati pa jo lahko preprosta redukcija elektrike tudi nenadoma ustavi. Zato naj bi izobraževanje dalo več poudarka sposobnosti opazovanja in odzivanja na probleme ter povezovanje s situacijskim in problemskim učenjem. Taka kultura učenja raste od spodaj navzgor, dovoljuje napake in jih celo uporablja za učenje racionalnega in hitrega odločanja. Smiselno upoštevanje razlik med skupinami lahko s heterogenostjo skupin pripomore k učinkovitosti reševanja problemov. Potreben pa je tudi razvoj ponudbe za tiste z višjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju ter da namenimo pozornost učinku delovne avtonomije in delovnega sodelovanja. Dokler so zaposleni izvajalci rešitev, ki jih je poiskal nekdo drug, je težko pričakovati visoke dosežke v reševanju problemov (ne glede na tehnologijo pri tem), zato končujemo s priporočilom, da postanejo sodelavci pri iskanju in oblikovanju (novih) rešitev. Tako se namreč poveča smisel učenja z delom, zaupanje pa tudi uporaba tehnologije za reševanje problemov.

Neenake priložnosti in možnosti za vključevanje zaposlenih v izobraževanje

Mag. Jasmina Mirčeva

Uvod

Značilnosti trga dela v Sloveniji v zadnjih letih so: sprememba poklicne in sektorske strukture, zmanjševanje delovno aktivne populacije, nihanje razmerja med deležem zaposlenih in brezposelnih ter večja fleksibilizacija. Glede zadnje se država že dlje časa zavzema za razvoj varne fleksibilnosti trga dela oziroma za dopolnjevanje fleksibilnosti, socialne varnosti in aktivne politike zaposlovanja. Ta model bi olajšal usklajevanje trga dela s sodobnimi globalizacijskimi procesi, hkrati pa bi poskrbel za ustrezno socialno varnost posameznikov na robu družbe, ne glede na to ali so zaposleni ali brezposelni.

Pri tem je fleksibilnost trga dela dvojna: fleksibilnost na ravni delovanja organizacij se izraža kot nenehno spreminjanje in prilagajanje organizacij globalnim, nacionalnim ali ožjim smernicam razvoja. Fleksibilizacija na ravni posameznika se nanaša na njegove zaposlitvene priložnosti in je povezana s potekom delovnega procesa in oblikam zaposlovanja (distribucije delovnega časa, vsebine pogodb o zaposlovanju, značilnosti delovnega mesta itn.). M. Ignjatovič (2002) celo piše o fleksibilizaciji države, ki je posledica prvih dveh in se kaže v številu zakonov in sporazumov, ki določajo standarde na trgu dela.

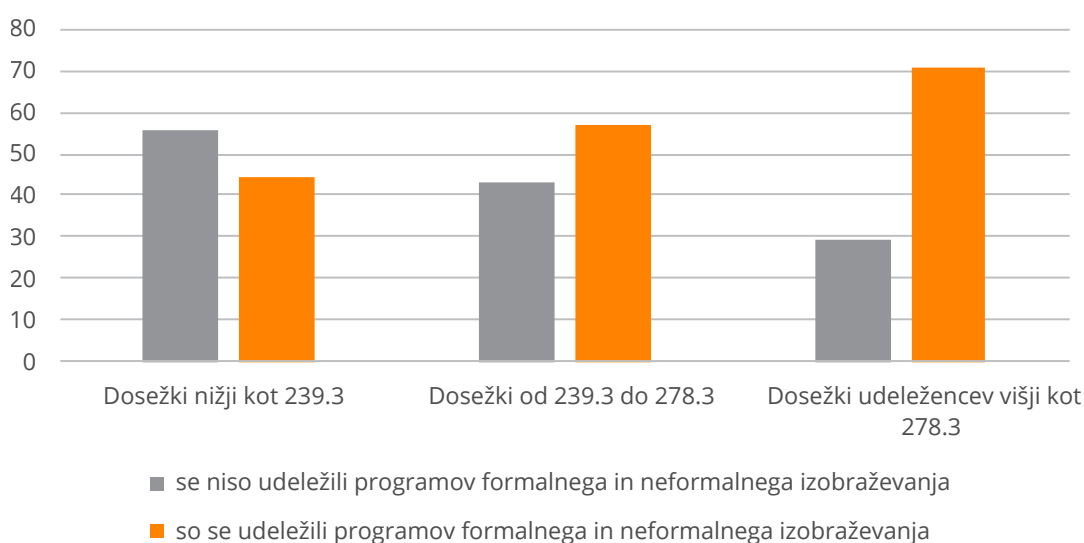
V sodobnih družbah je delo temeljni dejavnik družbene stratifikacije. Beck (1992) izpostavlja, da je delo v današnjih časih nestandardizirano. V teh razmerah postajajo znanje in spretnosti zaposlenih bolj kot kadarkoli prej temeljni dejavnik za vstop na trg dela in obstanek na njem, saj le te omogočajo fleksibilnost in prilagodljivost zaposlenih trenutnim potrebam na delovnem mestu in v organizaciji. A posledice fleksibilizacije imajo različne učinke na skupine zaposlenih, saj le te imajo različen / neenakomeren dostop do izobraževalnih in učnih priložnosti za pridobivanja znanja in spretnosti. Za nekatere skupine pomenijo te spremembe priložnost za pridobivanje novega znanja in izkušenj, za druge, ki nimajo ali imajo omejen dostop do izobraževalnih priložnosti pa stagnacija ali celo izguba znanja in spretnosti. Tako prihaja do polarizacije trga delovne sile, in sicer na interni in eksterni (Ignjatovič, 2002). Interni trg delovne sile omogoča podjetjem, da si zagotovijo specifične spretnosti in da nagradijo delavce, ki so te spretnosti pridobili. Zaposleni internega trga dela imajo več priložnosti, da ob delu pridobivajo nova znanja in spretnosti, boljše priložnosti za promocijo in obstanek v podjetju. Eksterni trg dela je bolj značilen za slabše izobražene zaposlene, ki so sicer na periferiji delovanja družbe. Za njih zaposlitev ni priložnost za napredovanje, temveč možnost preprečiti, da bi se njihov delovni in socialni status še poslabšal.

Podobno polarizacijo na trgu dela je prepoznala P. Javrh v raziskavi PIAAC pri čemer se je osredotočila na preučevanje spretnosti delovno aktivnega prebivalstva. Identificirala je 6 kategorij zaposlenih, ki imajo različne besedilne, matematične in spretnosti reševanja problemov v tehnološko zahtevnih okoljih ter ekstrahirala prevladujoče značilnosti za vsako kategorijo (skupine so podrobneje prikazane v uvodnem delu študije).

Udeležba delovno aktivnih v izobraževanju glede na značilnosti dela, delovnega mesta in zaposlitve

V nadaljevanju je prikazano kakšne so priložnosti za izobraževanje pri delu kategorij z najnižjimi (povprečno število točk pri bralnih spretnostih je 239) in najvišjimi dosežki (povprečno število točk je 278). Zanimalo nas je predvsem, koliko značilnosti organizacije/delovnega okolja spodbujajo ali ovirajo zaposlene, da bi se izobraževali; kakšno vlogo imajo pri tem značilnosti dela in nenazadnje tudi, ali in koliko lociranost podjetja spodbuja ali ovira zaposlene, da bi se izobraževali.

Slika 17: Udeležba zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne dosežke

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Porazdelitev odgovorov kaže, da je bila manj kot polovica zaposlenih z najnižjimi pisnimi dosežki v 12 mesecih pred anketiranjem aktivna v programih formalnega in neformalnega izobraževanja. Za razliko od tega, pa je izobraževalna udeležba zaposlenih z višjimi besedilnimi dosežki več kot sedemdeset odstotna. Ta distribucija podpira uvodno razlago o neenakomernem dostopu različnih segmentov do izobraževalnih priložnosti. Zaposleni z višjimi spretnosti, ki praviloma opravljajo bolj zahtevna dela imajo več priložnosti za izobraževanje in usposabljanje, saj tako zadostijo zahtevam poklicev z višjim statusom. Ob tem se izobraževanje v delovnih organizacijah pogosto uporablja kot sredstvo za promocijo in spodbujanje zaposlenih z najvišjimi dosežki, da tako obdržijo svoje delovno mesto. Manj izobraženi in usposobljeni zaposleni, ki praviloma opravljajo manj zahtevne poklice pa imajo omejeno priložnost za pridobivanje novih znanj in spretnosti.

Pri tem različni tip podjetij različno podpira zaposlene k izobraževanju in usposabljanju. V nadaljevanju predstavljamo, kako značilnosti dela in zaposlovanja (pogodbene oblike zaposlovanja, delovni čas, velikost podjetja in lastninska sestava) vplivajo na izobraževalno aktivnost zaposlenih. Rubenson, ko pojasnjuje korelacijo med delom/zaposlitvijo, udeležbo v organiziranih izobraževalnih oblikah in pridobivanjem ter uporabo spretnosti uporablja termin ‚dolga roka dela‘ (long arm of the job) (Rubenson, 2005). Delo opredeli kot eden

najpomembnejših dejavnikov, ki pojasnjujejo raven udeležbe v izobraževanju. V osnovi razmišljanja tega avtorja je, da višja pričakovanja po uporabi spretnosti spodbujajo delodajalce, da vlagajo več v to dejavnost. Pri tem dobijo največ spodbude zaposleni, ki so na višjih delovnih položajih.

Preglednica 19: Udeležba zaposlenih v izobraževanju glede na velikost podjetja, gospodarski sektor in pogodbo o zaposlitvi: besedilni dosežki

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA			
		ZAPOSLENI Z NIZKIMI DOSEŽKI, KI SO SE UDELEŽILI IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA		UDELEŽENCI Z VISOKIMI DOSEŽKI, KI SO SE UDELEŽILI IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA	
		Neudeleženci	Udeleženci	Neudeleženci	Udeleženci
Število ljudi, ki dela v tem podjetju	od 1 do 10	26,38 % ^[1]	16,68 %	27,64 %	19,44 %
		66,3 % ^[2]	33,70 %	33,49 %	66,51 %
	11 do 50	24,73 %	26,17 %	27,89 %	27,42 %
		54,03	45,97 %	26,48 %	73,52 %
	51 do 250	25,74 %	34,63 %	25,56 %	29,52 %
		48,03 %	51,97 %	23,47 %	76,53 %
251 do 1000	14,25 %	13,71 %	12,71 %	15,28 %	
	56,38 %	43,62 %	22,76 %	77,24 %	
Več kot 1000 zaposlenih		8,90 %	6,19 %	8,34 %	
	55,66 %	44,34 %	20,83 %	79,17 %	
Gospodarski sektor, kjer posameznik dela	Zasebni sektor	84,83 %	65,96 %	72,77 %	58,22 %
		62,75 %	37,25 %	32,10 %	67,90 %
	Javni sektor	15,17 %	33,40 %	26,71 %	41,23 %
		37,30 %	62,70 %	19,68 %	80,32 %
Neprireditna organizacija	0,00 %	0,64 %	0,52 %	0,55 %	
	0	0	26,31 %	73,69 %	
Pogodba o zaposlitvi	Pogodba za nedoločen čas	85,08 %	86,24 %	83,84 %	86,06 %
		55,30 %	44,70 %	25,61 %	74,39 %
	Pogodba za določen čas	14,01 %	12,15 %	15,26 %	13,24 %
		59,10 %	40,90 %	28,94 %	71,06 %
	Pogodba z agencijo za posred. del	0,55 %	0,56 %	0,33 %	0,33 %
		55,11 %	44,89 %	26,31 %	73,69 %
	Vajeništvo, pripravništvo	0,00 %	0,80 %	0,00 %	0,25 %
0,00 %		100,00 %	0	100 %	
Brez pogodbe	0,16 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	
	100 %	0,00 %	0	0,00 %	
Drugo	0,20 %	0,24 %	0,57 %	0,13 %	
	51,03	48,97 %	61,55 %	38,45 %	

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Značilnosti dela pri pojasnjevanju deleža vključenih zaposlenih v izobraževanju smo preučevali že leta 2004. Na podlagi logistične regresijske analize je bilo ugotovljeno, da najpomembnejše spremenljivke (najpomembnejši dejavniki), ki pojasnjujejo raven udeležbe so: velikost organizacije, kjer so posamezniki zaposleni in poklic oz. vrsta dela, ki ga opravlja. Manj pomembni dejavniki so: pogodbeno razmerje, delovni čas in lastninska sestava podjetij. Tudi pri analizi podatkov PIAAC so bili nekateri omenjeni dejavniki prepoznani kot pomembni pri pojasnjevanju deleža udeležbe. V analizi navajamo le tiste, ki so statistično

pomembne. V študiji sledimo smernicam širšega projekta in se predvsem osredotočamo na razlike v udeležbi dveh kategorij, ki se razlikujejo po svojih besedilnih dosežkih.

Glede korelacije, udeležba v izobraževanju – velikost podjetja' je analiza pokazala, da je za zaposlene z nižjimi dosežki najbolj ugodno, če delajo v srednje velikih podjetjih (51 do 250). S povečevanjem oziroma z zmanjševanjem števila zaposlenih linearno upada tudi udeležba v izobraževanju. Za zaposlene z nižjimi dosežki je najmanj ugodno z vidika udeležbe v izobraževanju, če delajo v mikro podjetjih. Delovno aktivni prebivalci z višjimi spretnostmi pa se najbolj izobražujejo, če delajo v velikih gospodarskih sistemih, ki štejejo več kot 1000 zaposlenih. Izobraževanje zaposlenih v večjih gospodarskih sistemih praviloma ima večjo podporo, saj imajo ta kadrovske službe, nekatere celo izobraževalna središča, zaposleni, ki se izobražujejo pa so lažje nadomestljivi. Presenetljivo pa je, da veliki gospodarski sistemi ne poskrbijo bolj za tiste, ki dosegajo nižje spretnosti oz. za nižje kvalificirane delavce z najnižjimi dohodki in za tiste, ki predvsem opravljajo fizična dela. Za zaposlene z visokimi dosežki, biti zaposlen v podjetjih z manjšim številom zaposlenih, ni ovira glede udeležbe v organiziranih izobraževalnih dejavnostih. Res je, da se jih v manjših podjetjih izobražuje manj kot v velikih gospodarskih sistemih, a udeležba v izobraževanju pri tej skupini je vsaj 66 %.

Lahko sklepamo, da so spodbude, ki jih ponujajo vsaj srednje veliki gospodarski sistemi pomemben dejavnik, ki vpliva na izobraževalno vdeleženost predvsem nižje zaposlenih. Zaposleni z višjimi spretnostmi se izobražujejo tudi takrat, ko ni sistematično organizirane službe za to dejavnost.

Za zaposlene z nižjimi besedilnimi dosežki je pomembno, ali so zaposleni v javnem ali zasebnem sektorju. Tisti v javni se izobražujejo mnogo več kot v zasebni sferi. Dejstvo pa je, da je nasploh delež zaposlenih, ki opravljajo fizično delo in z nizko formalno izobrazbo mnogo nižji v javni kot v zasebni sferi. Za razliko od te skupine, se skupina z višjimi dosežki več izobražuje, tako v javnem kot v zasebnem sektorju. Med njimi je tudi nekaj takih zaposlenih v nepridobitnih dejavnostih, kjer so bile priložnosti za izobraževanje prav tako visoke.

Že predhodne raziskave (IALS, 2000) so pokazale, da je udeležba zaposlenih v javnem sektorju višja kot tista v zasebnem. Statistične analize pa so pokazale, da v javnem sektorju je segment visoko izobraženih mnogo višji kot v zasebnem, ta pa je napovedovalec višje izobraževalne udeležbe. Pri oblikovanju ukrepov bi se bilo smiselno osredotočiti se na najbolj ranljive kategorije zaposlenih z nižjimi spretnostmi v zasebnem sektorju.

Oblike zaposlitve, ki se odražajo v zaposlitveni pogodbi so se s fleksibilizacijo trga delovne sile povečale, pri čemer pomembno vplivajo na status posameznika in priložnost, da bi se izobraževal. Podatki raziskave PIAAC kažejo, da je največ izobraževanja in usposabljanja potekalo v obdobju vajeništva in pripravništva. To je logično, vajeništvo je del sistema srednjega poklicnega izobraževanja, v obdobju pripravništva pa kandidat za zaposlitev se pripravi in usposobi za opravljanje določenega dela. Pri zaposlenih z višjimi spretnostmi največ možnosti za izobraževanje ponuja zaposlitev za nedoločen čas. Veliko se tudi izobražujejo zaposleni, ki imajo pogodbo z agencijo za posredovanje dela. Najmanj izobraževanja poteka v okviru zaposlitve za določen čas. Podobni vrstni red deleža udeležb v izobraževanju opazimo pri zaposlenih z nižjimi spretnostmi, s to razliko, da je delež izobraževanja pri vseh oblikah nižji.

Kot kaže, je tudi z vidika pridobivanja priložnosti oblika, ki je najbolj zaželena - zaposlitev za nedoločen čas. Udeležba v organiziranih izobraževalnih oblikah je relativno visoka tudi pri tistih, ki delajo preko agencije za posredovanje del. Najmanj se izobražujejo tisti,

ki so zaposleni za določen čas. Podobni vrstni red opazamo tudi pri zaposlenih z nižjimi spretnostmi s to razliko, da je delež pri vseh kategorijah, nižji.

Kot kaže je z vidika uresničevanja izobraževalnih potreb oblika zaposlitve, ki je najbolj perspektivna, zaposlitev za nedoločen čas, takoj za tem sledi zaposlitev preko pogodbe agencije za posredovanje del. Delodajalci najmanj vlagajo v tiste, ki so zaposleni za določen čas. Očitno gre za zaposlene, ki sodijo v eksterni trg delovne sile, v podjetjih opravljajo bolj kratkoročne naloge, imajo nižje kvalifikacije in opravljajo manj zahtevne naloge. Delodajalci manj poskrbijo in jih ne spodbujajo k izobraževanju, analogno temu ta kategorija ima najmanj možnosti, da se izobražuje.

Zaradi tehnološkega napredka in hitre rasti produktivnosti, ko naj bi prihajalo do skrajševanja trajanja in organiziranosti delovnega časa, bi bilo logično pričakovati, da bo več priložnosti za izobraževanje pri delu. Ob tem naj bi bil daljši prosti ali nedelovni čas, s katerim naj bi vsak posameznik razpolagal avtonomno (Svetlik, Verša, 2002). To bi omogočilo, da je v delovnem času več priložnosti za organiziranje in uresničevanje izobraževalnih potreb. Porazdelitev odgovorov zaposlenih v raziskavi PIAAC pa ne podpira teh izhodišč.

Preglednica 20: Čas dejavnosti zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne dosežke

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA	
		Zaposleni z nizkimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja	Udeleženci z visokimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja
Ste se izobraževali	Samo med delovnim časom	4,09 %	3,33 %
	Večinoma med delovnim časom	6,91 %	6,57 %
	Večinoma zunaj delovnega časa	18,6 %	21,41 %
	Samo zunaj delovnega časa	70,4 %	68,69 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Zaposleni, v preučevanem obdobju, so se izobraževali predvsem zunaj delovnega časa. Ta ugotovitev velja za obe kategoriji, predvsem pa za tiste z nižjimi izobraževalnimi dosežki, ki opravljajo predvsem manj zahtevno delo. Najmanj zaposlenih se je izobraževalo samo med delovnim časom ali večinoma med delovnim časom. Iz tega lahko sklepamo, da bolj ko je ureditev trga dela liberalna (trg dela je bolj fleksibilen in dereguliran), večje obremenitve padejo na posameznika, oz. zaposlenega. Ti v prostem času prevzamejo več odgovornosti za pridobivanje znanj in spretnosti, bodisi za zadovoljevanje osebnih, družbenih ali potreb dela. Splošno znano je, da delodajalci najbolj finančno podpirajo izobraževanje in usposabljanje zaposlenih z najvišjim statusom, da bi tako zadostili zahtevam poklicev, ki temeljijo na znanju. Velja tudi obratno delo t.i. belih ovratnikov ponuja zadostne dohodke za finančno vlaganje v učne procese, tudi takrat, ko to ni finančno podprto s strani delodajalcev (Bowles, Gintis v Haralambos, 1999).

Preglednica 21: Financiranje dejavnosti zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne

dosežke

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA	
		Zaposleni z nizkimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja	Udeleženci z visokimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja
Delodajalec podprl stroške izobraževanja	V celoti	20,82 %	13,37 %
	Delno	0,00 %	15,24 %
	Ni plačal	58,33 %	53,22 %
	Takih stroškov ni bilo	0,00 %	10,56 %
	Nisem imel delodajalca	20,85 %	7,61 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Med zaposlenimi, ki so se udeležili izobraževanja, je največ tistih z najnižjimi bralnimi spretnostmi, ki opravljajo preprosta dela in imajo nižjo formalno izobrazbo, odgovorilo, da delodajalec stroškov izobraževanja ni pokrtil. Ena petina vprašanih delodajalca ni imelo. Približno enak delež je odgovorilo, da so delodajalci v celoti podprli stroške izobraževanja. V skupini z višjimi bralnimi dosežki je ponovno največ odgovorilo, da delodajalci niso finančno podprli njihovega izobraževanja in usposabljanja, a kot sta ugotovila Bowles in Gintis, gre za skupino, ki bi si lažje privoščila udeležbo v organiziranih izobraževalnih aktivnostih tudi takrat, ko ga financira sama. Ostali odgovori zaposlenih z višjimi bralnimi spretnostmi so bili enakomerneje porazdeljeni. Desetina vprašanih je izjavila, da stroškov izobraževanja sploh ni bilo, pri 15 % pa so delodajalci izobraževanje le delno podprli. V primerjavi z kategorijo manj besedilno spretnih je delež tistih, ki ni imelo delodajalca trikrat nižji.

Ignjatovič (2002) je na podlagi poglobljenega preučevanja ugotovil, da, če se stroški usposabljanja krijejo delavcem – zelo majhna verjetnost je, da bo usposabljanje ponujeno tistim na eksternem trgu dela. Ugotovil je, da celo takrat, ko se izobraževanje ponudi tem zaposlenim, se redko odločijo zanj. Naši rezultati v veliki meri potrjujejo to ugotovitev.

Preglednica 22: Uporabnost izobraževanja / usposabljanja glede na besedilne dosežke zaposlenih

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA	
		Zaposleni z nizkimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja	Udeleženci z visokimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja
V kolikšni meri je izobraževanje koristilo pri delu ali- poslovni dejavnosti	Sploh ne	25,20 %	13,15 %
	Zelo malo	19,94 %	15,35 %
	Nekoliko	15,82 %	35,36 %
	V veliki meri	39,04 %	36,13 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Največ zaposlenih z nižjimi besedilnimi dosežki meni, da jim je udeležba v organiziranih izobraževalnih dogodkih, bodisi formalnih, bodisi neformalnih, zelo koristila pri delu. Približno četrtnina teh poudarja, da izobraževanje ni bilo uporabno pri delu oziroma poslovni dejavnosti. Dobra tretjina se je odločila za bolj nevtralne odgovore ‚zelo malo‘ ali ‚nekoliko‘. Da se četrtnina vprašanih izobraževanje/usposabljanje ne zdi koristno je presenetljivo - ob tem se sprašujemo, ali gre za udeležbo v programih za pridobivanje znanja in spretnosti za zadovoljevanje osebnih ali družbenih potreb in ciljev. Le-to včasih bolj posredno pripomore k

uresničevanju poslovnih ciljev. V vsakem primeru je potrebno preučiti učinkovitost ponudbe in pravilnost izbire za doseganje zastavljenih poklicnih ciljev. Manj kritični glede uporabnosti izobraževanja in usposabljanja so bili zaposleni z višjimi bralnimi dosežki. Pri njih prevladujejo odgovori ‚v veliki meri in nekoliko‘. Le malo se je odločilo za odgovor ‚sploh ne‘ ali ‚zelo malo‘.

Pri pojasnjevanju razlogov za neudeležbo v programih izobraževanja in usposabljanja, se v literaturi pogosto uporablja klasifikacija P. Cross (1981). Avtorica je razloge za neudeležbo uvrstila v tri skupine: situacijske, dispozicijske in institucionalne. Kot situacijske je opredelila tiste, ki so povezane s posameznikovim trenutnim položajem (situacijo) denimo: pomanjkanje časa in denarja za izobraževanje, oddaljenost od kraja, kjer potekajo izobraževalne/učne aktivnosti, pomanjkanja varstva za otroke itn. Med dispozicijske je avtorica uvrstila tiste ovire, ki so povezane s psihosocialnimi značilnostmi, npr. samopodoba, stališča, motivacija, sposobnosti. Institucionalne ovire pa so povezane z neustrezno ponudbo izobraževalnih programov, vpisnimi pogoji, neprilagojeno organizacijo in pomanjkanjem učne pomoči. Pri preučevanju razlogov za neudeležbo smo ugotavljali razlike udeležencev in neudeležencev v izobraževanju, tako med tistimi z visokimi kot tudi nizkimi spretnostmi.

Preglednica 23: Razlogi za neudeležbo v izobraževanju /usposabljanju glede na besedilne dosežke zaposlenih

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA			
		Zaposleni z nizkimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja		Udeleženci z visokimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja	
Razlogi, ki so preprečili ali onemogočili udeležbo v izobraževanju ali usposabljanju	Nisem imel pravih pogojev		6,25 %	7,29 %	5,66 %
	Izobraževanje, usposabljanje je bilo predrago	16,31 %	27,87 %	29,92 %	20,88 %
	Delodajalec ni podprl izobraževanja	10,13 %	10,53 %	7,57 %	12,35 %
	Preveč dela v službi	29,07 %	29,19 %	8,68 %	23,07 %
	Izobraževanje je potekalo ob neprimernem kraju ali času	2,20 %	8,12 %	12,04 %	13,31 %
	Pomanjkanje časa zaradi skrbi za otroke in družinskih obveznosti	14,70 %	5,96 %	22,43 %	12,78 %
	Zaradi nepričakovanega dogodka se izobraževanja/usposabljanja ni udeležil	3,93 %	2,76 %	0,00 %	3,48 %
	Drugo	22,96 %	9,32 %	12,09 %	8,48 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Med neudeleženci v izobraževanju z nizkimi spretnostmi prevladujejo sledeči razlogi za neudeležbo: prevelika obremenjenost v službi, predrago izobraževanje in usposabljanje ter pomanjkanje časa zaradi skrbi za otroke in družinskih obveznosti. Srednje pogosto omenjan razlog je, da delodajalec delavca ni podprl pri izobraževanju. Tudi med izobraževalno aktivnimi z nižjimi spretnostmi je bilo kar nekaj takih, ki bi se še več izobraževali. Kot najpomembnejše

ovire pri tem so navajali: prezaposlenost, predrago izobraževanje in usposabljanje in redkeje nizka podpora s strani delodajalca.

Če pregledamo razloge, ki so preprečevali še višjo udeležbo v izobraževanju in usposabljanju zaposlenih z višjimi dosežki vidimo, da so ti enakomerneje razporejeni. Pri tistih, ki se ne izobražujejo prevladuje razlog (predrago izobraževanja in usposabljanje), v skupini, ki se izobražuje se najpogosteje omenja razlog (preveč dela v službi). Tudi pri teh dveh kategorijah se omenjajo situacijske in institucionalne ovire, npr. to, da je izobraževanje potekalo ob nepravem času in kraju ali nizka podpora s strani delodajalca. Zanimivo je to, da zaposleni z višjimi spretnosti mnogo redkeje omenjajo kot razlog za odsotnost udeležbe v izobraževanju prevelika zaposlenost v službi – ta je v skupini z nižjimi spretnostmi najpogostejši razlog. Iz te porazdelitve lahko sklepamo, da so zaposleni z nižjimi spretnostmi, ki so eksterni trg delovne sile mnogokrat več obremenjeni pri delu, zaradi česar imajo manj časa za izobraževanje.

Med navedenimi razlogi s tem inštrumentarijem se dispozicijski razlogi le redko prepoznajo, saj so povezani s subjektivnimi značilnostmi zaposlenih, kar zahteva kvalitativni pristop. A pri razlagi situacijskih ovir je možno predvideti, da je v njihovem ozadju tudi nekaj dispozicijskih razlogov. Radovan (2008) je v kvalitativni analizi ovir, ki odraslim preprečujejo izobraževanje najpogosteje omenjal dispozicijske ovire. Pojasnil je, da za razlogom ‚pomanjkanje časa, denarja in družinske obveznosti‘, se skriva nizka motivacija, odklonilni odnos do učenja, pomanjkanje ustreznega predznanja ali spretnosti.

Kot je bilo uvodoma napisano je za trg dela v zadnjih treh dekadah značilna fleksibilizacija. Ta se izraža v spreminjanju osnovnih pravnih podlag trga dela in sfere zaposlovanja (standardov, sporazumov, delovnih pogodb), uresničuje se pa skozi nekaterih drugih sestavin in razmerij delovanja trga delovne sile. Nanaša se na povečevanje raznolikosti zaposlitvenih možnosti, oblik zaposlitve in distribucijo zaposlitvenih izkušenj in se izkazuje pri opredelitvi delovnega časa, raznovrstnost pogodb o zaposlovanju, večje možnosti za izvedbo delovnega procesa in zaposlovanja, ki jih ponuja delovna zakonodaja v višini in možnostih uresničevanja izplačevanja itn. (Ignjatovič, 200, 46).

V nadaljevanju je predstavljeno eno vprašanj, ki se dotika fleksibilnosti zaposlitve in njene implikacije na udeležbo zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove pisne spretnosti.

Preglednica 24: Fleksibilnost dela in udeležbo zaposlenih v izobraževanju/usposabljanju glede na besedilne dosežke zaposlenih

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA			
		Zaposleni z nizkimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja		Udeleženci z visokimi dosežki, ki so se udeležili izobraževanja in usposabljanja	
		Neudeleženci	Udeleženci	Neudeleženci	Udeleženci
V kolikšni meri lahko svoje delo prilagajate / spreminjate (vsebinski, časovno...)	Sploh ne	27,51 %	23,27 %	15,45 %	6,06 %
		60,70 %	39,30 %	49,16 %	50,84 %
	Zelo malo	19,08 %	17,63 %	14,61 %	8,01 %
		58,58 %	41,42 %	40,91 %	59,09 %
	Do določene mere	29,06 %	36,43 %	31,12 %	36,39 %
		51,04 %	48,96 %	24,51 %	75,49 %
	V veliki meri	16,77 %	13,69 %	22,52 %	26,21 %
		61,55 %	38,45 %	24,59 %	75,41 %
	V zelo veliki meri	7,58 %	8,98 %	16,30 %	23,32 %
		52,44 %	47,56 %	20,97 %	79,03 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Pri zaposlenih z višjimi spretnostmi se opazi linearna povezanost med dvema spremenljivkama; čim višja je fleksibilnost pri delu, tem višji je delež izobraževalne udeležbe. Razlika med izobraževalno aktivnimi, ki lahko v zelo veliki meri odločajo o poteku dela in izobraževalno manj aktivnimi, ki težje prilagajajo vsebinsko ali časovno izvedbo svojega dela je zelo izrazita. Med delovno aktivnimi, ki opravljajo manj zahtevna dela, take korelacije ni. V tej skupini so najbolj izobraževalno aktivni tisti, ki le delno lahko odločajo o pogojih dela, vsebini in časovni razporeditvi svojega dela. Najmanj izobraževalno aktivni so tisti za katere se lahko sklepa, da so pri delu precej avtonomni glede načina dela in vsebine. Tukaj se zastavlja vprašanje o tem, ali gre za delovna mesta oz. opravljanje dela, ki zahteva manj splošnih in posebnih znanj in spretnosti ali gre za kratkotrajnejše oblike zaposlovanja, ki ne spodbujajo zaposlene, da se bolj angažirajo na tem področju.

Udeležba delovno aktivnih v izobraževanju glede na regionalne posebnosti in specifične tipe naselja

V Sloveniji prostorski razvoj sledi evropskim usmeritvam za doseganje uravnoveženega in policentričnega razvoja. A statistični podatki kažejo strukturno neskladje, ki se izraža v razvojni stopnji posamezne regije. Nekatere regije posedujejo boljši potencial od drugih, razvojno šibkejše regije stagnirajo v razvoju. Po podatkih NUTS 3 se v Sloveniji v programskem obdobju 2014–2020, za določanje stopnje razvitosti upošteva indeks razvojne ogroženosti. V skladu s tem se slovenske regije razvrščajo po stopnji svoje razvitosti, kot sledi: 1. Osrednjeslovenska (39,6), 2. Obalno-kraška (66,1), 3. Jugovzhodna Slovenija (66,1), 4. Gorenjska (76,8), 5. Savinjska (101,5), 6. Spodnjeposavska (101,8), 7. Notranjsko-kraška (103,5), 8. Goriška (106,6), 9. Koroška (115,0), 10. Podravska (116,2), 11. Zasavska (138,6) in 12. Pomurska (167,9).

Preglednica 25: Regija in udeležba v izobraževanju in usposabljanju delovno aktivnih prebivalcev glede na besedilne dosežke

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA			
		BDP na prebivalca po statističnih regijah[1]	Udeleženci v IO, zaposleni z nizkimi dosežki	Udeleženci v IO, zaposleni z visokimi dosežki	Vsi delovno aktivni
Regije	Pomurska	14.937	4,73 % 38,40 %	4,82 % 57,36 %	4,64 %
	Podravska	17.838	27,23 % 53,61 %	13,17 % 81,33 %	17,35 %
	Koroška	17.885	4,53 % 28,73 %	1,46 % 79,42 %	2,40 %
	Savinjska	19.987	8,05 % 35,17 %	10,47 % 57,70 %	10,47 %
	Zasavska	11.574	1,65 % 24,52 %	0,37 % 54,47 %	1,09 %
	Spodnjeposavska	18.314	4,06 % 40,86 %	1,38 % 56,41 %	2,40 %
	JV Slovenija	21.630	8,04 % 45,79 %	4,33 % 56,64 %	5,88 %
	Osrednjeslovenska	31.169	21,65 % 48,89 %	39,53 % 78,63 %	30,71 %
	Gorenjska	19.833	6,30 % 34,68 %	12,86 % 82,51 %	12,16 %
	Notranjsko-kraška	15.837	3,77 % 47,93 %	2,00 % 85,43 %	2,73 %
	Goriška	19.930	7,55 % 42,92 %	3,16 % 70,70 %	5,33 %
	Obalno-kraška	22.627	2,44 % 37,86 %	6,44 % 64,22 %	4,84 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Udeležba delovno aktivnih prebivalcev je najvišja v osrednjeslovenski regiji, kjer je koncentracija prebivalstva najvišja, kot tudi ponudba izobraževalnih storitev in zahteve po visokokvalificirani delovni sili. A, če se upošteva število realiziranih izobraževalnih dogodkov na število prebivalcev osrednjeslovenska regija ni najboljše. Najnižja je udeležba zaposlenih v zasavski, spodnjeposavski in koroški regiji.

Glede deleža aktivnosti prebivalstva bi težko rekli, da ta sledi logiki razvitosti regij glede na BDP na prebivalca. Pri zaposlenih z višjimi bralnimi spretnostmi je udeležba v izobraževanju odraslih najvišja v notranjsko-kraški, gorenjski in podravski regiji. Relativno visok delež izobraževalno aktivnih prebivalcev imata tudi koroška in osrednjeslovenska regija. Najnižjo raven izobraževalne aktivnosti zaznavamo v zasavski, spodnjeposavski in jugovzhodni Sloveniji.

Nekoliko drugačen vrstni red glede deleža udeležbe v izobraževanju odraslih najdemo pri delovno aktivnih z nižjimi pisnimi spretnostmi, a tudi ta ne sledi razvrstitvi po BDP na prebivalca. V tej skupini so se najbolj odrezale podravska regija - edina v tej skupini, kjer je delež aktivnih višji od deleža neaktivnih, osrednjeslovenska in notranjsko-kraška. Nato

po padajočem vrstnem redu sledijo jugovzhodna Slovenija, goriška in spodnjeposavska. Najmanj so se izobraževali zaposleni v zasavski in koroški regiji.

Razlike med najvišjo stopnjo udeležbe v izobraževanju in usposabljanju delovno aktivnih prebivalcev in najnižjo stopnjo (85,43 % v notranjsko-kraški in najnižjo 54,47 % v zasavski regiji) oziroma (53,61% v podravski in 24, 52 % v zasavski regiji) opozarja na neenakomeren regionalni razvoj človeških potencialov. Regije s šibkim človeškim potencialom praviloma stagnirajo v razvoju.

Večji dostop do izobraževalnih storitev imajo zaposleni prebivalci razvitejših regij: osrednjeslovenske in jugovzhodne Slovenije, a ta povezanost, ne drži vedno. Izobraževalna udeležba je relativno visoka v notranjsko-kraški regiji, ki izkazuje dokaj skromen BDP na prebivalca. Nikjer ni bilo opazno, da bi bili prebivalci z nižjimi dosežki posebej spodbujani k izobraževanju na regionalni ravni. Podravska regija je izjema – tam je udeležba v organiziranih izobraževalnih procesih višja kot 50 %.

Zelo izrazita je tudi razlika glede deleža izobraževalno aktivnih med zaposlenimi z višjimi in nižjimi dosežki. Največja je razlika v koroški regiji, visoka je tudi v gorenjski in notranjsko-kraški regiji. Pri tem nismo zasledili posebnih ukrepov, kjer bi s pomočjo izobraževanja zmanjšali razlike v spretnostih tamkajšnjega prebivalstva.

Ena od ugotovitev raziskave PIAAC je, da posamezniki z najmanj razvitimi spretnostmi, predvsem v tehnološko bogatih okoljih zavirajo razvoj regije bolj kot pa ga posamezniki z najbolj razvitimi spretnostmi lahko pospešujejo (Domadenik, Farčnik, Kaše idr. 2015, 178-225). To je vsekakor ena od pomembnih ugotovitev, ki jo je treba upoštevati pri načrtovanju enakomernega regionalnega razvoja.

Preglednica 26: Tip naselja in udeležba v izobraževanju in usposabljanju delovno aktivnih prebivalcev glede na besedilne dosežke

		UDELEŽBA ZAPOSLENIH V PROGRAMIH FORMALNEGA IN NEFORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA				Udeležba vseh zaposlenih po tipu naselja
		Zaposleni z nizkimi dosežki		Zaposleni z visokimi dosežki		
		Neudeleženci	Udeleženci v IO	Neudeleženci	Udeleženci v IO	
Tip naselja	Ne ruralno območje, ki ima manj kot 2,000 prebivalcev	25,81 % 56,26 %	26,16 % 43,74 %	37,48 % 34,18 %	27,47 % 65,82 %	27,60 %
	Ruralno območje, ki ima manj kot 2,000 prebivalcev	27,44 % 54,85 %	29,44 % 45,15 %	20,39 % 36,06 %	13,76 % 63,94 %	19,45 %
	Kraj ki ima med 2,000–10,000 prebivalcev	19,63 % 56,63 %	19,60 % 43,37 %	13,08 % 22,63 %	17,02 % 77,37 %	17,72 %
	Kraj, ki ima več kot 10,000 prebivalcev	12,83 % 71,36 %	6,71 % 28,64 %	12,90 % 23,92 %	15,61 % 76,08 %	14,08 %
	Maribor	4,33 % 51,53 %	5,31 % 48,47 %	3,95 % 21,66 %	5,44 % 78,34 %	5,35 %
	Ljubljana	9,94 % 50,37 %	12,77 % 49,63 %	12,19 % 18,31 %	20,69 % 81,69 %	15,81 %

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Obstajajo statistično pomembne razlike v udeležbi zaposlenih v izobraževanju / usposabljanju glede na tip naselja, kjer živijo. Med zaposlenimi z višjimi dosežki je najvišja udeležba v Ljubljani in Mariboru. Precej visoka je udeležba zaposlenih v krajih med 2.000 in 10.000 in več kot 10.000 prebivalcev. Najnižja, a še vedno visoka je udeležba višje izobraženih v ne ruralnih in ruralnih območjih z manj kot 2.000 prebivalcev. Zelo podoben je vrstni red udeležbe v programih izobraževanja in usposabljanja zaposlenih z nižjimi dosežki le, da je delež aktivnih bistveno nižji. V tej kategoriji, za razliko od predhodne, prevladujejo neudeleženci v krajih, ki imajo več kot 10.000 prebivalcev in najmanj v Ljubljani in Mariboru.

Ta porazdelitev odgovorov je na nek način pričakovana, saj je v večjih središčih ponudba izobraževalnih programov in storitev bolj raznovrstna kot v manjših, ruralnih in neruralnih krajih. Z vidika izobraževalne ponudbe so najmanj privilegirani prebivalci z nižjimi dosežki v krajih, ki štejejo več kot 10.000.

V obdobju, ko je mobilnost prebivalstva relativno visoka, razdalje med kraji pa manjše, smo predvidevali, da stopnja udeležbe v organiziranih izobraževalnih dogodkih ne bo toliko odvisna od tipa in velikosti kraja bivanja. To še posebej naj ne bi veljalo za zaposlene, ki se povečini izobražujejo in usposabljujejo v organizacijah, kjer delajo in imajo več možnosti, da se izobražujejo v krajih zunaj svojega bivališča. A kot kaže, da predpostavka povsem ne drži.

Da je udeležba v izobraževanju najvišja v Ljubljani in Mariboru je nedvomno posledica tega, da je v večjih središčih delež storitvenih dejavnosti in zaposlitev, ki zahtevajo visoko kvalificirano delovno silo najvišji. Realnejšo sliko bi torej dobili, če bi v analizo vključili še nekatere druge parametre, ki se nanašajo na značilnosti prevladujočih zaposlitev v posameznih krajih.

Diskusija

Mnoga dosedanja preučevanja so pokazala, da največji del odraslega prebivalstva pridobiva znanje, spretnosti in izkušnje pri delu (International Adult Literacy Survey 1994-1998, Adult Literacy and Lifeskills Survey 2004-2008). Delovno aktivni prebivalci so mnogo bolj izobraževalno aktivni kot brezposelni. Hkrati iste analize potrjujejo, da je polarizacija v znanju, spretnostih in izkušnjah med delovno aktivnimi zelo izrazita in da obstajajo skupine delovno aktivnih, ki imajo precej otežen dostop do izobraževanja in učenja. Študija Motvacija in ovire pri izobraževanju za potrebe trga dela (Mirčeva, Žalec, Radovan, 2014) je pokazala, da na raven udeležbe pomembno vplivajo socio-skupinski dejavniki, npr. starost, zaključena formalna izobrazba, izobrazba staršev. V študiji Neenake priložnosti in možnosti za vključevanje zaposlenih v izobraževanje, ki je sestavni del Sekundarne analize podatkov PIAAC: Zaposleni odrasli z najnižjimi dosežki na testiranju spretnosti PIAAC, smo se osredotočili na značilnosti dela, konkretnije smo ugotavljali kakšna je udeležba delovno aktivnih v izobraževanju glede na velikost podjetja oz. organizacije, kjer so posamezniki zaposleni, sektorja, pogodbe o zaposlitvi, kakšne so razlike pri udeležbi v izobraževanju in usposabljanju glede na čas, finančne podpore, fleksibilnosti dela in pričakovane koristi. Posebej je bila analizirana vloga regij in tipa naselja pri pogojevanju večje ali manjše udeležbe v izobraževanju.

Analiza je pokazala, da imajo delovno aktivni prebivalci neenakomeren dostop do izobraževalnih priložnosti in da se njihova izobraževalna dejavnost v kontekstu dela zelo razlikuje. Pri vseh preučevanih parametrih so bile tudi evidentne razlike v izobraževalni udeležbi glede bralnih spretnosti zaposlenih ter narave dela. Potrjena je bila domneva, da je raven udeležbe delovno aktivnih prebivalcev v izobraževanju / usposabljanju diverzificirana

in da je pogojena z merjenimi značilnostmi dela, zaposlitve oz. ožjega in širšega okolja, kjer poteka delo. To ugotovitev lahko povežemo z teoretičnim izhodiščem te študije, ki opozarja na obstoj internega in zunanjega trga delovne sile, pri čemer delovna mesta prvih praviloma temeljijo na večji količini znanja, spretnosti in izkušenj ter ponujajo več možnosti za uresničevanje bolj resnih izobraževalnih načrtov. Analogno temu zaposleni v tem segmentu vlagajo več časa denarja in energije v izobraževalno dejavnost, delodajalci pa jih spodbujajo k temu. Velja obratno, zaposleni z manj zahtevnimi poklici oz. naravo dela imajo manj možnosti za izboljševanje delovnega položaja in napredovanje, zaradi nižjih prihodkov pa tudi manj priložnosti, da bi si sami financirali izobraževalno dejavnost. Analiza je pokazala, da so še posebej prikrajšane kategorije z nižjimi spretnostmi, ki delajo v zasebnem sektorju in v mikro podjetjih. Pri oblikovanju ukrepov bi se bilo smiselno tem kategorijam zaposlenih ponuditi posebno pozornost.

V študiji so bili posebej analizirani razlogi za nesodelovanje tako pri tistih z nižjimi kot pri tistih z višjimi spretnostmi. V obeh kategorijah se navajajo situacijski kot tudi institucionalni razlogi, pri čemer prevladujejo ‚predrago izobraževanje in usposabljanje‘ ter ‚preveč dela v službi‘. Dispozicijski razlogi, s pomočjo obstoječega inštrumentarija niso mogle bile tako transparentne, saj se za njihovo preučevanje primernejši kvalitativni pristop. A pri razlagi situacijskih ovir je možno predvideti, da je ozadju institucionalnih in situacijskih tudi nekaj dispozicijskih razlogov. Npr. Radovan (2008) je ugotovil, da se za razlogom ‚pomanjkanje časa, denarja in družinske obveznosti‘, skriva nizka motivacija, odklonilni odnos do učenja, pomanjkanje ustreznega predznanja ali spretnosti.

Pojasnil je, da za razlogom ‚pomanjkanje časa, denarja in družinske obveznosti‘, se skriva nizka motivacija, odklonilni odnos do učenja, pomanjkanje ustreznega predznanja ali spretnosti.

Evropski in nacionalni dokumenti izpostavljajo, da je treba tistim, ki iz katerekoli razlogov niso uspeli pridobiti znanja in spretnosti ponuditi možnost za to. Ustrezna znanja in spretnosti so temeljni dejavniki razvoja, konkurenčnosti in uspešnosti podjetij v nacionalnem in mednarodnem prostoru, hkrati pa omogočajo večjo prožnost v tehnološko zahtevnih okoljih. Pred leti so bile za potrebe razvoja spretnosti zaposlenih izoblikovane ‚Temeljne smernice‘. Gre za razvijanje strategij in prijemov za prepoznavanje primanjkljajev, izboljšanje dostopnosti, bolj kakovostna promocijska dejavnost, razvijanje in izvajanje programov in dejavnosti ter vpeljevanje spodbud za izobraževanje in usposabljanje vseh najbolj pa ranljivih skupin prebivalstva (Ivančič, 2007). To za sodobne in systemske smernice, ki niso zadosti integrirane v razvojne in kadrovske strategije podjetij. Ob tem je potrebno upoštevati tudi nacionalne posebnosti, regionalne specifičnosti, priložnosti, ki jih ponujajo bolj ali manj urbanizirani kraji bivanja ter posebnosti gospodarskih entitet. Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (2007) prepoznava regije kot inovativne in samostojne enote. Med temeljnimi cilji dokumenta je spodbujanje vseživljenjskega učenja v podporo zviševanju izobrazbene ravni prebivalstva ter povečevanje dostopa do izobraževanja in učenja za vse.

Priporočila

PRIPOROČILO 1:

Vsaka država mora poskrbeti za celovito bazo podatkov, analiz, raziskav o stanju spretnosti in udeležbi delovno aktivnega prebivalstva v izobraževanju in usposabljanju. Pri pojasnjevanju stanja je potrebno ugotovitve skrbno kontekstualizirati.

PRIPOROČILO 2:

Potrebno je oblikovati prožne in raznolike strukture in modele za izobraževanje delovno aktivne populacije, saj visoko kakovostni sistemi izobraževanja in usposabljanja delovno aktivnih korelirajo z dobro delujočim trgom dela. Desjardins poudarja, da je značilnost naprednih in odprtih sistemov izobraževanja, da vključujejo raznoliko in prožno ponudbo. Ob tem poudarja vlogo države, ki omogoči uresničevanje izobraževalnih priložnosti za zaposlene v negotovih razmerah (npr. začasne in druge oblike prožne zaposlitve), ko se ne morejo zanesti na svoje delodajalce.

PRIPOROČILO 3:

Država je ključna pri zagotavljanju izobraževalne in učne priložnosti in poti za delovno aktivne odrasle z najnižjim znanjem, spretnostmi in kompetencami. Ta naj bi pripomogla k nadgradnji spretnosti prebivalcev z nezadostnimi dosežki in k izboljševanju njihove zaposljivosti. Oboje je pomembno za njihovo vključevanje v širše procese vseživljenjskega izobraževanja in učenja.

PRIPOROČILO 4:

Zagotoviti ustrezno koordinacijo med partnerji pri razvijanju ponudbe in uresničevanju izobraževalnih priložnosti za potrebe dela. Socialna partnerstva, kot tudi partnerstva na lokalni, regionalni in panožni ravni, so ključna za doseganje sinergije pri iskanju rešitev.

PRIPOROČILO 5:

Delovno mesto mora biti oblikovano tako, da omogoča pridobivanje in uporaba kompleksnih spretnosti. Ohranjanje obstoječih in pridobivanje novih spretnosti je pomembno za vse kategorije zaposlenih, tako za tiste ki opravljajo bolj zahtevne kot manj zahtevne naloge in imajo različne položaje v podjetjih. Le izobraževanje, ki je kompleksno in integrira različne strukture (celo vertikalno) zaposlenih omogoča razvoj, uresničevanje potreb po ustrezno usposobljenih in kvalificiranih delavcih v podjetjih, hkrati večjo motiviranost, individualni razvoj in zadovoljstvo vsakega posameznika za opravljanje svojega dela.

Skupne ugotovitve in predlogi

Delovno aktivni prebivalci z nizkimi dosežki

Spolna in starostna struktura skupine z najnižjimi dosežki se razlikuje od populacije ne glede na to, ali jo gledamo z zornega kota besedilnih, matematičnih spretnosti ali spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. V skupini je dvakrat več moških, starih od 56 do 65 let, kot v skupini z najvišjimi dosežki, ki je po starostni strukturi moških tudi sicer mlajša.

Regionalna razpršenost delovno aktivnih z najnižjimi spretnostmi: Regije, kjer je največ delovno aktivnih z najnižjimi ravni spretnosti, so: 20-odstotni delež vse skupine je v podravske regiji, savinjska regija ima 10,68-odstotni delež celotne skupine, sledita spodnjeposavska in goriška regija. V zasavski regiji je razmerje v deležu karierno najmanj uspešnih glede na vse delovno aktivne v regiji najbolj porušeno, to se posebno pokaže v doseženih ravneh besedilnih spretnosti. Med zaposlenimi z višjimi in nižjimi dosežki glede deleža izobraževalno aktivnih se pokaže zelo izrazita razlika: največja je v koroški regiji, velika je tudi v gorenjski regiji in notranjsko-kraški.

Različen tip naselja omogoča različen dostop do izobraževanja in vpliva na življenjski slog: Več kot polovica skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših naseljih, med temi največ v podeželskih naseljih z manj kot 2000 prebivalci.

Zahtevnost dela se zrcali v zahtevah po kvalificiranosti glede na trenutno delo, to pa delno že kaže na delovne pogoje, ki razvoj spretnosti spodbujajo ali zavirajo: Skupina z najnižjimi dosežki pri spretnostih ima daleč največji delež polkvalificiranih poklicev za industrijsko delo. Respondentov z osnovnimi poklici za preprosta dela je osemkrat več kot v skupini z najvišjimi dosežki, ki se le redko pojavijo v tej kategoriji. Pogoji za razvoj spretnosti so v polkvalificiranih poklicih za neindustrijski način dela in za industrijski način dela približno podobni (Javrh, 2018). Zahtevnost dela je v teh poklicih v nekoliko višja kot v osnovnih poklicih, kjer se zahtevnost zreducira na zelo preprosta dela, ki ne vplivajo ugodno na utrjevanje spretnosti.

Družinske in socialne okoliščine ter splošni kontekst posameznikovega življenja lahko pomenijo močno oviro: Glede na število ljudi v gospodinjstvu se skupina z najnižjim kariernim uspehom le nekoliko odmakne od razmerij, značilnih za splošno populacijo. Gospodinjstva so povprečno le nekoliko večja. Partnerji respondentov so redkeje delovno aktivni, skoraj sedmina soprogov ali zunajzakonskih partnerjev je brezposelna, več kot desetina pa jih je upokojena, predčasno upokojena ali gospodinji in skrbi za otroke in družino. To hkrati tudi pomeni večjo finančno obremenitev in negotovost, saj je dohodek te skupine precej nižji kot dohodek skupine z najvišjimi dosežki.

Motiviranost skupine za vsaj občasno neformalno udeležbo v izobraževanju zaradi šoloobveznih otrok je manj verjetna. V skupini z najnižjimi dosežki so starejši starši, to se povezuje s podatkom o starostnih razlikah med skupinama. Dobra polovica vseh otrok respondentov je stara 13 let ali več, v skupini karierno najuspešnejših pa je posebnost to, da je večji delež staršev, ki imajo otroke stare 2 leti ali manj. Možina v analizi družinske pismenosti opozarja: »Nizka raba spretnosti in slaba opremljenost

domačega okolja s pisnimi viri dajejo slutiti, da to okolje ni dovolj spodbudno za razvijanje spretnosti tako otrok kot staršev.« (Prim. Možina, 2018.) Ugotavlja, da zaradi nizkih spretnosti starši zelo težko podpirajo otrokov zgodnji kognitivni in jezikovni razvoj ter spodbujajo predbralne in predpisalne spretnosti. Raziskati bi bilo treba, kolikšno motiviranost pri pomoči svojim otrokom so imeli delovno aktivni starši z nizkimi spretnostmi.

Slabe bralne navade in nizka razvitosti besedilnih spretnosti: Število knjig v gospodinjstvu kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti v domačem okolju. Glede na število knjig v domačem gospodinjstvu lahko sklepamo, da se bralne navade skupine z najnižjimi dosežki malo utrjujejo ali sploh ne utrjujejo v domačem okolju. Podatki obeh skupin glede števila knjig, ki jih imajo te osebe v domačem gospodinjstvu, se precej razlikujejo. Polovica delovne skupine z najnižjimi dosežki ima doma do 25 knjig, četrtnina skupine do 25 do 100. Velik delež (31,95 % skupine) oseb iz te skupine ima doma le 10 knjig ali manj, to pomeni trikrat več takih gospodinjstev kot v skupini z najvišjimi dosežki.

Migrantsko ozadje lahko deloma pojasni težave z obvladovanjem besedilnih in matematičnih spretnosti: V Sloveniji se je rodilo veliko manj respondentov z najnižjimi dosežki (78,86 %) kot v kontrastni skupini z najvišjimi dosežki (92,74 %). Skupina z najnižjimi dosežki ima skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije kot kontrastna skupina, priseljenci druge generacije pa so relativno stabilno porazdeljeni v populaciji. Jasna je tudi starostna razlika med generacijami priseljencev: v skupini z najnižjimi dosežki je največ priseljencev, ki so v Slovenijo prišli po letu 1991, ko so bili stari od 16 do 30 let, v skupini najvišjimi dosežki so bili priseljenci ob priselitvi veliko mlajši. V skupini z najnižjimi dosežki je za približno 10 % manj respondentov, ki doma govorijo slovenski jezik. V skupini z najnižjimi dosežki je še enkrat več (69,19 %) respondentov imelo matere ali skrbnice z nižjo poklicno izobrazbo, kot jih je imelo v skupini karierno najuspešnejših. V skupini z najnižjimi dosežki je tudi zelo malo, skoraj petkrat manj mater ali skrbnic in očetov ali skrbnikov, ki so dosegli višjo ali visokošolsko izobrazbo.

Nizka bralna pismenost, ki jo nakazuje malo knjig v domačem gospodinjstvu, je deloma povezana s pomanjkanjem ustreznih spodbud v otroštvu, oblikovanjem nebralnih navad v mladosti in razmerami na delovnem mestu, ki niso naklonjene branju (prim. Grosman, 2011). Rezultati analize kažejo, da je skupina z najnižjimi dosežki glede tega v zelo slabem položaju: v gospodinjstvu imajo malo knjig, več njihovih staršev je priseljencev, v skupini je skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije kot v skupini z najvišjimi dosežki, daleč največji delež je tudi polkvalificiranih poklicev. V tej skupini je tudi do skoraj trikrat manj kvalificiranih delavcev v primerjavi s skupino z najvišjimi dosežki.

Povezanost slabšega zdravstvenega stanja z nizkimi ravnmi spretnosti: Samoocena zdravja med skupinama z najnižjimi in najvišjimi dosežki pokaže pomembne razlike. Osebe iz skupine z nizkimi dosežki kar za petkrat več ocenijo, da so slabega zdravja. Imajo več zdravstvenih težav in so manj zadovoljne s svojim zdravjem. Vprašanje, kakšen delež k temu prispeva slabo procesiranje kompleksnejših podatkov, bi bilo treba posebej raziskovati.

Pogoji za reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih na delovnem mestu: Potrdile so se dozdajšnje ugotovitve o močnem vplivu splošnega zaupanja in velikosti gospodinjstva na doseženo raven spretnosti. Višje dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju izkazujejo delovno aktivni iz gospodinjstev z več člani. Splošno zaupanje obeh skupin (z visokimi in nizkimi dosežki) je izrazito nizko, v skupini z nizkimi dosežki celo popolno (100 % vprašanih v tej skupini se strinja s trditvijo, da ljudem ni mogoče zaupati ali jim lahko zaupa le malo). Krepitev delovnega sodelovanja zaupanje veliko bolj (kot v kontrastni

skupini) okrepi prav v skupini z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih. Izobraževanje odraslih bi torej moralo naslavljeni in proučevati splošno zaupanje ter vpliv primarnih in sekundarnih skupin (družine, soseske, delovnega tima, učne skupine) in odnosov na delovnem mestu. Brez (pozitivnih) odnosov namreč ni delovnega sodelovanja, delovne razprave in torej (posredno) zviševanja dosežkov.

Različne učne strategije skupin ter razlike med Slovenijo in Evropo: Skupini z nizkimi in visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju sta v Sloveniji radovedni, se radi učita novosti in sta v letu pred raziskavo več kot Evropejci obiskovali seminarje in tečaje. Skupina z nizkimi dosežki se v Sloveniji odziva na povečano delovno avtonomijo. Dnevno delovno sodelovanje v Sloveniji in Evropi aktivira obe skupini, v Sloveniji bolj kot v Evropi. Obseg skupine z nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju se ob dnevnem delovnem sodelovanju in velikem obsegu učenja celo izenači s skupino z visokimi dosežki. S pogostostjo sodelovanja na delovnem mestu se skupini z nizkimi dosežki izrazito zveča tudi obseg učenja na delovnem mestu, ne pa tudi primerjava zamisli z resničnostjo ter med seboj. Stopnjevanje delovnega sodelovanja ali delovne avtonomije skupino z nizkimi dosežki torej aktivira tudi bolj kot primerljivo evropsko skupino. To pomeni, da je vpliv na višje dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju mogoč, ne pa nujno v obliki izboljšave kognitivnih kompetenc.

Skupini z nižjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju ni mogoče očitati pomanjkanja radovednosti ali slabe udeležbe na seminarjih in delavnicah: Šibkosti učnih strategij v skupini z nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju so le delno odvisne od nje same, saj rezultati analize kažejo na močan vpliv konteksta (npr. družinskega in delovnega okolja). Spretnost reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju izhaja iz problema, zato je bistveno, kaj vidijo kot problem tisti, katerih dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju so glede na druge nizki. Nezadovoljstvo s kariero, nižji dohodek in relativno učno pasivnost te skupine je mogoče videti tudi kot njen potencial.

Dejavniki, ki omogočajo, spodbujajo ali ovirajo zaposlene, da bi uresničevali svoje izobraževalne in učne načrte, so: velikost organizacije, tip lastnine, fleksibilnost dela, predvsem pa prilagodljivost delovnega časa, podpora (npr. finančna ali izvedbena), ki jo posameznikom omogočijo delodajalec in drugi. Za vse delovno aktivne prebivalce v Sloveniji je ugodnejše, če delajo v srednje velikih ali velikih gospodarskih in negospodarskih sistemih in so zaposleni v javnem sektorju. Oblika zaposlitve, ki je najspodbudnejša za izobraževanje, je zaposlitev za nedoločen čas. Najbolj so prikrajšane skupine z nižjimi spretnostmi, ki delajo v zasebnem sektorju in v mikropodjetjih. Pri oblikovanju ukrepov bi bilo smiselno tem skupinam zaposlenih nameniti posebno pozornost.

Razlogi za nesodelovanje: Pri tistih z nižjimi in tistih z višjimi spretnostmi kaže, da v obeh skupinah navajajo situacijske pa tudi institucionalne razloge, pri tem prevladujeta »predrago izobraževanja in usposabljanje« ter »preveč dela v službi«. Dispozicijski razlogi z uporabo obstoječega instrumentarija niso pregledni, saj je za njihovo proučevanje primernejši kvalitativni pristop, čeprav je pri razlagi situacijskih ovir mogoče predvidevati, da je ozadju institucionalnih in situacijskih tudi nekaj dispozicijskih razlogov. Radovan (2008) je na primer ugotovil, da se za razlogom »pomanjkanje časa, denarja in družinske obveznosti« skrivajo nizka motivacija, odklonilni odnos do učenja, pomanjkanje ustreznega poprejšnjega znanja ali spretnosti. Vpliv teh dejavnikov na delež udeležbe v izobraževanju in usposabljanju ni nekaj novega ali nepričakovanega, zaznali smo jo tudi v preteklosti ali v nekaterih drugih državah (IALS, 1994 – 1998), razlike pa so večje v liberalnih sistemih kot v socialnodemokratskih.

Toda visoka polarizacija delovno aktivnega prebivalstva in obstoj ter poglobljanje razlik med tistimi, ki imajo višje oziroma nižje spretnosti, ni obetavna in ni zaželeno. Tudi od delavcev, ki opravljajo manj zahtevne poklice, imajo nižje prihodke in sestavljajo eksterni trg delovne sile, se namreč vse bolj pričakuje, da bodo bolj angažirani, samostojni in da se bodo pri delu nenehno prilagajali novim tehnologijam in nepričakovanim okoliščinam. To lahko dosežejo le, če se nenehno izobražujejo, usposablajo in učijo, bodisi pri delu ali zunaj dela. S tem bi dosegli večjo varnost zaposlitve, imeli bi več priložnosti za napredovanje ter bi bili lahko bolj angažirani pri delu pa tudi zunaj njega.

Priporočilo 1:

Delovna mesta bi morala biti oblikovana tako, da omogočajo pridobivanje in uporabo kompleksnih spretnosti.

Ohranjanje že pridobljenih spretnosti in pridobivanje novih je pomembno za vse kategorije zaposlenih, za tiste, ki opravljajo zahtevnejše in manj zahtevne naloge ter imajo različne položaje v podjetjih. Le izobraževanje, ki je kompleksno in integrira različne strukture (celo vertikalo) zaposlenih, omogoča razvoj, uresničevanje potreb po ustrezno usposobljenih in kvalificiranih delavcih v podjetjih, hkrati večjo motiviranost, individualni razvoj in zadovoljstvo vsakega posameznika za opravljanje lastnega dela.

Omogočiti bi bilo treba več delovne avtonomije na delovnem mestu, spodbujati delovno sodelovanje vsaj v določenem delu delovnega časa, če delovni proces to dovoljuje, in načrtno spodbujati sodelovanje pri reševanju problemov (z uporabo tehnologije) – to krepitev spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih v resnici tudi pomeni. Zasnovati bi bilo treba nacionalno kampanjo za ozaveščanje nižjeizobraženih delavcev o pomenu spretnosti in njihovem vplivu na karierno uspešnost. (Raziskovalno poročilo, 2017) Naša analiza je pokazala, da so najbolj prikrajšane skupine z nižjimi spretnostmi tiste, ki delajo v zasebnem sektorju in mikropodjetjih. Večina oseb iz teh skupin se ni udeleževala organiziranih izobraževalnih dogodkov v enem letu in je imela zelo omejene priložnosti za učenje pri delu.

Ta predlog je skladen s priporočili iz Raziskovalnega poročila (2017) konzorcija raziskovalcev, ki so opravljali sekundarne študije ob objavi podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC. Predlagajo, da je zaposlene in mlade, ki šele vstopajo na trg dela, treba ozaveščati o pomenu humanega delovnega mesta, še posebno o vlogi fleksibilnosti, možnosti učenja pri delu in posledicah izolacije na delovnem mestu. Spodbujati je treba delovna okolja, v katerih posameznik opravlja raznolike delovne naloge, ki krepijo kompetence: večji obseg podobnih nalog kompetenc ne krepiti. In poudarjajo tudi, da je razvoj spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju treba krepiti z dodatnim izobraževanjem (str. 91–92). V primerjavi z drugimi državami, ki so sodelovale v obeh krogih raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, je v Sloveniji relativno nizka stopnja fleksibilnosti pri določanju zaporedja delovnih nalog (prav tam, str. 99). Potrebno je ozaveščanje in izobraževanje o povezanosti karierne uspešnosti z razvitostjo temeljnih spretnosti.

V prihodnosti je za izboljšanje dosežkov v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju utemeljeno sodelovati s sindikati in delodajalci ter okrepiti pristop k učenju z udeleženci namesto izobraževanja za udeležence. Razvoj novih izobraževalnih programov in spodbujanje z načrtno in obilno promocijo se zdita razmeroma šibka ukrepa za krepitev splošnega zaupanja, zboljšanje kakovosti delovnih mest, večjo delovno avtonomijo in višjo kulturo učenja. Zato menimo, da se je treba v okoliščinah nizkega zaupanja posebno posvetiti razlogom za nezaupanje v izobraževanju in ustreznim oblikam informiranja. Za preseganje individualnih socializacijskih ovir (predsodki, strah, šibka samozavest) niso na primer dovolj samo izobraževalni programi, usmerjeni v kognitivne kompetence in posredovani na daljavo.

Tudi vrivanje izobraževanja v komunikacijske kanale se zdi šibka pot v učinkovit razvojni dialog, delovno razpravo in učenje na delovnem mestu (in drugod).

Zgolj povečanje obsega delovne razprave kot take ne bo prineslo spremembe, saj je razprava le pot do rešitve. Potrebno bo tudi upoštevanje rezultatov dialoga in razprave. Izobraževanje odraslih bi torej moralo naslavljati in proučevati splošno zaupanje delovno aktivnih prebivalcev ter vpliv primarnih in sekundarnih skupin (družine, soseske, delovnega tima, učne skupine) in odnosov na delovnem mestu. S pogostejšim delovnim sodelovanjem se zelo okrepi zaupanje prav v skupini delovno aktivnih, ki so imeli nižje dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih. Brez (pozitivnih) odnosov namreč ni delovnega sodelovanja, delovne razprave in torej (posredno) zviševanja ravni spretnosti. Pri oblikovanju ukrepov bi bilo smiselno prav tem skupinam zaposlenih nameniti posebno pozornost.

Priporočilo 2:

Pomemben cilj razvoja izobraževalnih aktivnosti in neformalnih programov za delovno aktivne z nižjimi spretnostmi bi moral biti razvoj bralnih spretnosti, v to bi bilo treba usmeriti več proračunskega denarja.

Država z že razvitimi mehanizmi je najpomembnejša pri zagotavljanju izobraževalne in učne priložnosti ter poti za delovno aktivne odrasle z najnižjim znanjem, spretnostmi in kompetencami. Menimo, da bi bilo treba več proračunskega denarja usmeriti v razvoj izobraževalnih aktivnosti in neformalne programe za delovno aktivne z nižjimi spretnostmi. Oblikovati je treba posebne izobraževalne aktivnosti in neformalne programe za delovno aktivne z najnižjimi spretnostmi, v katerih bi krepili bralne spretnosti in ozaveščali o pomenu branja za ohranjanje temeljnih spretnosti. Oboje je pomembno za udeležbo v širših procesih vseživljenjskega izobraževanja in učenja.

Slabše bralne navade so dokazano povezane z nizko razvitostjo besedilnih spretnosti (prim. raziskava Spretnosti odraslih 2016). Bralne spretnosti so pričakovano boljše na višjih ravneh besedilnih spretnosti – odrasli, ki so se uvrstili na višje ravni, veliko boljše razumejo besednjak in stavke pa tudi odlomke besedila (in s tem tudi sporočila v digitalni obliki).

Že število knjig v gospodinjstvu deloma kaže na bralne navade, ki pomembno prispevajo k razvoju in utrjevanju besedilnih spretnosti v domačem okolju. Analiza je pokazala, da ima velika večina skupine delovno aktivnih prebivalcev z najnižjimi dosežki v domačem gospodinjstvu zelo malo knjig. Glede na ta podatek lahko sklepamo, da se klasične bralne navade velikega deleža skupine z najnižjimi dosežki v domačem okolju utrjujejo malo ali pa sploh ne. Slabe bralne spodbude in nizka avtonomija na delovnem mestu pa prispevajo k hitremu usihanju besedilnih spretnosti, ki so temelj vseh drugih.

Solidno razvite besedilne spretnosti so prvi pogoj za razvite spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Slovenija se je glede na povprečne dosežke primerljivih držav pri besedilnih spretnostih in tudi spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih umestila dokaj nizko. Med evropskimi državami je v družbi najslabših (OECD, 2016c; prim. Javrh, 2019). Diagnostično poročilo Strategije spretnosti OECD za Slovenijo (2017) je med drugim poudarilo, da bi bilo treba »izboljšati ukrepe za razvoj spretnosti odraslih z nižje razvitimi spretnostmi« in zagotoviti »učinkovito rabo spretnosti v gospodarstvu in družbi«. Raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC je na mednarodni ravni pokazala, da odrasli z neustrezno razvitimi spretnostmi bolj zavirajo napredek, kot ga lahko pospešujejo tisti, ki imajo spretnosti najbolj razvite. Za vsako skupnost je torej temeljnega pomena, da si prizadeva čim bolj zmanjšati delež prebivalcev z neustrezno razvitimi spretnostmi.

Ta predlog je skladen s priporočili iz Raziskovalnega poročila (2017), da je treba je skrbeti za ohranjanje besedilnih spretnosti starejših, saj se obseg nalog, ki zahteva bralno pismenost, s starostjo zaposlenih povečuje (prav tam, str. 90). Še posebno tudi zato, ker je raven razvitosti besedilne spretnosti pozitivno povezana s spretnostjo reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Dobre bralne spretnosti so prvi pogoj za višje ravni »znajdenja« v tehnološko bogatih okoljih.

Priporočilo 3:

Omogočiti in spodbuditi je treba lokalna in regionalna institucionalna partnerstva (s sindikati, delodajalci, zavodi za zaposlovanje, razvojnimi agencijami, institucijami za izobraževanje odraslih in drugimi). Skupni načrt pomoči delovno aktivnim z nizkimi spretnostmi naj zajema tudi lokalna podjetja.

V regijah, kjer je število delovno aktivnih odraslih, ki so dosegli najnižje ravni spretnosti, največje, je potrebno posebno povezovanje regijskih razvojnih ustanov, pri tem pa morajo sodelovati lokalna podjetja. Zagotoviti je treba ustrezno koordinacijo med partnerji, da bi lahko hitreje razvili ustrezno ponudbo in uresničevali zahteve po prožnih izobraževalnih priložnostih za potrebe dela. Socialna partnerstva po tudi partnerstva na lokalni, regionalni in panožni ravni so temeljnega pomena za doseganje sinergije pri iskanju rešitev.

Nekatere slovenske regije so bolj ranljive od drugih. Analiza je pokazala, da je petina skupine (glede na besedilne spretnosti) vseh delovno aktivnih z nižjimi dosežki v podravski regiji; v zasavski regiji je razmerje deleža skupine z nizkimi spretnostmi glede na vse delovno aktivne v tej regiji najbolj porušeno. V spodnjeposavski, podravski in goriški regiji pa deloma tudi jugovzhodni Sloveniji je delež skupine z najnižjimi spretnostmi večji kot delež delovno aktivnih z najvišjimi.

Kot je bilo videti iz mednarodnih in domačih rezultatov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, izobrazba staršev v Sloveniji močno vpliva na razvitost spretnosti, močnejše kot povprečno v Evropski uniji in OECD. Iz tega bi lahko sklepali, da izobraževalni sistem v Sloveniji še vedno ne opravi svoje korekcijske vloge pri pomanjkanju spodbud za razvoj spretnosti prebivalcev toliko, kot na primer v razvitih državah Evropske unije. V večini držav Evropske unije je vpliv izobrazbe staršev na razvitost posameznikovih spretnosti precej manjši (prim. OECD, 2016). Kakšen pomen ima pri tem (ne)razvitost regije, je področje, ki bi ga bilo vredno posebej raziskovati.

Na podeželju je treba okrepiti medresorsko sodelovanje vseh lokalnih akterjev, da bi lažje in hitreje lahko pripravili posebne izobraževalne aktivnosti in neformalne programe za delovno aktivne z najnižjimi spretnostmi.

Četrtnina skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših podeželskih naseljih (z manj kot 2000 prebivalci), nekoliko manjši delež pa tudi v primestjih in urbanih naseljih z manj kot 2000 prebivalci. Več kot polovica skupine z najnižjimi dosežki živi v manjših naseljih, kjer je pomen lokalne skupnosti še ohranjen. Različni tipi naselja omogočajo različen dostop do izobraževanja in vpliva na življenjski slog. Dejstvo, da velik delež delovno aktivnih živi na podeželju, lahko pomeni poglobitveni potencial za skupnostne oblike izobraževanja. Menimo, da bi posebno pozornost morali nameniti krepitvi splošnega zaupanja in razvijati priložnosti za učenje, v katere bi poudarjeno uvrščali sodobno tehnologijo. To bi bilo še posebno pomembno za starostno skupino polkvalificiranih moških 50+, ki sestavljajo pomemben delež delovno aktivnih prebivalcev z nizkimi spretnostmi.

Priporočilo 4:

Pozornost usmeriti v spoznavanje, upoštevanje in nadgrajevanje zdajšnjih učnih strategij (npr. delovno sodelovanje in delovna razprava za reševanje problemov) delovno aktivnih prebivalcev z nizkimi spretnostmi za krepitev splošnega zaupanja in povečanje obsega učenja, povezanega s tehnologijo.

Izboljšanje učnih strategij je nujno, da bi bili dosežki delovno aktivnih z nizkimi spretnostmi v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju višji. Na podlagi sklepov naše analize predlagamo: osmišljanje učenja zlasti v skupini z nižjimi dosežki; omogočanje osebne izkušnje, ki bi bila pozitivna in učinkovita; metodološki poudarek na problemskem izkušenjskem učenju; odvrčanje ovir s povečano delovno avtonomijo, prav tako z udeležbo pri reševanju problemov, s sodelovanjem in spodbujeno delovno razpravo. Tako bi lahko vplivali na krepitev splošnega zaupanja in povečevali obseg učenja, povezanega s tehnologijo, pri tem segmentu delovno aktivnih prebivalcev.

Udeležba skupine z nizkimi dosežki na seminarjih in delavnicah in kazalnik »rad se uči novosti« sta višja kot v Evropi. Bolj kot o novih programih in preštevanju njihovih udeležencev bi veljalo razmišljati o zahtevnejši metodološki zasnovi že oblikovanih programov, krepitevi učnih strategij ter problemskem učenju za reševanje problemov in uporabo tehnologije pri tem, ustrezni zasnovi učne ponudbe in moči skupine z nižjimi dosežki. Okoliščine so ugodne, saj rabo tehnologije pandemija krepí, hkrati pa jo lahko na primer preprosta redukcija elektrike tudi nenadoma ustavi. Zato bi naj izobraževanje dalo več poudarka sposobnosti opazovanja in odzivanja na probleme ter povezovanje s situacijskim in problemskim učenjem. Taka kultura učenja raste od spodaj navzgor, dovoljuje napake in jih celo uporablja za učenje racionalnega in hitrega odločanja. Smiselno upoštevanje razlik med skupinami lahko s heterogenostjo skupin pripomore k učinkovitosti reševanja problemov.

Oblikovati je treba prožne in raznolike strukture in modele za izobraževanje delovno aktivne populacije, saj visokokakovostni sistemi izobraževanja in usposabljanja delovno aktivnih korelirajo z dobro delujočim trgom dela. Desjardins poudarja, da je značilnost naprednih in odprtih sistemov izobraževanja, da vsebujejo raznoliko in prožno ponudbo. Ob tem poudarja vlogo države, ki omogoči uresničevanje izobraževalnih priložnosti za zaposlene v negotovih razmerah (npr.časne in druge oblike prožne zaposlitve), ko se ne morejo zanesti na svoje delodajalce. (Prim. Desjardins, 2019.)

Potreben pa je tudi razvoj ponudbe za tiste z višjimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju ter nameniti pozornost učinku delovne avtonomije in delovnega sodelovanja. Dokler so zaposleni zgolj izvajalci rešitev, ki jih je poiskal nekdo drug, je težko pričakovati visoke dosežke v reševanju problemov (ne glede na tehnologijo pri tem), zato končujemo s priporočilom, naj postanejo sodelavci pri iskanju in oblikovanju (novih) rešitev. Tako se namreč poveča smisel učenja z delom, zaupanje pa tudi uporaba tehnologije za reševanje problemov. Spodbujanje delovne razprave na vseh delovnih mestih ni mogoče, si je pa mogoče prizadevati za zahtevnejša delovna mesta. Signali zaupanja, aktivnosti (pri učenju, participaciji, ustvarjalnosti itn.) se namreč prenašajo v resnični skupini, in ne le v umetno oblikovanem analitičnem skupku (npr. skupini z nižjimi ali visokimi dosežki). Izkušnja že razvitih neformalnih programov tak pristop zagotovo potrjuje, saj je motivacija za udeležbo v njih stabilna, zajema najbolj ranljive skupine in sega tudi v gospodarstvo (prim. Bogataj, 2019).

Priporočilo 5:

Javnost je treba načrtnje ozaveščati o povezanosti slabšega zdravstvenega stanja z nizkimi ravnmi spretnosti.

Podoben je bil sklep raziskovalcev že ob prvi objavi rezultatov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC, ki so zapisali, da je treba vpeljati sistematično ozaveščanje o pomenu skrbi za zdravje karierno neuspešnih. (Raziskovalno poročilo, 2017)

Skupina z nizkimi dosežki je kar za petkrat več potrdila mnenje, da so slabega zdravja, pa tudi sicer se ocene te skupine precej bolj nagibajo k slabšemu zdravju kot ocene celotne populacije. To pomeni, da imajo več zdravstvenih težav in da so manj zadovoljni s svojim zdravjem, kar se ujema z ugotovitvami drugih raziskovalcev. (Prim. Kieselbach, Dodič-Fikfak in drugi, 2011 v: Raziskovalno poročilo, 2017, str. 117.) Kaj vse vpliva na to stanje, bi moral biti predmet nadaljnjih analiz. Predvidevamo pa, da svoj delež k temu stanju prispeva slabo procesiranje kompleksnejših podatkov, kot so na primer navodila za jemanje zdravil, razbiranje ukrepov na podlagi zdravniških diagnoz in priporočil ter na primer najdenje pri elektronskem naročanju na zdravniški pregled. Raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC 2016 je dokazala, da se odrasli z najnižjimi dosežki zelo težko znajdejo pri razbiranju kompleksnejših informacij, saj raven njihovih spretnosti ne zadošča, da bi te informacije zadovoljivo procesirali in obvladovali. Naša analiza je pokazala, da nastaja precejšnja razlika med zdravjem te skupine v primerjavi s skupino z visoko razvitimi spretnostmi. Tako ta skupina skoraj nevidno postaja vse bolj izključena iz področja zdravja. Kaj to pomeni v zdajšnjem položaju pandemičnih razsežnosti, bodo šele razkrili podatki o tem, kateri segmenti populacije so bili v resnici najbolj prizadeti.

Raziskava Included (prim. Hager, 2009; Javrh, 2009) je opozorila, da obstaja močna povezava med posameznikovimi izobraževalnimi dosežki in njegovim zdravim vedenjem ali zdravstvenim stanjem. Ker se izključevalni dejavniki na področju zdravja začnejo akumulirati že v predšolskem obdobju, je to področje, ki je tesno povezano z izobraževanjem, še posebno občutljivo (prav tam). Treba je poudariti, da je to eno od štirih področij, ki so nevarna žarišča procesov izključevanja in generiranja marginaliziranih skupin.

Priporočilo 6:

Pri načrtovanju ukrepov in dostopanju do skupine delovno aktivnih prebivalcev z nizkimi spretnostmi in uvajanju problemskega učenja je treba posebno pozornost nameniti specifičnim značilnostim, kot so: migrantsko ozadje, družina, socialne okoliščine in druge.

Pri pripravi vseh načrtov za posebne izobraževalne aktivnosti in neformalne programe za delovno aktivne z najnižjimi dosežki je treba posebno pozornost nameniti temu, da je velik delež moških in žensk v skupini starih od 46 do 55 let in da je v skupini veliko moških starih od 56 do 65 let. Vsebine in oblike naj bodo prilagojene tem starostnim skupinam. Poleg tega je treba upoštevati tudi to, da največji delež skupine z nizkimi dosežki opravlja polkvalificirane poklice v industriji, veliko pa tudi poklice za preprosta dela in imajo temu primerno tudi nizko plačo in nizko fleksibilnost delovnega časa. Nizka zahtevnost dela delno že nakazuje na neugodne delovne razmere, ki zavirajo razvoj spretnosti.

Pri načrtovanju izobraževalnih aktivnosti in programov za delovno aktivne z najnižjimi dosežki je treba bolj upoštevati družinske in socialne okoliščine ter splošni kontekst posameznikovega življenja. Veliko več delovno aktivnih iz skupine z najnižjim kariernim uspehom živi s partnerji, ki so pogosteje brezposelni, upokojeni ali predčasno upokojeni ali

gospodinjijo in skrbijo za otroke ali družino, kot je značilno za populacijo. To pomeni poleg tega, da so po dohodku med najnižjimi v državi, veliko finančno obremenitev in negotovost. Ta okoliščina lahko močno vpliva na motivacijo za udeležbo v kakršni koli obliki izobraževanja. Posebno pozornost je treba nameniti motiviranju karierno manj uspešnih, saj so relativno zadovoljni z delom oziroma svojo kariero. (Raziskovalno poročilo, 2017)

Velika večina iz skupine živi v veččlanskih družinah. V skupini z najnižjimi dosežki so starejši starši, kar se povezuje s podatkom o starostnih razlikah med skupinama. Dobra polovica vseh otrok respondentov je stara 13 let ali več, v skupini karierno najuspešnejših pa je posebnost to, da je večji delež staršev, ki imajo otroke stare 2 leti ali manj.

Motiviranost skupine za vsaj občasno neformalno udeležbo v izobraževanju zaradi šoloobveznih otrok je manj verjetna. Po izkušnjah iz prakse so starši iz bolj ranljivih skupin, ki imajo šoloobvezne otroke, vsaj v določenem obsegu motivirani za izobraževanje, saj želijo svojim otrokom ponuditi pomoč. (Javrh, 2011)

Posebno pozornost je treba nameniti migrantskemu ozadju delovno aktivnih z najnižjimi dosežki. Migrantsko ozadje lahko deloma pojasni težave z obvladovanjem besedilnih in matematičnih spretnosti. Skupina z najnižjimi dosežki ima skoraj trikrat večji delež priseljencev prve generacije, ko jo gledamo in primerjamo s stališča dosežkov pri besedilnih spretnosti. Leto priselitve in starost ob priselitvi razkrijeta starostno razliko med generacijami priseljencev: v skupini z najnižjimi dosežki je največ priseljencev, ki so v Slovenijo prišli po letu 1991, ko so bili stari od 16 do 30 let, v skupini najvišjimi dosežki pa so bili priseljenci ob priselitvi veliko mlajši. Na vprašanje »Katerega jezika ste se v otroštvu doma najprej naučili in ga še vedno razumete?« je skoraj šestina skupine odgovorila, da je bil to bosanski, hrvaški, črnogorski ali srbski jezik; to je precejšnja razlika v primerjavi z deležem v populaciji.

Poleg tega podatki tudi razkrivajo, da je bila tudi izobrazbena raven njihovih staršev nižja kot v populaciji. Izobrazbena raven staršev vpliva na najzgodnejše spodbude za razvoj temeljnih spretnosti – to besedilne, matematične spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih po definiciji OECD zagotovo so (prim. OECD, 2016). Nizka bralna pismenost, ki jo nakazuje malo knjig v domačem gospodinjstvu, je deloma povezana s pomanjkanjem ustreznih spodbud v otroštvu, oblikovanjem nebralnih navad v mladosti in s pogoji na delovnem mestu, ki niso naklonjeni branju (prim. Grosman, 2011). Kot je bilo razvidno iz rezultatov naše analize, je skupina z najnižjimi dosežki glede tega v zelo slabem položaju.

Predlagane specifike skupine z nizkimi dosežki lahko izobraževanje dobro izkoristi z uvajanjem problemskega učenja, ki je vezano na obvladovanje tehnologije in varnost delovnega mesta. Posebno skrb je treba nameniti izobraževanju na delu, s poudarkom na znanju o tem, zakaj razvoj različnih temeljnih spretnosti ohranja prožnost. (Prim. Raziskovalno poročilo, 2017.)

Priporočilo 7:

Zagotoviti je treba kontinuiran analitični vpogled v stanje razvitosti spretnosti delovno aktivnega prebivalstva.

Na nacionalni ravni je treba skrbeti za celostno in ažurno bazo podatkov, analiz in raziskav o stanju spretnosti in udeležbi delovno aktivnega prebivalstva v izobraževanju in usposabljanju. Pri pojasnjevanju stanja je treba ugotovitve skrbno kontekstualizirati.

S predlaganimi ukrepi, tako smo prepričani, bi učinkovito prispevali h krepitvi varnosti zaposlitve delovno aktivnih prebivalcev z niskimi dosežki. Z upoštevanjem specifičnih značilnosti skupine bi pripomogli k večji atraktivnosti novih ukrepov, ki bi bili usmerjeni v krepitev fleksibilnosti njihove zaposlitve in v večje raznolikosti v priložnostih, ki jih lahko ponudi izobraževanje.

Viri in literatura

- Bacchi, C. (2020). Problem-Solving as a Governing Knowledge: »Skills«-Testing in PISA and PIAAC. *Open Journal of Political Science*, 10, 82–105. <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=97576>.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Belanger, P., Valdivielso, S. (ur.), (1997). *The Emergency of Learning Societies: Who Participates in Adult Learning?* Oxford, New York, Hamburg: Pergamon.
- Beltram, P., Zagmajster, M., Bogataj, N., Šinko, S. (2014). *Analitične podlage za posodobitev modela središč za samostojno učenje (SSU) in modela borz znanja (BZ)*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Biesta, G. (2015). *When learning becomes the problem: Action, Community and Democracy Beyond Learning?* Ljubljana: mednarodna konferenca ESREA, junij 2015.
- Bogataj, N. (2019). *Kako obogateti – Bistvo je očem skrito*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. V: J. Richardson (ur.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (241–258). New York: Greenwood.
- Bruto domači proizvod po statističnih in kohezijskih regijah, Slovenija* (2018). <https://www.stat.si/statweb/News/Index/8567> (pridobljeno 29. 10. 2020).
- Brzelak in drugi (2017). Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 – Tematske študije (Raziskovalno poročilo). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Cross, K. P. (1981). *Adults as Learners: Increasing Participation and Facilitating Learning*. Jossey-Bass Publishers.
- Desjardins, R. (2019). Labour Market Benefits of Adult Education from a Global Perspective. *International Review of Education*, 65, 955–973. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11159-019-09813-1> (pridobljeno 25. 8. 2020).
- Diagnostično poročilo Strategije spretnosti OECD za Slovenijo (2017), Strategija spretnosti OECD. Povzetek zaključnega poročila o oceni stanja, Slovenija 2017. Paris: OECD.
- Dolničar, V., Mrzel, M. (2016). Digitalna pismenost in reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih V: P. Javrh (ur.), 2017, Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Domadenik, P. in drugi (2017). Kakovost človeškega kapitala in gospodarska uspešnost regij v Sloveniji. V: P. Javrh (ur.), Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 – Tematske študije. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Domadenik, P., Farčnik, D., Kaše, R., Mihelič, K. K., Ograjenšek, I., Zupan, N. (2015). Kakovost človeškega kapitala po slovenskih regijah ter njen vpliv na gospodarski potencial in razvojno uspešnost. V: Preliminarno poročilo PIAAC – Tematske študije. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Domadenik, P. in drugi (2016). Značilnosti in vpliv (ne)ujemanja izobrazbe in spretnosti z zahtevami delovnega mesta na ekonomske dosežke in zadovoljstvo odraslih v Sloveniji. V: P. Javrh (ur.), 2017, Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 (37–96). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- European Commission (2012). *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes*. Strasbourg.
- Flecha, R. in Gómez, J. (2004). Participatory Paradigms: Researching 'with' rather than 'on'. V: B. Crossan, J. Gallacher in M. Osborne (ur.), *Researching Widening Access: Issues and Approaches in An International Context* (129–140). London: Routledge.
- Fourth Global Report on Adult Learning and Education. Leave no one behind. Participation, Equity and Inclusion UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372274> (pridobljeno 25. 9. 2020).
- Gelhard, A. (2017). *Kritika kompetenc*. Ljubljana: Krtina.
- Grosman, M. (2011). Boljše branje za boljše sporazumevanje. V: P. Javrh (ur.), *Obrazi pismenosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Hager, B. (2009). Health Report. INCLUDE-ED WP 11. Project 3: Social and educational exclusion and inclusion. Social structure in a European knowledge based society. Krems, Austria: Danube University, march 2009.
- Hanushek, E. U., Schwerdt, G., Wiederhold, S., Woessmann, L. (2015). *Returns to Skills around the World: Evidence from PIAAC*. *European Economic Review*, 73, 103–130. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292114001433?via%3Dihub>.
- Haralambos, H., Morborn, M. (1999). *Sociologija: Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- Ignjatovič, M. (2002). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica. Fakulteta za družbene vede.
- Iñiguez-Berrozpe, T., Boeren, E. (2019). Twenty-First Century Skills for All: Adults and Problem Solving in Technology Rich Environments. *Technology, Knowledge and Learning*, 25, 929–951.
- Ivančič, A., Drofenik, O., Možina, E. (2007). *Smernice strategije razvoja temeljnih spretnosti zaposlenih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2008). *Spremljanje in načrtovanje razvoja kariere učiteljev po S-modelu* (1. izd). Pedagoški inštitut.
- Javrh, P. (2009). Interim report EU recommendations and directives on the EKS in Health. INCLUDE-ED WP 12. Project 3: Social and educational exclusion and inclusion. Social structure in a European knowledge based society. Ljubljana: SIAE, march 2009; interno gradivo.

- Javrh, P. (2011). Spoznanja iz prakse izobraževanja za pismenost. V: P. Javrh (ur.), *Obrazi pismenosti: Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih* (1. natis., 241–265). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2013). Izobraževalni filmi kot del učnega gradiva za ranljive ciljne skupine. V: *Andragoška spoznanja*, 19(4), 58–69.
- Javrh, P. (2016). Razvitost posameznih spretnosti in karierni razvoj posameznika. V: *Spretnosti odraslih: premislek o stanju in izzivih*, 20. Andragoški kolokvij, 29. september 2016. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2018). Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika. V: Dolničar in drugi (ur.), Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 – Tematske študije. 2. Posodobljena izdaja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2019). Bralne veščine odraslih prebivalcev Slovenije v digitalni dobi. Posvet ABC bralne pismenosti. *Center za spodbujanje bralne pismenosti*. 28. maj, 2019. Mariborska knjižnica.
- Javrh, P. (ur.), (2017). Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016. Tematske študije: raziskovalno poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2020). Karierni uspeh in model analize. Interno gradivo, 8 str.
- Kaše, R. (2016). Uvod v tematsko področje sovplivanje kompetenc na ekonomske in družbene dosežke V: P. Javrh (ur.), 2017, Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 (152– 154). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J. (2016). Participacija odraslih v izobraževanju v kontekstu uresničevanja koncept vseživljenjskosti učenja. V: P. Javrh (ur.), Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J. (2018). Slovenski model udeležbe odraslih v izobraževanju v kontekstu mednarodne primerjave. V: P. Javrh (ur.), *Spretnosti odraslih*. Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 – Tematske študije. 2. Posodobljena izdaja (103–116). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J., (2016). Razvoj spretnosti in kompetenc, značilnosti delovnega okolja in vključenost v neformalno izobraževanje. V: P. Javrh (ur.), 2017, Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 (247–285). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J., Dobnikar, M. (2011). Posledice recesije na izobraževanje za potrebe trga dela in vpliv tega dejavnika na izhod iz recesije. Poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mirčeva, J., Žalec, N., Radovan, M. (2014). Motivacija in ovire pri izobraževanju za potrebe trga dela. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mohorčič Špolar, V. A., Ivančič, A., Mirčeva, J., Možina, E., Radovan, M., Vilič Klenovšek, T., Pangerc Pahernik, Z. (2001). Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih. Študije in raziskave 10. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mohorčič Špolar, V. A., Ivančič, A., Mirčeva, J., Radovan, M. (2006). *Družbeno skupinski vplivi udeležbe odraslih v izobraževanju kot podlaga za razvoj modela poklicne kariere (Zaključno poročilo)*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mohorčič-Špolar, V. (2001). Regionalne razlike v pismenosti prebivalstva v Sloveniji. *IB revija*, 35(2–3), 55–63.
- Možina, E. (2016). Odrasli z nizkimi dosežki. V: *Spretnosti odraslih: premislek o stanju in izzivih. Zbornik prispevkov z 20. andragoškega kolokvija* (29. 9. 2016). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Možina, E. (2018). Družinska pismenost in starši iz manj spodbudnega okolja. Posvet Bralnega društva Slovenije 2018 Beremo skupaj, 10. 9. 2018. Andragoški center Slovenije.
- Možina, E. in drugi (2015). *Raziskava spretnosti odraslih: Vodnik za bralca*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Muršak, J., Radovan, M. (2016). Razvoj spretnosti in kompetenc, značilnosti delovnega okolja in vključenost v neformalno izobraževanje. V: P. Javrh (ur.), Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016 (211–246). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- OECD (2009). PIAAC Problem Solving in Technology-Rich Environments: A Conceptual Framework, OECD Education Working Papers, No. 36, PIAAC Expert Group in Problem Solving in Technology-Rich Environments. Pariz: OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/education/piaac-problem-solving-in-technology-rich-environments-a-conceptual-framework_220262483674.
- OECD (2016). Skills Matter. Further results from the Survey of Adult Skills. Pariz: OECD Publishing.
- OECD (2016). Slovenia – Country Note – Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills / Slovenija – prvi rezultati: Spretnosti štejejo – Nadaljnji rezultati Raziskave spretnosti odraslih. OECD Publishing.
- OECD (2016b). Slovenia – Country Note – *Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills* / Slovenija. Spretnosti štejejo – Nadaljnji rezultati Raziskave spretnosti odraslih, elektronski vir.
- OECD (2017). OECD Skills Strategy Diagnostic Report: Slovenia 2017, OECD Skills Studies. Pariz: OECD Publishing.
- OECD (2019). Skills Matter: Additional results from the Survey of Adult Skills, OECD Skills Studies. Pariz: OECD Publishing.
- Pavlin, S. in drugi (2017). Analiza značilnosti dela in razvoja kompetenc. V: P. Javrh (ur.), POROČILO o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016. Tematske študije, Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Popović, K. (2017), Critical Thinking, Empowerment & Lifelong Learning Policy. V: G. A. Koulaouzides in K. Popović

(ur.): *Adult Education and Lifelong Learning in Southeastern Europe* (1–15). Sense Publishers.

Pravilnik o razvrstitvi razvojnih regij po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2016–2020. Uradni list RS, št. 20/11 in 57/12. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11273> (pridobljeno 30. 10. 2020).

Radovan, M. (2008). *Značilnosti motivacije in samoregulativnega učenja in izobraževanja na daljavo*. Doktorsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FF, Oddelek za psihologijo.

Raziskovalno poročilo (2017) Strokovne podlage in priporočila. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Rubenson, K. (2005). *International Comparisons of Non-participation in Adult Education*. Prispevek na mednarodni konferenci At the Margins of Adult Education, Work and Civil Society. Ljubljana: Univerza of Joensuu, Oddelek za sociologijo.

Schein, E. H. (1978). *Career Dynamics: Matching Individual and Organizational Needs*. Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Schwab, K. (2016). *Četrta Industrijska revolucija*. <http://assets.cdnma.com/8475/assets/Cetrta-industrijska-revolucija.pdf> (pridobljeno 25. 8. 2020).

Svetlik, I., Verša, D. (2002). Skrajševanje delovnega časa. V: Svetil in drugi: *Politika zaposlovanja*, str. 118–142. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

UNESCO (2019). *Fourth Global Report on Adult Learning and Education. Leave no one behind. Participation, Equity and Inclusion*. Hamburg: UNESCO publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372274> (pridobljeno dne 25. 9. 2020).

Vanek, J. (2017). Using the PIAAC Framework for Problem Solving in Technology-Rich Environments to Guide Instruction: An Introduction for Adult Educators. Retrieved [29.5.2020], from [https://static1.squarespace.com/static/51bb74b8e4b0139570ddf020/t/589a3d3c1e5b6cd7b42cddcb/1486503229769/PSTRE_Guide_Vanek_2017.pdf]. Washington, DC

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, Ur. l. RS, št. 16/2007. http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_ZAKO5801.html (pridobljeno 15. 10. 2013).

Kazalo slik in preglednic

Kazalo slik

Slika 1: Razporeditev višine plačila glede na besedilne spretnosti iz raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC (25., 50. in 75. percentil razporeditve višine plačila)	22
Slika 2: Grafični prikaz uvrstitvenih kriterijev v skupini »karierno najmanj uspešni« in »karierno najuspešnejši« glede na prejšnjo študijo, Javrh, 2018	33
Slika 3: Delež moških in žensk v obravnavanih starostnih skupinah glede na starost	36
Slika 4: Deleži delovno aktivnih skupin glede na vse tri merjene spretnosti v Zasavju	39
Slika 5: Tip naselja glede na dosežke pri besedilnih spretnostih	41
Slika 6: Zahtevane kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela glede na dosežke pri besedilnih spretnostih	42
Slika 7: Kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela glede na dosežke pri matematičnih spretnostih	42
Slika 8: Kvalifikacije oziroma zahtevnost trenutnega dela glede na dosežke pri spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih	43
Slika 9: Velikost gospodinjstva delovno aktivnih prebivalcev – primerjava obeh skupin in populacije s stališča dosežkov pri spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih	44
Slika 10: Število in starost otrok	45
Slika 11: Migrantsko ozadje – rojen v Sloveniji	46
Slika 12: Leto priselitve in starost ob priselitvi – primerjava med skupinama	47
Slika 13: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na obseg avtonomije, če ni delovnega sodelovanja	64
Slika 14: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na obseg avtonomije ob dnevnem delovnem sodelovanju	64
Slika 15: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na učenje pri delu, če je delovno sodelovanje dnevno.	66
Slika 16: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N) in visokimi (V) dosežki v Sloveniji in Evropi glede na primerjavo zamisli med seboj in delovno sodelovanje	67
Slika 17: Udeležba zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne dosežke	76
Slika 19: Model analize konstruktov: karierni uspeh, pogoji za razvoj kompetenc na delu in raven kompetentnosti za obdelavo informacij.	111

Kazalo preglednic

Preglednica 1:	Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije od 16 do 65 let	20
Preglednica 2:	Dosežene točke pri merjenju spretnosti, povprečje za posamezni segment/skupino delovno aktivnih iz študije Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika (2018)	23
Preglednica 3:	Seznam izvirnih spremenljivk iz baze PIAAC SLO 2016	32
Preglednica 4:	Število knjig, ki jih imajo doma delovno aktivni prebivalci Slovenije – primerjava med skupinama	35
Preglednica 5:	Delež glede na rezultate pri besedilnih spretnostih po regijah	38
Preglednica 6:	Delež glede na rezultate pri matematičnih spretnostih po regijah	38
Preglednica 7:	Delež glede na rezultate pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih po regijah	39
Preglednica 8:	Tip naselja glede na nizke dosežke pri matematičnih spretnostih	40
Preglednica 9:	Tip naselja glede na nizke dosežke pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih	40
Preglednica 10:	Delovni položaj zakonskega ali zunajzakonskega partnerja	44
Preglednica 11:	Kateri jezik najpogosteje govorijo doma – primerjava med skupinama	48
Preglednica 12:	Jezik, ki so se ga naučili v otroštvu in ga razumejo še danes – primerjava med skupinama	48
Preglednica 13:	Najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegla mati ali skrbnica – primerjava med skupinama	49
Preglednica 14:	Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, katerih oče ali skrbnik se je rodil v Sloveniji	49
Preglednica 15:	Najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegel oče ali skrbnik – primerjava med skupinama	50
Preglednica 16:	Samocena zdravja delovno aktivnih prebivalcev Slovenije glede na besedilne spretnosti	50
Preglednica 17:	Končni nabor spremenljivk (OECD, 2009a)	62
Preglednica 18:	Splošno zaupanje v Sloveniji in Evropi glede na obseg delovnega sodelovanja	63
Preglednica 19:	Udeležba zaposlenih v izobraževanju glede na velikost podjetja, gospodarski sektor in pogodbo o zaposlitvi: besedilni dosežki	77
Preglednica 20:	Čas dejavnosti zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne dosežke	79
Preglednica 22:	Uporabnost izobraževanja / usposabljanja glede na besedilne dosežke zaposlenih	80
Preglednica 23:	Razlogi za neudeležbo v izobraževanju /usposabljanju glede na besedilne dosežke zaposlenih	81
Preglednica 24:	Fleksibilnost dela in udeležbo zaposlenih v izobraževanju/usposabljanju glede na besedilne dosežke zaposlenih	83
Preglednica 25:	Regija in udeležba v izobraževanju in usposabljanju delovno aktivnih prebivalcev glede na besedilne dosežke	84
Preglednica 26:	Tip naselja in udeležba v izobraževanju in usposabljanju delovno aktivnih prebivalcev glede na besedilne dosežke	85
Preglednica 27:	Deleži doseženih ravni delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri besedilnih spretnostih - povprečje za posamezni segment/skupino iz študije Javrh 2018	110
Preglednica 28:	Deleži doseženih ravni delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri matematičnih spretnostih - povprečje za posamezni segment/skupino iz študije Javrh 2018	110
Preglednica 29:	Deleži doseženih ravni delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih - povprečje za posamezni segment/skupino iz študije Javrh 2018	110
Preglednica 30:	Starostne skupine z največjim deležem delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih	112
Preglednica 31:	Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih	112
Preglednica 32:	Zahtevnost trenutnega dela glede na zahtevane kvalifikacije delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri spretnosti reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih	112
Preglednica 33:	Jezik, ki ga delovno aktivni prebivalci Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih najpogosteje govorijo doma *.	113
Preglednica 34:	Jezik, ki so se ga delovno aktivni prebivalci Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, naučili v otroštvu in ga razumejo še danes*.	113
Preglednica 35:	Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi rezultati pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, ki so se rodili v Sloveniji	113

Preglednica 36: Velikost gospodinjstev delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi rezultati pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	114
Preglednica 38: Delovni položaj zakonskega ali zunajzakonskega partnerja delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	114
Preglednica 39: Število otrok delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	114
Preglednica 40: Starost otrok delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	115
Preglednica 41: Starost najmlajšega otroka v skupini delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	115
Preglednica 42: Starost najstarejšega otroka v skupini delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	115
Preglednica 43: Starost delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	115
Preglednica 44: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - leto priselitve v Slovenijo.	116
Preglednica 45: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - delež mater ali skrbnic, ki so se rodile v Sloveniji.	116
Preglednica 46: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegla mati ali skrbnica.	116
Preglednica 47: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - delež očetov ali skrbnikov rojenih v Sloveniji.	116
Preglednica 48: Najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegel oče ali skrbnik delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	116
Preglednica 49: Samoocena zdravja delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	117
Preglednica 50: Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, ki so domači govornici.	117
Preglednica 51: Delež knjig, ki jih imajo v domačem gospodinjstvu delovno aktivni prebivalci Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih.	117
Preglednica 52: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na delovno avtonomijo v Sloveniji in Evropi, če je delovnega sodelovanja manj kot 1/4 delovnega časa.	118
Preglednica 53: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na obseg učenja z delom v Sloveniji in Evropi in obseg delovnega sodelovanja.	118
Preglednica 54: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na učno strategijo primerjanja idej z realnostjo v Sloveniji in Evropi.	118
Preglednica 55: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na naklonjenost učenju v Sloveniji in Evropi.	119
Preglednica 56: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na obseg sodelovanja in splošno zaupanje, izraženo s trditvijo: »drugi ljudje te le izrabljajo«.	119
Preglednica 57: Udeležba zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne dosežke.	120

Priloge

Dodatek 1: Deleži doseženih ravni po segmentih populacije delovno aktivnih

Preglednica 27: Deleži doseženih ravni delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri besedilnih spretnostih - povprečje za posamezni segment/skupino iz študije Javrh 2018

SEGMENT	BESEDILNE SPRETNOSTI			
	RAVEN 1*	RAVEN 2	RAVEN 3	RAVEN 4-5
[A] Nadpovprečno karierno uspešni	6,6	28,8	50,0	14,6
[B] Samozaposleni	9,6	34,7	45,4	10,3
[C] Javni sektor	14,6	40,9	37,0	7,5
[D] Delajo z ljudmi	22,7	42,8	31,1	3,3
[E] Ročno spretni moški	36,6	42,9	18,9	1,6
[F] Elementarni poklici z najnižjim dohodkom	41,3	40,8	17,2	0,7

raven 1* = seštevek pod ravnijo 1 in raven 1
Vir: Javrh, 2018.

Preglednica 28: Deleži doseženih ravni delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri matematičnih spretnostih - povprečje za posamezni segment/skupino iz študije Javrh 2018

SEGMENT	MATEMATIČNE SPRETNOSTI			
	RAVEN 1*	RAVEN 2	RAVEN 3	RAVEN 4-5
[A] Nadpovprečno karierno uspešni	5,3	25,7	46,6	22,3
[B] Samozaposleni	8,2	30,9	45,0	15,9
[C] Javni sektor	12,2	39,3	38,2	10,3
[D] Delajo z ljudmi	19,6	40,0	34,2	6,2
[E] Ročno spretni moški	35,8	40,1	21,3	2,8
[F] Elementarni poklici z najnižjim dohodkom	45,0	36,8	17,1	1,0

raven 1* = seštevek pod ravnijo 1 in raven 1
Vir: Javrh, 2018.

Preglednica 29: Deleži doseženih ravni delovno aktivnih prebivalcev Slovenije pri spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih - povprečje za posamezni segment/skupino iz študije Javrh 2018

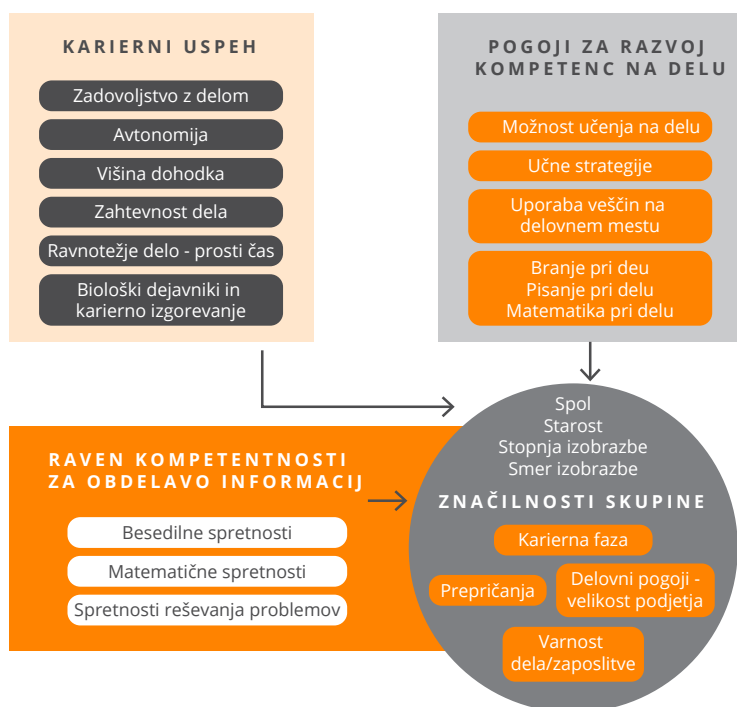
SEGMENT	REŠEVANJE PROBLEMOV		
	RAVEN 1*	RAVEN 2	RAVEN 3
[A] Nadpovprečno karierno uspešni	46,5	42,8	10,7
[B] Samozaposleni	57,7	34,9	7,4
[C] Javni sektor	62,6	33,1	4,4
[D] Delajo z ljudmi	78,3	19,5	2,2
[E] Ročno spretni moški	86,2	12,3	1,5
[F] Elementarni poklici z najnižjim dohodkom	89,4	10,3	0,3

raven 1* = seštevek pod ravnijo 1 in raven 1
Vir: Javrh, 2018.

Dodatek 2: Karierni uspeh iz študije Javrh 2018

V modelu je grafično prikazano, kako je bil v študiji *Razvitost spretnosti in karierni razvoj posameznika* zasnovan konstrukt karierni uspeh na podlagi spremenljivk iz baze PIAAC SLO 2016.

Slika 19: Model analize konstruktov: karierni uspeh, pogoji za razvoj kompetenc na delu in raven kompetentnosti za obdelavo informacij

Vir: Javrh, 2018.

Dodatek 3: Preglednice - spremenljivke iz analize 'Delovno aktivni prebivalci z najnižjimi spretnostmi – specifične značilnosti' glede na reševanje problemov

Preglednica 30: Starostne skupine z največjim deležem delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Moški, 16–25	2,55	3,11	2,5	7,94
Moški, 26–35	13,14	19,58	15,14	11
Moški, 36–45	17,14	19,99	17,75	11,13
Moški, 46–55	17,89	9,81	15,94	11,15
Moški, 56–65	4,53	1,43	4,38	10,15
Ženska, 16–25	1,04	1,56	1,25	7,49
Ženska, 26–35	8,81	18,04	11,69	9,99
Ženska, 36–45	15,50	15,55	14,75	10,26
Ženska, 46–55	16,00	9,44	13,99	10,79
Ženska, 56–65	3,40	1,49	2,61	10,11

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 31: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Priseljenci 1. generacije	16,18	5,25	12,89	12,62
Priseljenci 2. generacije	6,04	5,84	5,49	4,87
Priseljenci ostalih generacij	77,78	88,91	81,62	82,51

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 32: Zahtevnost trenutnega dela glede na zahtevane kvalifikacije delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri spretnosti reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Kvalificirani poklici	29,86	70,25	45,89	42,14
Polkvalificirani poklici za neindustrijski način dela	22,66	15,62	19,48	20,94
Polkvalificirani poklici za industrijski način dela	38,91	12,79	28,7	30,15
Osnovni poklici za preprosta dela	8,56	1,34	5,93	6,77

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 33: Jezik, ki ga delovno aktivni prebivalci Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih najpogosteje govorijo doma *

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Slovenski	90,263	97,521	92,7	92,74
Italijanski	0,000	0,119	0,08	0,1
Madžarski	0,271	0,018	0,15	0,13
Romski	0	0	0	0,1
Bosanski, Hrvaški, Črnogorski, Srbski	7,591	1,967	5,24	5,19
Makedonski	1,015	0,000	0,64	0,48
Albanski	0,221	0,011	0,7	0,72
Drugo	0,639	0,364	0,5	0,53

*numerusi so nizki glede na zajeti vzorec delovno aktivnih
Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 34: Jezik, ki so se ga delovno aktivni prebivalci Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, naučili v otroštvu in ga razumejo še danes*

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Slovenski	81,74	93,39	85,97	86,41
Italijanski	0,2	0,20	0,2	0,22
Madžarski	0,6	0,10	0,31	0,23
Romski	0	0	0	0,17
Bosanski, Hrvaški, Črnogorski, Srbski	15,38	5,26	11,24	10,67
Makedonski	0,81	0,20	0,68	0,62
Albanski	0,22	0,09	0,72	0,73
Drugo	1,05	0,76	0,88	0,94

* numerusi so nizki glede na zajeti vzorec delovno aktivnih
Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 35: Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi rezultati pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, ki so se rodili v Sloveniji

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Da	83,98	94,43	87,33	87,65
Ne	15,77	5,58	12,67	12,35

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 36: Velikost gospodinjstev delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi rezultati pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
V gospodinjstvu živi 1 oseba	5,57	6,29	6,08	6,94
V gospodinjstvu živita 2 osebi	14,44	17,09	15,86	20,1
V gospodinjstvu živijo 3 osebe	24,61	27,22	25,69	24,4
V gospodinjstvu živijo 4 osebe	35,88	34,93	34,14	30,03
V gospodinjstvu živi 5 oseb	12,99	10,86	12,2	11,59
V gospodinjstvu živi 6 oseb	4,22	2,15	3,57	4,15
V gospodinjstvu živi 7 oseb ali več	2,86	1,47	2,45	2,79

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 37: Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi rezultati pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, ki živijo z zakonskim oz. zunajzakonskim partnerjem

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Da	82,88	79,78	80,51	69,35
Ne	17,12	20,22	19,49	30,65

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 38: Delovni položaj zakonskega ali zunajzakonskega partnerja delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Zaposlen za polni delovni čas (samozaposlen, zaposlen)	74,37	82,77	77,34	64,38
Zaposlen za krajši delovni čas (samozaposlen, zaposlen)	2,54	4,60	3,31	2,59
Brezposeln	12,47	6,76	9,57	9,69
Dijak, študent	0,89	1,27	1,03	1,35
Vajenec, pripravnik	0,20	0,11	0,1	0,09
Upokojen ali predčasno upokojen	6,89	2,10	5,27	18,11
Trajno invaliden	0,10	0,00	0,3	0,55
Opravlja delo v gospodinjstvu ali skrbi za otroke/družino	1,78	1,97	2,69	2,68
Drugo	0,62	0,28	0,39	0,57

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 39: Število otrok delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
1	25,99	33,61	27,82	27,74
2	55,30	52,87	55,1	54,1
3	14,73	11,99	13,73	14,2
4	3,98	1,54	3,35	3,96

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 40: Starost otrok delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
2 leti ali mlajši	13,10	33,03	22,17	19,78
3-5 let	17,31	18,37	16,2	12,7
6-12 let	18,51	17,72	17,31	13,12
13 ali starejši	51,08	30,88	44,33	54,4

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 41: Starost najmlajšega otroka v skupini delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
2 leti ali mlajši	9,05	18,78	11,36	9,34
3-5 let	13,35	20,36	14,86	11,12
6-12 let	23,18	23,99	21,5	15,28
13 let ali starejši	54,42	36,86	54,28	64,25

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 42: Starost najstarejšega otroka v skupini delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
2 leti ali mlajši	0,03	0,61	0,48	0,58
3-5 let	5,21	14,73	7,98	6,49
6-12 let	18,85	30,32	20,72	14,76
13 let ali starejši	75,91	54,34	70,83	78,17

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 43: Starost delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
0-5 let	11,73	30,03	13,89	13,01
6-10 let	4,46	16,86	5,34	4,56
11-15 let	13,65	4,91	9,9	10,33
16-20 let	25,63	19,37	24,9	28,42
21-25 let	17,40	11,93	18,65	20,86
26-30 let	13,62	11,90	12,18	10,71
31-35 let	8,12	1,12	7,44	5,85
36-40 let	2,96	3,11	3,58	3,03
41 let ali več	1,93	0,00	4,12	3,23

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 44: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nizkimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - leto priselitve v Slovenijo

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
1931-1960	0	0	0,33	1,71
1961-1990	51,05	57,75	53,02	56,45
1991 ali kasneje	48,95	42,25	46,66	41,85

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 45: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih – delež mater ali skrbnic, ki so se rodile v Sloveniji

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Da	77,31395218	86,95129591	80,76	81,24
Ne	22,68604782	13,04870409	19,24	18,76

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 46: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegla mati ali skrbnica

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
ISCED123cshort	65,57650856	29,55057175	51,38	52,40
ISCED3excl3c4	29,9174251	52,01672988	38,56	36,29
ISCED56	4,506066335	18,43269838	10,06	11,31

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 47: Migrantsko ozadje delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih – delež očetov ali skrbnikov rojenih v Sloveniji

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Da	74,90	84,53	79,13	80
Ne	25,10	15,47	20,87	20

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 48: Najvišja stopnja izobrazbe, ki jo je dosegel oče ali skrbnik delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
1. ISCED123cshort	46,19	17,48	35,39	37,96
2. ISCED3excl3c4	48,17	57,85	51,3	48,4
3. ISCED56	5,64	24,67	13,32	13,64

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 49: Samoocena zdravja delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Odlično	18,42	23,61	19,85	20,06
Zelo dobro	26,06	43,68	32,51	28,21
Dobro	41,74	26,17	35,40	33,94
Zadovoljivo	12,17	6,04	10,02	12,80
Slabo	1,61	0,50	2,22	4,99

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 50: Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, ki so domači govorci

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
Da	81,74	93,39	86,05	86,39
Ne	18,26	6,61	13,95	13,61

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 51: Delež knjig, ki jih imajo v domačem gospodinjstvu delovno aktivni prebivalci Slovenije z nižjimi dosežki pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih

REŠEVANJE PROBLEMOV	KARIERNO NAJMANJ USPEŠNI	KARIERNO NAJBOLJ USPEŠNI	DELOVNO AKTIVNI	POPULACIJA
10 knjig ali manj	25,41	6,59	18,97	22,05
Od 11 do 25 knjig	23,90	12,94	20,04	20,46
Od 26 do 100 knjig	34,54	39,03	34,75	33,27
Od 101 do 200 knjig	9,33	21,43	14,14	13,00
Od 201 do 500 knjig	4,95	12,99	8,21	7,53
Več kot 500 knjig	1,87	7,03	3,89	3,69

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Dodatek 4: Preglednice - spremenljivke iz analize ‚Delovno sodelovanje pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih - primerjava med skupinama z visokimi in nizkimi dosežki‘

* N - skupina z nizkimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju

** V - skupina z visokimi dosežki v reševanju problemov v tehnološko bogatem okolju

Preglednica 52: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na delovno avtonomijo v Sloveniji in Evropi, če je delovnega sodelovanja manj kot 1/4 delovnega časa

Obseg sodelovanja	Skupina	SLOVENIJA - DELOVNA AVTONOMIJA V ZAPOREDJU OPRAVIL		EU - DELOVNA AVTONOMIJA V ZAPOREDJU OPRAVIL	
		ne	da	ne	da
Delovno sodelovanje v obsegu do 1/4 delovnega časa	N*	29%	37%	17%	57%
	V**	15%	47%	21%	53%

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 53: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na obseg učenja z delom v Sloveniji in Evropi in obseg delovnega sodelovanja

Obseg sodelovanja	Skupina	SLOVENIJA - KOLIKO JE UČENJA Z DELOM		EU - KOLIKO JE UČENJA Z DELOM	
		MALO ALI NIČ	VELIKO ALI ZELO VELIKO	MALO ALI NIČ	VELIKO ALI ZELO VELIKO
Delovno sodelovanje do 1/4 delovnega časa	N*	30%	54%	13%	27%
	V**	14%	55%	24%	55%
Delovno sodelovanje je dnevno	N	18%	64%	22%	30%
	V	14%	69%	23%	62%

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 54: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na učno strategijo primerjanja idej z realnostjo v Sloveniji in Evropi

Obseg sodelovanja	Skupina	PRIMERJA IDEJE MED SEBOJ (SLOVENIJA)					PRIMERJA IDEJE MED SEBOJ	
		NE	MALO	NEKAJ	VELIKO	ZELO VELIKO	SLO VELIKO+ ZELO VELIKO	EU - VELIKO IN ZELO VELIKO
Ni sodelovanja med delom	N*	8,3%	23,3%	39,9%	20,0%	8,4%	28,5%	64%
	V**	0,0%	7,1%	36,8%	43,2%	12,8%	56,1%	34%
Stalno sodelovanje med delom	N	2,4%	8,3%	54,3%	22,9%	12,2%	35%	68%
	V	0,7%	5,7%	45,2%	33,3%	15,1%	48%	40%

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 55: Obseg skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na naklonjenost učenju v Sloveniji in Evropi

OBSEG SODELOVANJA	SKUPINA	SE RAD UČI NOVE STVARI (SLOVENIJA)					SE RAD UČI NOVE STVARI	
		NE	MALO	NEKAJ	VELIKO	ZELO VELIKO	SLO VELIKO+ ZELO VELIKO	EU - VELIKO + ZELO VELIKO
Ni sodelovanja med delom	N*	0,0%	6,1%	42,5%	36,2%	15,2%	51%	48%
	V**	0,0%	0,0%	23,7%	55,9%	20,4%	76%	68%
Stalno sodelovanje med delom	N*	0,0%	3,6%	28,6%	50,6%	17,2%	68%	52%
	V**	0,0%	0,3%	29,5%	47,2%	23,1%	70%	75%

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Preglednica 56: Primerjava obsega skupin z nizkimi (N*) in visokimi (V**) dosežki glede na obseg sodelovanja in splošno zaupanje, izraženo s trditvijo: »drugi ljudje te le izrabljajo«

OBSEG SODELOVANJA	SKUPINA	DRUGI LJUDJE TE IZRABLJAJO OZ. ZASTONJKARSTVO (EVROPA)				
		ZELO STRINJA	STRINJA	NITI NITI	NE STRINJA	ZELO NE STRINJA
Ni sodelovanja med delom	N*	35,4%	39,1%	14,2%	8,9%	2,3%
	V**	35,3%	40,3%	13,2%	8,7%	2,4%
Stalno sodelovanje med delom	N*	35,2%	42,0%	12,4%	8,4%	1,9%
	V**	32,6%	41,1%	14,6%	9,2%	2,6%

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

Dodatek 5: Preglednica iz analize Neenake priložnosti in možnosti za vključevanje zaposlenih v izobraževanje

Preglednica 57: Udeležba zaposlenih v izobraževanju in usposabljanju glede na njihove besedilne dosežke

	DOSEŽKI UDELEŽENCEV SO NIŽJI KOT 239 . 3 DELEŽI	DOSEŽKI UDELEŽENCEV SO OD 239 . 3 DO 278 . 3 DELEŽI	DOSEŽKI UDELEŽENCEV SO VIŠKI KOT 278 . 3 DELEŽI
Zaposleni, ki se niso udeležili programov formalnega in neformalnega izobraževanja	55,36	42,94	29,14
Udeleženci v programih formalnega in neformalnega izobraževanja	44,64	57,06	70,86
Delež	100	100	100

Vir: baza PIAAC 2016, lastni izračuni, 2020.

